

«ҮЕҮ АКАДЕМИЯ» ЖОБАСЫ

ҮКІМЕТТІК ЕМЕС ҰЙЫМДАР ҮШІН ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ

ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖӘНЕ САЛЫҚТЫҚ САУАТТЫЛЫҚ ОҚУ ӘДІСТЕМЕЛІК КЕШЕНІ

2021 ЖЫЛ

Мазмұны

	«Құқықтық және салықтық сауаттылық» модулі бойынша қысқаша деректер	4
1	Коммерциялық емес ұйымның құқықтық мәртебесі	5
1.1	Коммерциялық емес ұйым деген ұғымның, коммерциялық ұйымнан айырмашылығы, мемлекеттік емес және мемлекеттік коммерциялық емес ұйымдардың ерекшеліктері	5
1.2	Коммерциялық емес ұйымдардың мәртебесін реттейтін заңнама жүйесі	6
1.3	Коммерциялық емес ұйымның ұйымдық-құқықтық нысандары	7
	Қоғамдық бірлестік	8
	Қор	9
	Діни бірлестік	11
	Мекеме	11
	Тұтыну кооперативі	12
	МИБ мүлік иелерінің бірлестігі	12
	Дара кәсіпкерлердің және (немесе) заңды тұлғалардың қауымдастық (одақ) нысанындағы бірлестігі	14
	Жеке мекемелер	15
	Қоғамдық қорлар	16
2	Тіркеу / қайта тіркеу	17
2.1	Қазақстан Республикасында коммерциялық емес ұйымды құру және тіркеу	17
2.1.1	Ұйым құру туралы шешім қабылдау	18
2.1.2	КЕҰ тіркеу үшін құжаттар пакетін дайындау	19
2.1.3	КЕҰ тіркеу үшін құжаттарды әділет органдарына ұсыну	21
2.1.4	БСН бере отырып, КЕҰ мемлекеттік тіркеу туралы анықтаманы әділет органдарында алу	22
2.1.5	Ұйымның мөрін дайындау	23
2.1.6	Банкте шот ашу	23
2.2	Коммерциялық емес ұйымды қайта тіркеу, құрылтай құжаттарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу	25
2.2.1	Қайта тіркеу	25
2.2.2	Құрылтай құжаттарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу	26
2.2.3	Құжаттардың үлгілері мен үлгілері	27
3	Коммерциялық емес ұйымның жарғысы	36
3.1	Басқару органдары	38
3.2	Қамқоршылық Кеңес	39
3.3	Бақылау Кеңесі	41
3.4	Сараптамалық Кеңес	41
4	Салық салу	42
4.1	Қазақстандағы коммерциялық емес ұйымдарға салық салу	42
4.1.1	Салық салу мақсатындағы коммерциялық емес ұйым ұғымы	42
4.1.2	Әлеуметтік саладағы қызметті жүзеге асыратын ұйымдар	43
4.2	Корпоративтік табыс салығы	44
4.2.1	Табыс түрлері	45
	Грант	45
	Қайырымдылық көмек	46
	Демеушілік көмек	47
	Қайырымдылық	47
	Кіру және мүшелік жарналар	48

	Өтеусіз негізде аударымдар	48
	Кондоминиум қатысушыларының жарналары	49
	Гуманитарлық көмек	49
	Банк депозиттері бойынша сыйақы	49
	Мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған шарттар бойынша кірістер	50
	КЕҰ-ның кәсіпкерлік қызметінен түсетін кірістер (мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған шарттар бойынша, банктік депозиттер бойынша кірістерден басқа))	50
5.1	Осы Кодекстің мақсаттары үшін дербес білім беру ұйымы	51
5.1.1	Шығыстарды есепке алудың пропорционалды әдісі	51
5.1.2	Шығыстарды есепке алудың бөлек әдісі	51
5.1.3	Қайырымдылық жасаушылар-занды тұлғалар үшін салық салынатын кірісті азайту	52
5.2	Үкіметтік емес ұйымдардың салықтары	53
	Жеке табыс салығы	53
	Әлеуметтік салық	54
	Қосылған құн салығы (ҚҚС) СК берілетін жеңілдіктер	54
	Жер салығы	55
	Мүлік салығы	55
	Мемлекеттік баж	56
	Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркегені үшін алынатын алым	56
5.3	Коммерциялық емес ұйымның бухгалтерлік есебі Коммерциялық емес ұйымға салық салу	57
	ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ	66

Кесте 1 - «Құқықтық және салықтық сауаттылық» модулі бойынша қысқаша деректер

Ұзақтығы (академиялық сағат)	15
Курстың ерекшеліктері және кімге арналған	Бұл курс КЕҰ басшыларына, мамандарына және құрылтайшыларына (мүшелеріне) және Қазақстан Республикасындағы коммерциялық емес секторды құқықтық реттеу мәселелеріне қызығушылық танытқан басқа да азаматтарға пайдалы болады.
Оқытудың мақсаттары мен күтілетін нәтижелері	Мақсат: Қазақстан Республикасындағы коммерциялық емес ұйымдардың құқықтық мәртебесін және үкіметтік емес ұйымдарға (ҮЕҰ) салық салу ерекшеліктерін түсінуді қалыптастыру) Оқудан күтілетін нәтиже: дағдылар алынды ҮЕҰ құру, тіркеу, басқару және ағымдағы қызметін жүзеге асыру
Оқу әдістемесі	Он-лайн форматта оқу семинарын өткізу.
Оқу нәтижелерін өлшеу	Тест тапсырмаларын шешу, кейстерді талдау
Курс үшін бағалау құрылымы (егер қарастырылған болса)	Сынақ

1 Коммерциялық емес ұйымның құқықтық мәртебесі

1.1 Коммерциялық емес ұйым деген ұғымның, коммерциялық ұйымнан айырмашылығы, мемлекеттік емес және мемлекеттік коммерциялық емес ұйымдардың ерекшеліктері

Қазақстан Республикасының (ҚР) Азаматтық кодексі коммерциялық емес ұйымға (КЕҰ) өз қызметінің негізгі мақсаты ретінде кіріс алмайтын және алынған таза табысты қатысушылар арасында бөлмейтін ұйым ретінде анықтама береді. АҚ коммерциялық ұйымды өз қызметінің негізгі мақсаты ретінде кіріс алуды көздейтін ұйым ретінде анықтайды. Осылайша, КЕҰ мен коммерциялық ұйымдар арасындағы айырмашылықтар мыналар болып табылады: (1) КЕҰ-да пайда табу мақсатынан басқа қызмет мақсаттарының болуы; (2) табыс алу КЕҰ үшін қызметтің негізгі мақсаты бола алмайды; (3) КЕҰ қатысушылары арасында таза табысты бөлуге тыйым салу. Әрі қарай, әр ерекшелігі қарастырылады.

КЕҰ мен коммерциялық емес ұйымдардың арасындағы маңызды айырмашылықтардың бірі - біріншісі табыс алу мақсатынан басқа белгілі бір қызмет мақсаттарына ие болуы керек (көбінесе оларды жарғылық деп те атайды). "Коммерциялық емес ұйымдар туралы" [ҚР Заңының 4 - бабында](#) КЕҰ-ның кейбір ықтимал жарғылық мақсаттары көрсетілген - бұл "әлеуметтік, мәдени, ғылыми, білім беру, қайырымдылық, басқару мақсаттары; азаматтар мен ұйымдардың құқықтарын, заңды мүдделерін қорғау; даулар мен жанжалдарды шешу; азаматтардың рухани және өзге де қажеттіліктерін қанағаттандыру; азаматтардың денсаулығын сақтау, қоршаған ортаны қорғау, дене шынықтыру мен спортты дамыту; заң көмегін көрсету". Әрине, КЕҰ қызметінің барлық мүмкін мақсаттарын кез-келген заңнамалық актімен қамту мүмкін емес, өйткені олар қоғамда бар және жаңадан пайда болатын көптеген әлеуметтік қажеттіліктер мен коммерциялық емес мүдделерге негізделген. Сондықтан "Коммерциялық емес ұйымдар туралы" [Заңда](#) аталған тізбе түпкілікті болып табылмайды және КЕҰ "Қоғамдық игіліктерді және өз мүшелерінің (қатысушыларының) игіліктерін қамтамасыз етуге бағытталған басқа да мақсаттарда" құрылуы мүмкін екендігі айтылады.

Коммерциялық ұйымдардан КЕҰ-ның тағы бір ерекшелігі - кіріс алу КЕҰ үшін қызметтің негізгі мақсаты емес. Іс жүзінде КЕҰ құрылтай құжаттарында олардың қызметінің мәні мен мақсатын анықтау арқылы "қызметтің негізгі мақсаты" ретінде табыс табудың жоқтығын растайды². КЕҰ өз қызметін құрылтай құжаттарында анықтағандай, қызметтің мәні мен мақсаты аясында жүзеге асырады. КЕҰ қызметінің мәні мен мақсаттары оның құқықтары мен міндеттеріне әсер етуі мүмкін. Мысалы, ҚР Экологиялық кодексінің 14-бабында қоғамдық бірлестіктер үшін экологияны қорғау саласындағы бірқатар арнайы құқықтар бекітілген, алайда осы құқықтардың көпшілігін жарғылық мақсаттарына қоршаған ортаны қорғау мәселелері кіретін қоғамдық бірлестіктер ғана пайдалана алады.

КЕҰ мен коммерциялық ұйымдардың тағы бір негізгі айырмашылығы ол оның қатысушылары арасында таза кірісті бөлуге заңнамалық тыйым салу болып табылады. Таза табыс деп мемлекетке барлық салықтар мен салықтық емес төлемдерді төлегеннен кейінгі ақшалай түрдегі табыс, оның ішінде салықтан босатылған табыс түсініледі. Таза табысты бөлуге тыйым салу КЕҰ-да құрылтай құжаттарына сәйкес көзделуге немесе іс жүзінде оған қатысушыларға таза кірістен ақша төлеу жүзеге асырылмайтынын білдіреді. КЕҰ қызметінен түскен таза кіріс оның жарғылық мақсаттарын іске асыруға байланысты шығыстарды жабуға жұмсалады. Айта кету керек, егер бұл заңнамада қарастырылған болса, КЕҰ жарғылық мақсаттары аясында қатысушыларға қызметтер мен басқа да жеңілдіктер ұсынуға тыйым салынбайды. Тұтыну кооперативі, жеке мекеме немесе коммерциялық емес акционерлік қоғам сияқты КЕҰ өз қатысушылары арасында экономикалық пайданы заңнамада бекітілген жарғылық мақсаттары шеңберінде бөледі.

КЕҰ-ның "қатысушы" термині заңнамада анықталған, алайда ҚР "Коммерциялық емес ұйымдар туралы" [Заңында](#) "мүше" немесе "құрылтайшы" терминдерінің аналогы ретінде жиі қолданылады. "Қатысушы" термині мүшелігі жоқ КЕҰ-ның ұйымдық-құқықтық нысандарына қолданылады. Іс жүзінде қатысушылар көбінесе КЕҰ қызметіне қатысатын құрылтайшылар, мүшелер және басқа адамдар деп түсініледі, олардың КЕҰ-мен қарым-қатынасы қандай-да бір түрде рәсімделген.

Іс жүзінде және заңнамада "үкіметтік емес ұйым" термині қолданылатынын атап өткен жөн. "Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс туралы" ҚР [Заңында](#) берілген анықтамаға сәйкес Үкіметтік емес ұйымдарға азаматтар және (немесе) мемлекеттік емес заңды тұлғалар Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес ортақ мақсаттарға қол жеткізу үшін ерікті негізде құрған КЕҰ (саяси партияларды, кәсіптік одақтарды және діни бірлестіктерді қоспағанда) жатады. Сонымен қатар, ҚР бірқатар заңдарында "үкіметтік емес ұйым" термині Қазақстанда жұмыс істейтін шетелдік және халықаралық мемлекеттік емес коммерциялық емес ұйымдарды белгілеу үшін қолданылады. Іс жүзінде бұл термин Қазақстанда КЕҰ синонимі ретінде жиі қолданылады. Арнайы мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асыру үшін мемлекеттік коммерциялық емес ұйымды құру жағдайы белгілі, сонымен бірге ұйым ресми түрде үкіметтік емес ұйым деп аталды.

1.2 Коммерциялық емес ұйымдардың мәртебесін реттейтін заңнама жүйесі

КЕҰ құруға, қызметіне, қайта ұйымдастырылуына және таратылуына қатысты жалпы мәселелерді ҚР АҚ реттейді. ҚР АҚ-те коммерциялық емес және коммерциялық ұйымдар арасында айырмашылық жүргізіледі және КЕҰ-ның негізгі ұйымдық-құқықтық нысандары айқындалады. Азаматтық кодекстің 2-тарауының VII бөлімі КЕҰ-ға арналған және КЕҰ-ның негізгі ұйымдық-құқықтық нысандарына қатысты ережелер мен нормаларды қамтиды.

"Коммерциялық емес ұйымдар туралы" ҚР [Заңы](#) 2001 жылғы 16 қаңтарда қабылданды. Бұл мемлекеттік емес және сонымен қатар мемлекеттік КЕҰ реттейтін "шеңберлік" нормативтік құқықтық акт. Осы заңның көптеген баптары КЕҰ-ның барлық ұйымдық-құқықтық нысандары мен түрлеріне қолданылады. Онда қызметтің мақсаттары, құқықтары мен міндеттері анықталады, КЕҰ құруға, қызметіне, қайта ұйымдастыруға және таратуға қатысты арнайы ережелер реттеледі, КЕҰ-да басқару мәселелері егжей-тегжейлі реттеледі, мемлекет пен КЕҰ арасындағы қатынастардың негіздері белгіленеді. Қор және қауымдастық (одақ) нысанындағы заңды тұлғалар бірлестігі сияқты КЕҰ-ның жекелеген ұйымдық-құқықтық нысандары "Коммерциялық емес ұйымдар туралы" заңда АҚ-ке қарағанда неғұрлым егжей-тегжейлі реттеледі.

Қазақстанда КЕҰ-ның жекелеген ұйымдық-құқықтық нысандары мен түрлері бойынша арнайы заңдар қабылданды. Оларға 2011 жылғы 11 қазандағы "Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы" [Заң](#), 1993 жылғы 9 сәуірдегі "Кәсіптік одақтар туралы" [Заң](#), 1996 жылғы 31 мамырдағы "Қоғамдық бірлестіктер туралы" [Заң](#), 2002 жылғы 15 шілдедегі "Саяси партиялар туралы" [Заң](#), 1997 жылғы 16 сәуірдегі "Тұрғын үй қатынастары туралы" [Заң](#), 1999 жылғы 21 шілдедегі "Ауылдық тұтыну кооперациясы туралы" [Заң](#), 2001 жылғы 8 мамырдағы "Тұтыну кооперативі туралы" [Заң](#) және 2003 жылғы 8 сәуірдегі "Су пайдаланушылардың ауылдық тұтыну кооперативі туралы" [Заң](#). Мұнда 2003 жылғы 13 мамырдағы "Акционерлік қоғамдар туралы" [Заңды](#) бөлек атап өтеміз, онда "Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген жағдайларда акционерлік қоғамның ұйымдық-құқықтық нысанында коммерциялық емес ұйымдар құрылуы мүмкін" деп көзделген. Жоғарыда аталған заңдар КЕҰ-ның тиісті ұйымдық-құқықтық нысандары мен түрлерін құруға, мемлекеттік тіркеуге, қызметіне, қайта ұйымдастыруға және таратуға байланысты мәселелерді егжей-тегжейлі реттейді.

Қоғамдық бірлестік КЕҰ-ның ең көп реттелген нысаны болып табылады. ҚР бірқатар заңдарында қоғамдық бірлестіктердің жекелеген түрлері бойынша арнайы ережелер бар. Мысалы, "Тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы" 2010 жылғы 4 мамырдағы [Заңмен](#) тұтынушылар бірлестіктері реттеледі (олар "қоғамдық бірлестік" ұйымдық-құқықтық нысанында тіркеледі), "Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы" 2005 жылғы 13 сәуірдегі [Заңмен](#) - мүгедектердің қоғамдық бірлестіктері, "Мемлекеттік жастар саясаты туралы" 2004 жылғы 7 шілдедегі [Заңмен](#) - қоғамдық бірлестіктер нысанындағы жастар ұйымдары, ҚР Экологиялық кодексімен - қоршаған ортаны қорғау саласындағы қоғамдық бірлестіктер реттеледі. Бұл заңдар қоғамдық бірлестіктердің тиісті түрлері үшін құруға, мемлекеттік тіркеуге, басқаруға, қайта ұйымдастыруға немесе таратуға қатысты қандай да бір арнайы ережелерді белгілемейді, олар тек оларға тиісті қызмет салаларында арнайы құқықтар мен міндеттер береді немесе оларға белгілі бір нысандарда мемлекет тарапынан қолдау көрсетуді көздейді.

Экономиканың жекелеген салалары мен секторларындағы қатынастарды реттейтін көптеген заңдарға тиісті салаларда жұмыс істейтін заңды тұлғалардың бірлестіктерін құру мүмкіндігін көздейтін арнайы ережелер де кіреді. Мысалы, заңды тұлғалар қауымдастықтарын (одақтарын) құру туралы ережелер 1995 жылғы 31 тамыздағы "Банктер және банк қызметі туралы" [Заңда](#), 2000 жылғы 25 желтоқсандағы "Ауыл шаруашылығы серіктестіктері және олардың қауымдастықтары (одақтары) туралы" [Заңда](#), 2001 жылғы 13 маусымдағы "Туристік қызмет туралы" [Заңда](#), 2010 жылғы 4 мамырдағы "Тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы" [Заңда](#) және т. б. қамтылған. Әдетте, бұл заңдарда жеке кәсіпкерлерді және (немесе) заңды тұлғаларды қауымдастық (одақ) нысанында біріктіруге арналған Азаматтық Кодекстің 110-бабымен салыстырғанда қандай да бір арнайы ережелер мен нормалар жоқ, олар әрбір нақты жағдай үшін қауымдастықтар (одақтар) қызметінің мәні мен мақсаттарын нақтылайды.

Жеке топты 1997 жылғы 14 шілдедегі "Нотариат туралы" [Заң](#), 1997 жылғы 5 желтоқсандағы "Адвокаттық қызмет туралы" [Заң](#), 1998 жылғы 20 қарашадағы "Аудиторлық қызмет туралы" [Заң](#), 2000 жылғы 30 қарашадағы "Бағалау қызметі туралы" [Заң](#) құрайды. Бұл заңдар тиісінше нотариаттың, адвокатураның, аудиторлық және бағалау қызметінің құқықтық негіздерін реттеуге арналған және сонымен бірге нотариустардың, адвокаттардың, аудиторлар мен бағалаушылардың кәсіби бірлестіктерін КЕҰ-ның жеке ұйымдық-құқықтық нысандары ретінде құру, тіркеу, қызмет ету, қайта ұйымдастыру және тарату мәселелерін реттейді.

Сондай-ақ, "Жеке кәсіпкерлік туралы" 2006 жылғы 31 қаңтардағы [Заңды](#) жеке бөліп көрсеткен жөн, онда кәсіпкерлердің бірлестіктеріне (Үкімет белгілеген тәртіппен аккредиттелген) кәсіпкерлердің құқықтарын қозғайтын нормативтік-құқықтық актілердің жобаларына сараптама жүргізуге арнайы құқықтар, сондай-ақ мемлекеттік органдардың нормативтік актілердің жобаларын осындай сараптама жүргізу үшін оларға жіберу міндеті берілген.

1.3 Коммерциялық емес ұйымның ұйымдық-құқықтық нысандары

ҚР заңнамасына сәйкес КЕҰ белгілі бір ұйымдық-құқықтық нысандарда ғана құрылуы мүмкін. "Коммерциялық емес ұйымдар туралы" [Заңда](#) мекемелер, қоғамдық бірлестіктер, қорлар, діни бірлестіктер, қауымдастық (одақ) нысанындағы заңды тұлғалардың бірлестіктері, тұтыну кооперативтері, коммерциялық емес акционерлік қоғамдар, пәтер иелерінің кооперативтері, нотариаттық палаталар, адвокаттар алқалары, аудиторлар палаталары, сауда-өнеркәсіптік палаталар көрсетіледі⁷. Бұдан басқа, ҚР АҚ КЕҰ-ның "Дара кәсіпкерлердің және (немесе) заңды тұлғалардың қауымдастық (одақ) нысанындағы бірлестігі" сияқты ұйымдық-құқықтық нысанын көздейді. Бұл ретте заңды тұлғалар бірлестігі КЕҰ-ның осы құқықтық нысанының кіші түрі болып табылады. КЕҰ-

ның басқа ұйымдық-құқықтық нысандары заңнамалық актілермен енгізілуі мүмкін. КЕҰ-ның ұйымдық-құқықтық нысандары қызметінің мақсаттары мен сипаты, қатысушылар құрамы, мүшеліктің болуы және болмауы, мүлікті қалыптастыру және оған билік ету тәртібі, басқару және бақылау жүйесі және басқа да өлшемдер бойынша бір-бірінен ерекшеленеді, сондықтан оларға тиісінше құқықтық реттеудің әртүрлі тәртібі қолданылады. КЕҰ-ның жеке ұйымдық-құқықтық нысандары бойынша бүгінгі күні арнайы заңдар қабылданды және қолданылады, атап айтқанда, қоғамдық және діни бірлестіктер, тұтыну кооперативтері, ал басқа нысандар бойынша мұндай заңдар қабылданбады.

Бір ұйымдық-құқықтық нысандағы КЕҰ олардың қызметінің жарғылық мақсаттарына, қатысушылар құрамына және басқа да бірқатар белгілеріне қарай түрлеріне қарай айырмашылығы болуы мүмкін. Мысалы, қоғамдық бірлестіктер арасында саяси партиялар, кәсіподақтар, тұтынушылар құқығын қорғау қоғамдары, ұлттық-мәдени орталықтар және т.б. ерекшеленеді. Бір ұйымдық-құқықтық нысандағы КЕҰ-ның ұйымдық-құқықтық нысандары мен түрлерін ажырату қажет (ұйымдық-құқықтық нысанды көрсету КЕҰ-ның ресми атауының құрамдас бөлігі болуға тиіс екендігінде қағидаттық ерекшелік).

Заңнамалық актілерге Конституциялық Заң, ҚР Президентінің жарлықтары, Кодекстер, Заңдар, ҚР Парламентінің қаулылары, Сенат пен Мәжілістің қаулылары ("Нормативтік құқықтық актілер туралы" 1998 жылғы 24 наурыздағы ҚР Заңының [1-бабы](#)) жатады.

Бұдан әрі КЕҰ-ның жеке ұйымдық-құқықтық нысандарын құқықтық реттеу мәселелерін толығырақ қарастырамыз.

Қоғамдық бірлестік

Қазақстан Республикасының заңнамасына қайшы келмейтін ортақ мақсаттарға қол жеткізу мақсатында азаматтардың ерікті бірігуі нәтижесінде құрылған ұйым қоғамдық бірлестік болып табылады.

Бұл анықтама КЕҰ ұйымдық-құқықтық нысаны ретінде қоғамдық бірлестіктің келесі ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік береді. Біріншіден, қоғамдық бірлестік - бұл азаматтардың бірлестігі. Бұл, атап айтқанда, заңды тұлғалар оны құрудың бастамашысы да, оның мүшелері де бола алмайды дегенді білдіреді. Екіншіден, бірлестік ерікті болуға және бірігу құқығын іске асыру үшін қызмет етуге тиіс. Осы ұйымдық-құқықтық нысан шеңберінде азаматтардың бірлестіктер құру жөніндегі конституциялық құқығы да, сондай-ақ оларды құрмау және жұмыс істеп тұрған бірлестіктерге кірмеу құқығы да іске асырылады. Үшіншіден, бұл ұйымдық-құқықтық нысанның маңызды белгісі біріккен азаматтардың ортақ мүдделері болып табылады. Қоғамдық бірлестік, ең алдымен, азаматтардың ақшалай қаражаты немесе мүлкі емес, ортақ (ұқсас) мүдделері бар күш-жігерінің бірлестігі болып табылады және бұл ретте біріккен қатысушылардың (мүшелердің) өздерінің ұйым қызметіне қатысуын білдіреді. Төртіншіден, қатысушылар үшін ортақ мақсаттарды таңдау тек заңнамада тікелей тыйым салу арқылы ғана жүзеге асырылуы мүмкін (мысалы, пайда табудың жалғыз мақсаты болмауы мүмкін).

Қоғамдық бірлестікте ұйымға жаңа мүшелердің кіруінің қарапайым тәртібі көзделеді. Жаңа қатысушылардың тіркелген ұйымға кіруі үшін құрылтай құжаттарына өзгерістер енгізудің қажеті жоқ. Мүшелікке кіру тәртібі құрылтай құжаттарында реттеледі және, әдетте, азаматтың мүшелікке кіру туралы өтініші бар жазбаша өтініш беру тәртібімен жүргізіледі, оны кейіннен оларды бірлестік мүшелігіне қабылдау туралы шешім қабылданатын бірлестіктің жоғары органы қарайды. Бұл жағдайда, әдетте, барлық мүшелер ұйымда бірдей құқықтар мен міндеттерді пайдаланады. Бірлестік қызметіне мүшелердің қаржылық қатысуы кіру және мүшелік жарналарды төлеу жолымен жүзеге асырылуы мүмкін, алайда кіру және мүшелік жарналарды төлеу талабы барлық қоғамдық

бірлестіктер үшін міндетті болып табылмайды. Жарналарды төлеу, олардың мөлшері, кезеңділігі және т.б. туралы мәселені ұйымдардың өздері шешеді.

Қоғамдық бірлестіктің КЕҰ-ның басқа ұйымдық-құқықтық нысандарынан маңызды айырмашылығы қоғамдық бірлестік әрекет ете алатын аумаққа қатысты заңнамамен шектеулер белгілеу болып табылады (қоғамдық бірлестік өз қызметінің аумағына қарай республикалық, өңірлік немесе жергілікті мәртебеге ие болуы мүмкін). Республикалық мәртебе алу үшін қоғамдық бірлестік ҚР облыстарының жартысынан астамының аумағында филиалдарды (өкілдіктерді); өңірлік мәртебе үшін облыстардың жартысынан азының аумағында филиалдарды (өкілдіктерді) тіркеуі тиіс. Бір облыста, республикалық маңызы бар қалада, астанада тіркеле отырып, қоғамдық бірлестік жергілікті мәртебеге ие болады және оның қызметінің аумақтық саласы тиісінше облыстың немесе Республикалық маңызы бар қаланың аумағымен, астанамен шектеледі.

Жеке және (немесе) заңды тұлғалар - қоғамдық бірлестіктер қоғамдық бірлестіктің құрылтайшылары болып табылады. Қазақстанда қоғамдық бірлестікті құру және мемлекеттік тіркеу үшін кемінде 10 ҚР азаматы қатысуы қажет. Шетелдік азаматтар мен азаматтығы жоқ адамдар құрылтайшы бола алмайды, бірақ егер бұл бірлестіктердің жарғыларында көзделсе, саяси партиялардан басқа кез келген қоғамдық бірлестіктердің мүшелігіне кіре алады. Он алты жасқа толған азаматтар саяси партиялар жанындағы жастардың қоғамдық бірлестіктерінің мүшелері бола алады. Өзге де қоғамдық жастар және балалар бірлестіктері мүшелерінің жасы олардың жарғыларымен (ережелерімен) айқындалады.

Қоғамдық бірлестіктің жоғары басқару органы ұйым мүшелерінің жалпы жиналысы (съезі, конференциясы) болып табылады. Жоғары органның айрықша құзыретіне коммерциялық емес ұйымның құрылтай құжаттарын қабылдау, оларға өзгерістер мен толықтырулар енгізу; ерікті түрде қайта ұйымдастыру және тарату; ұйымның басқару органдарының құзыретін, ұйымдық құрылымын, өкілеттіктерін қалыптастыру және тоқтату тәртібін айқындау; басқа заңды тұлғаларды, сондай-ақ өздерінің филиалдары мен өкілдіктерін құруға немесе олардың қызметіне қатысу туралы шешім қабылдау мәселелері жатады; атқарушы органдардың қаржылық есептілігін табыс ету тәртібі мен кезеңділігін айқындау, сондай-ақ бақылау органының тексеру жүргізуі және олардың нәтижелерін бекітуі арқылы жүзеге асырылады.

АК-пен және "Коммерциялық емес ұйымдар туралы" ҚР заңымен қатар құруға, мемлекеттік тіркеуге, қызметке, қайта ұйымдастыруға және таратуға байланысты жалпы мәселелер "Қоғамдық бірлестіктер туралы" ҚР Заңымен реттеледі. Қоғамдық бірлестіктің ұйымдық-құқықтық нысаны үкіметтік емес ұйымдардың көптеген түрлерін біріктіреді, соның ішінде саяси партиялар, кәсіподақтар, мүгедектер қоғамдары, ардагерлер ұйымдары, экологиялық қоғамдар, кәсіптік бірлестіктер, қызығушылық клубтары, көптеген ұлттық-мәдени орталықтар, әйелдер, жастар және балалар бірлестіктері және т. б. Заң шығарушымен саяси партиялар мен кәсіптік одақтар жеке бөліп көрсетілген, олар "Қоғамдық бірлестіктер туралы" ҚР заңымен қатар тиісінше "Саяси партиялар туралы" 2002 жылғы 15 шілдедегі ҚР Заңымен және "Кәсіптік одақтар туралы" 1993 жылғы 9 сәуірдегі ҚР Заңымен реттеледі. Оларға арнайы талаптар қолданылады. Мысалы, саяси партияны тіркеу үшін оның құрамында барлық облыстарда, республикалық маңызы бар қалада және астанада партияның құрылымдық бөлімшелерін (филиалдары мен өкілдіктерін) білдіретін, олардың әрқайсысында кемінде алты жүз партия мүшесі бар партияның қырық мың мүшесі болуға тиіс, ал кәсіподақтар өндірістік-салалық қағидат бойынша құрылуға тиіс.

Қор

Азаматтар және (немесе) заңды тұлғалар ерікті мүліктік жарналар негізінде құрған, әлеуметтік, қайырымдылық, мәдени, білім беру және өзге де қоғамдық пайдалы мақсаттарды көздейтін, КЕҰ мүшелігі жоқ қор деп танылады.

Қор мүшелігі жоқ ұйым болып табылады. Қор жеке және (немесе) заңды тұлғаларды біріктіру негізінде емес, ерікті мүліктік жарналар негізінде құрылады, Қор өсиет бойынша құрылуы мүмкін.

Қор тек қана "әлеуметтік, қайырымдылық, мәдени, білім беру және өзге де қоғамдық пайдалы мақсаттарда" құрылады. ҚР заңнамасы "қоғамдық пайдалы" немесе "қайырымдылық" мақсаттарына анықтама бермейді. Іс жүзінде "Коммерциялық емес ұйымдар туралы" ҚР Заңының 4-бабында санамаланған мақсаттар осындай деп танылады, бұл "әлеуметтік, мәдени, ғылыми, білім беру, қайырымдылық, басқару мақсаттары; азаматтар мен ұйымдардың құқықтарын, заңды мүдделерін қорғау; даулар мен жанжалдарды шешу; азаматтардың рухани және өзге де қажеттіліктерін қанағаттандыру; азаматтардың денсаулығын сақтау, қоршаған ортаны қорғау, дене шынықтыру мен спортты дамыту; заң көмегін көрсету". Қордың құрылтайшылары жеке қажеттіліктері мен мүдделерін іске асыру мақсаттарын көздеуі мүмкін емес.

"Коммерциялық емес ұйымдар туралы" заң қорларды олардың әлеуметтік, қайырымдылық, мәдени, білім беру және басқа қорларға қызмет ету мақсаттарына байланысты ажыратады.

Қор - бұл бірлескен қызметті жүзеге асыру мақсатында адамдарды біріктіру емес, мүлікті бөлу негізі болып табылатын КЕҰ. Бұл ұйымдық-құқықтық нысан кейіннен қоғамдық пайдалы бағдарламаларды қаржыландыру немесе қордың өзі шеңберінде бүкіл қоғам үшін пайдалы қызметті тікелей жүзеге асыру мақсатында қаражатты шоғырландыру үшін ыңғайлы болып табылады. Бұл ретте қордың мүліктік базасы құрылтайшылардан түсетін түсімдерді, қайырымдылық көмекті, қайырмалдықтарды, гранттарды; тауарларды, жұмыстарды, көрсетілетін қызметтерді өткізуден түсетін табысты; дивидендтер және заңмен тыйым салынбаған басқа да түсімдерді қоса алғанда, ерікті мүліктік жарналар есебінен қалыптастырылады.

Қоғамдық қорлардың құрылтайшылары азаматтар да, заңды тұлғалар да бола алады. Құрылтайшылардың құрамына байланысты қорлар келесі түрлерге бөлінеді: жеке, корпоративтік, қоғамдық және мемлекеттік. Жеке қор бір жеке тұлғаны немесе бір отбасының мүшелері - жеке тұлғаларды құруы мүмкін. Ол сондай-ақ жеке тұлғаның нотариалды куәландырылған өсиеті бойынша құрылуы мүмкін. Корпоративтік қорды бір заңды тұлға немесе бірнеше заңды тұлға құрады. Бір отбасының мүшелері болып табылмайтын жеке тұлғалар және (немесе) заңды тұлғалар - қоғамдық бірлестіктер құрған қор қоғамдық қор деп танылады. Мемлекеттік қор мемлекеттік органдардың шешімі бойынша құрылады.

Қордың басқару органдары құрылтайшы немесе құрылтайшылардың жалпы жиналысы (жоғары басқару органы), қамқоршылық кеңес (тұрақты жұмыс істейтін алқалы басқару органы), басшы және бухгалтер (атқарушы орган) болып табылады. Қордағы жоғары басқару органы құрылтайшы немесе құрылтайшылардың жалпы жиналысы болып табылады. Осы органның айрықша құзыретіне коммерциялық емес ұйымның құрылтай құжаттарын қабылдау, оларға өзгерістер мен толықтырулар енгізу; ерікті түрде қайта ұйымдастыру және тарату мәселелері кіреді; құзыретін, ұйымдық құрылымын, ұйымның басқару органдарының өкілеттіктерін қалыптастыру және тоқтату тәртібін айқындау; басқа заңды тұлғаларды, сондай-ақ өз филиалдары мен өкілдіктерін құруға немесе олардың қызметіне қатысу туралы шешім қабылдау; атқарушы органдардың қаржылық есептілігін ұсыну тәртібі мен кезеңділігін айқындау, сондай-ақ бақылау органының тексеру жүргізуі және олардың нәтижелерін бекіту тәртібін айқындайды. Қордағы тұрақты жұмыс істейтін алқалы басқару органы - бұл қамқоршылық кеңес, заң оның құзыретіне атқарушы органды тағайындау, қор қызметінің оның жарғылық мақсаттарына сәйкестігін бақылауды жүзеге асыру мәселелерін, сондай-ақ осы органға жарғымен бекітілген өзге де өкілеттіктерді қамтиды. Заңнамада қордың қамқоршылық кеңесі мүшелерінің көпшілігі некеге және жақын туыстыққа байланысты адамдар бола алмайды, сондай-ақ осы қордың штаттық қызметкерлері бола алмайды деп белгіленеді. Қордың

атқарушы органы жоғары басқару органы мен қамқоршылық кеңесінің шешімдері негізінде және оларды орындау үшін әрекет етеді, оларға есеп береді және әдетте осы органның өкілеттіктеріне қордың атынан мәмілелер жасау, сотта, мемлекеттік органдарда, сондай-ақ басқа да ұйымдарда қордың атынан сенімхатсыз өкілдік ету құқығы кіреді. Қорда басшы мен бухгалтер некеге, жақын туыстыққа немесе мүлікке байланысты бола алмайды, сондай-ақ бір адам екі лауазымды қосып атқара алмайды.

Қорға оның құрылтайшылары берген мүлік қордың меншігі болып табылады. Қор осы мүлікті өзінің жарғысында көрсетілген қоғамдық пайдалы мақсаттарға қол жеткізу үшін пайдаланады. Қор құрылтайшыларының қордың мүлкіне мүліктік құқықтары болмайды. Бұл дегеніміз, құрылтайшылар қордан мүлікті ала алмайды, оны өз қалауы бойынша пайдалана алмайды. Құрылтайшылар қордың борыштары бойынша жауап бермейді, сол сияқты қор да құрылтайшылардың борыштары бойынша жауап бермейді.

Заңнамада қорлар үшін жыл сайын мүлікті пайдалану туралы есепті жариялау талабы белгіленеді.

Діни бірлестік

Рухани қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін заң актілерінде белгіленген тәртіппен өз мүдделерінің ортақтығы негізінде біріккен азаматтардың ерікті бірлестігі діни бірлестік деп танылады²⁴.

Діни бірлестіктер дінді бірлесіп ұстану, өзге де діни қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін азаматтардың ерікті бірлестіктері болып табылады. Осылайша, КЕҰ-ның бұл нысаны азаматтардың діни сенім бостандығына құқығын іске асыру үшін ұйымдастырушылық мүмкіндіктер жасайды. Жергілікті діни бірлестікті құрудың бастамашылары кемінде 50 кәмелетке толған азаматтар болуға тиіс. Өз кезегінде діни басқармаларды (орталықтарды), рухани оқу орындарын, мешіттерді, ғибадатханаларды діни бірлестіктер өздерінің уәкілетті басқару органдарының шешімі бойынша құрады.

Діни бірлестіктер арасында діни қауымдастықтар (қоғамдар), діни басқармалар (орталықтар) және олардың құрылымдық бөлімшелері, рухани оқу орындары, миссионерлік ұйымдар, діни бауырластық, монастырьлар, мешіттер бар. Діни бірлестіктер қызметінің аумақтық саласы бойынша жергілікті, өңірлік және республикалық болып бөлінеді.

Діни бірлестіктер Азаматтық кодекспен және КЕҰ туралы заңнамамен қатар 2011 жылғы 11 қазандағы "Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы" арнайы Заңмен реттеледі.

Мекеме

Басқару, әлеуметтік-мәдени немесе коммерциялық емес сипаттағы өзге де функцияларды жүзеге асыру үшін оның құрылтайшысы құрған және қаржыландыратын ұйым мекеме деп танылады.

Меншік нысанына байланысты мекемелер мемлекеттік және жеке меншік болып бөлінеді. Жеке меншік мекемелерді жеке және (немесе) мемлекеттік емес заңды тұлғалар құрады. Азаматтық кодексте де, "Коммерциялық емес ұйымдар туралы" заңда да мекеме құруға қажетті адамдардың ең аз саны туралы талаптар қойылмайды, яғни оны жеке тұлғалардың және (немесе) заңды тұлғалардың бір немесе одан да көп саны құра алады, алайда іс жүзінде көбінесе мекемелерді бір жеке немесе заңды тұлға құрады.

Заңнамада мекеме құрылуы мүмкін функциялардың шамамен тізбесі белгіленеді, олардың қатарына әлеуметтік, мәдени, басқарушылық және коммерциялық емес сипаттағы басқа да функциялар кіреді. Егер мекеме лицензиялауға жататын қызметті жүзеге асырса, онда ол тиісті лицензияны алуға міндетті.

Мекеменің мүлкі оған оралымды басқару құқығымен бекітіліп берілген мүлікке және ол меншігіне сатып алған мүлікке бөлінеді. Мекеменің өзіне бекітіліп берілген және

өзі сатып алған мүлікке құқықтары АҚ-нің 202-208-баптарына сәйкес айқындалады. АҚ-нің 206-бабының 1-тармағында мекеменің өзіне бекітілген мүлікті және оған смета бойынша бөлінген қаражат есебінен сатып алынған мүлікті өз бетінше иеліктен шығаруға немесе оған өзге де тәсілмен билік етуге құқығы жоқ деп белгіленеді.

Мекемеде меншік иесі ұйымды басқару істеріне белсенді қатыса алады. Біріншіден, ол бұл функцияларды ұйымның құрылтай құжаттарында өзі жазған өкілеттіктер негізінде жүзеге асыра алады. Екіншіден, меншік иесі мекеменің өзіне меншік иесі берген мүлікті тиімді пайдалануы мен сақтауына бақылау жасай алады.

Мекемелер өз міндеттемелері бойынша өз билігіндегі ақша қаражатымен жауап береді. Мекемеде қаражат жеткіліксіз болған жағдайда оның міндеттемелері бойынша оның құрылтайшысы жауапты болады. Сонымен қатар, құрылтайшы өзінің барлық мүлкімен жауап бере алатындығын, соның ішінде мекеменің міндеттемелерін орындау үшін мекеменің ақшалай емес мүлкін сатуға және пайдалануға болатындығын есте ұстаған жөн.

Тұтыну кооперативі

Қатысушылардың материалдық және өзге де қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін өз мүшелерінің мүліктік (пайлық) жарналарын біріктіру арқылы жүзеге асырылатын азаматтардың ерікті бірлестігі тұтыну кооперативі деп танылады. Қоғамдық және діни бірлестіктерден айырмашылығы, мұнда қатысушылар ең алдымен олардың *материалдық* қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін біріктіріледі. Бұл ұйымдық-құқықтық нысанның тағы бір ерекшелігі ол қатысудың үлеспұлдық сипаты болып табылады.

Тұтыну кооперативтерінің жекелеген түрлері ретінде қолданыстағы заңнамада ауылдық тұтыну кооперативтері, тұрғын үй және тұрғын үй-құрылыс кооперативтері бөлінген.

Тұтыну кооперативі кемінде екі адамды біріктіру арқылы құрылады және он сегіз жасқа толған азаматтар және заңды тұлғалар оның мүшелері бола алады. Тұрғын үй және тұрғын үй-құрылыс кооперативін құру үшін кәмелетке толған кемінде үш азаматтың қатысуы қажет.

МИБ мүлік иелерінің бірлестігі

2020 жылдың басынан бастап тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық мәселелері жөніндегі заң күшіне енді. Соған сәйкес тұрғын үй-коммуналдық саладағы барлық мәселелер өзгеріске ұшырады.

Енді қазақстандықтар ПИК-тің орнына үйді басқару нысанын – мүлік иелерінің бірлестігі (МИБ) немесе көппәтерлі үйдің жай серіктестігін таңдауы тиіс.

МИБ дегеніміз не

МИБ негізгі қағидасы - "Бір МИБ - бір үй". МИБ құру үшін заңды тұлғаны – коммерциялық емес ұйымды тіркеу керек. Бұдан әрі, жиналыста бір жылға төрағаны сайлау қажет.

МИБ тіркеу үшін пәтер иелеріне мыналарды істеу қажет:

- МИБ құру туралы жиналыс өткізу;
- меншік иелері құрамынан үш жыл мерзімге үй кеңесін сайлау, сондай-ақ бір жылға МИБ төрағасын сайлау (заңды тұлға);
- тексеру комиссиясын немесе тексерушіні үш жыл мерзімге сайлау;
- МИБ жарғысын бекіту;
- ХҚКО-ға МИБ тіркеу туралы құжаттарды тапсыру.

Жай серіктестік

Үйді басқарудың қарапайым серіктестік сияқты формасы меншік иелері сенімді тұлғаны анықтайтын механизмді қамтиды. Ол заңды тұлға емес, жеке тұлға болуы керек. Таңдалған адам пәтерлер мен тұрғын емес үй-жайлардың барлық меншік иелері берген

сенімхат негізінде әрекет етеді. Тағы бір айырмашылығы - жай серіктестік заңды тұлға емес.

Бұдан басқа, пәтерлердің немесе тұрғын емес үй-жайлардың меншік иелері дауыс беру арқылы үйді басқару функцияларын басқарушы компанияға немесе көп пәтерлі тұрғын үйді басқарушыға (пәтердің немесе тұрғын емес үй-жайдың меншік иесі болып табылмайтын жеке тұлға) беру туралы шешім қабылдай алады. Басқарушылар бірнеше үйді өздеріне ала алады.

МИБ кеңесі

Жаңа заң нормаларына сәйкес, әр үйдің өз кеңесі болуы керек. Оның құрамына кемінде үш үй иесі кіруі керек (МИБ төрағасы емес). Үй кеңесінің міндеті - МИБ немесе қарапайым серіктестіктің сенімді тұлғасының қызметін бақылау. Құрамы үш жылға сайланады. Алайда, егер міндеттер тиісінше орындалмаса, ол меншік иелерінің жиналысында қайта сайлануы мүмкін. Үй кеңесі меншік иелерінің жиналысында үйді басқару, күтіп ұстау және пайдалану туралы өз ұсыныстарын бере алады.

МИБ қызметін, сенім білдірілген адамды, басқарушыны немесе басқарушы компанияны басқарудан басқа, үй кеңесі де мыналарды бақылауды жүзеге асырады:

- коммуналдық қызметтердің сапасы;
- сервистік компаниялармен шарттардың талаптарын орындау;
- ақша қаражатының шығысы;
- үйді басқару және күтіп ұстау бойынша есеп беруді қамтамасыз ету.

Үй кеңесінің шешімі кеңес мүшелерінің көпшілік дауысымен қабылданады. Сондай-ақ, тиісті хаттама жасалуы керек.

Үйді күрделі жөндеуге арналған алымдар

Үйді пайдалануға ай сайынғы шығындардан басқа, тұрғындар күрделі жөндеуге жинау үшін банкте арнайы шот ашуы керек.

Үш жылдан кейін күрделі жөндеуге қажетті соманың 50% - ын жинаған кезде үй тұрғындары банктен қарыз алуға құжаттарын тапсыра алады. Егер тұрғын үй инспекциясы үйді күрделі жөндеуді талап ететін көп пәтерлі тұрғын үйлердің тізбесіне енгізген жағдайда, күрделі жөндеуге қарыз алуға болады.

МИБ-гі қосымша шығындар

Жаңа заң сондай-ақ мақсатты жарна сияқты ұғымды енгізеді. Мысалы, меншік иелерінің жиналысында төтенше жағдай туындаған кезде мәселені шешу үшін қаражат жинау мәселесі көтерілуі керек.

Маңызды шарт бар – қатысушылардың кемінде үштен екісі ақша жинауға дауыс беруі керек. Бұрын бұл іс жүзінде қолданылған, бірақ заңмен қарастырылмаған.

Шешім меншік иелерінің дауыс беруімен қабылдануы керек. Дауыс беру меншік иелерінің жиналысында, жазбаша немесе онлайн режимінде өткізілуі мүмкін.

Дауыс беру форматы туралы шешімді үй кеңесі қабылдайды. Барлық тұрғын және тұрғын емес үй-жайлардың иелері жиналыс өткізілетіні туралы кемінде он күн бұрын хабардар етілуі тиіс. Үй иелерінің мұндай жиналыстары жылына кемінде бір рет өткізілуі керек.

Пәтер иелерінің иеленуі

Заңға сәйкес, әкімдік тұрғын үйді орналастыру, пайдалану және күтіп ұстау үшін қажетті барлық жер телімін ортақ мүліктің құрамына енгізуді қамтамасыз етуі тиіс.

Бұл учаске бөлінбейді. Егер учаске үйден тыс жалға берілсе және ол оны пайдалануға кедергі келтірмесе, сондай-ақ құрылыс, экологиялық, санитарлық және өртке қарсы нормаларға қайшы келмесе.

Ортақ меншіктің өз бөлігін мынадай пропорция бойынша есептеуге болады: "әрбір пәтерге ортақ мүліктегі үлес пәтердің немесе тұрғын емес үй-жайдың пайдалы алаңының үйдің барлық пәтерлері мен тұрғын емес үй-жайларының барлық пайдалы алаңдарының сомасына қатынасымен айқындалады".

Егер меншік иесі өзінің жылжымайтын мүлкін сатса, онда оның ортақ мүліктегі үлесі жаңа иесіне өтеді.

Дара кәсіпкерлердің және (немесе) заңды тұлғалардың қауымдастық (одақ) нысанындағы бірлестігі

2007 жылдан бастап Қазақстанда дара кәсіпкерлер және (немесе) заңды тұлғалар өздерінің кәсіпкерлік қызметін үйлестіру, сондай-ақ ортақ мүдделерін білдіру және қорғау мақсатында қауымдастықтар (одақтар) құра алады, бұл Қазақстандағы КЕҰ-ға қатысты қолайлы заңнаманы құру жолындағы жетістік болып табылады. Осы уақытқа дейін Қазақстанда заңды және жеке тұлғалар "Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы" ҚР кодексінің (ҚР СК) [134-бабы](#) бойынша "Салық салу мақсаттары үшін коммерциялық емес ұйым" ұғымына жататын және елеулі салық жеңілдіктеріне құқығы бар ұйымдық-құқықтық нысанға біріктіріле алмады.

"Коммерциялық емес ұйымдар туралы" ҚР [Заңы](#) қауымдастыққа (одаққа) тек қана заңды тұлғалар біріккен кезде осы ұйымдық-құқықтық нысанның алуан түрлілігін толығырақ реттейді.

"Коммерциялық ұйымдар өздерінің кәсіпкерлік қызметін үйлестіру, ортақ мүліктік және өзге де мүдделерді білдіру мен қорғау мақсатында өзара шарт бойынша, сондай-ақ коммерциялық емес ұйымдармен бірлесіп қауымдастықтар (одақтар) нысанында бірлестіктер құра алады. Коммерциялық емес ұйымдар осы ұйымдардың қауымдастықтарына (одақтарына) ерікті түрде біріге алады".

Екі және одан да көп дара кәсіпкер және (немесе) заңды тұлғалар қауымдастықтың (одақтың) құрылтайшылары бола алады. Заңнамада бір-бірімен және дара кәсіпкерлермен біріктірілуі мүмкін заңды тұлғалардың түрлері бойынша шектеулер көзделмейді, мысалы, коммерциялық және коммерциялық емес ұйымдар, қазақстандық және шетелдік заңды тұлғалар біріктірілуі мүмкін. Қазақстандық заңнама мен тәжірибе "қауымдастық" немесе "одақ" арасында нақты айырмашылық жүргізбейді. Бұл екеуі де жеке кәсіпкерлер және (немесе) заңды тұлғалар бірлестіктерінің түрлері ретінде қарастырылады, тек ұғымдарды түсіндірудің жалпы қабылданған ережелеріне сәйкес қауымдастық бір қызмет түріндегі тұлғаларды біріктіруді, ал одақ - қандай да бір бірлескен мақсаттар үшін біріктіруді білдіреді. Демек, қауымдастық үшін басым белгі - қатысушылардың бірдей құрамы, ал одақ үшін - бірлестік мақсаттарының ортақтығы. Сондықтан, іс жүзінде, әдетте, бірлестіктер ұйымдық қауымдастықтың белгілері бойынша, ал одақтар аумақтық және басқа белгілер бойынша құрылады деп болжауға болады.

Қауымдастықтар (одақтар) өздерінің жарғылық құжаттарында мүшелерді қабылдау және олардан шығару тәртібін белгілеуі мүмкін. Бұл ретте мүшелерді қабылдау және (немесе) алып тастау өзгерістер енгізуді және тиісінше құрылтай құжаттарына өзгерістерді мемлекеттік қайта тіркеуді талап етпейді. Заңды тұлғалар қауымдастығына (одағына) жаңа мүшенің кіруі үшін қауымдастық (одақ) мүшелерінің келісімі талап етіледі. Алайда, заң қауымдастықтың (одақтың) барлық мүшелерінің жаңа мүшеге кіруіне келісім беру қажеттілігін белгілемейді, сондай-ақ бұл келісім білдірілуі тиіс нысан да ескерілмейді. Әлбетте, бұл мәселелер бірлестіктердің құрылтай құжаттарымен реттелуі мүмкін. Егер құрылтай құжаттарында өзгеше көзделмесе, қауымдастық (одақ) мүшелерінің қаржы жылы аяқталғаннан кейін өз қалауы бойынша заңды тұлғалар қауымдастығынан (Одағынан) шығу құқығы сақталады.

Қауымдастық (одақ) өз мүшелерінің борыштары бойынша жауап бермейді, бірақ қауымдастық (одақ) мүшелері оның міндеттемелері бойынша қауымдастықтың (одақтың)

құрылтай құжаттарында көзделген мөлшерде және тәртіппен субсидиарлық жауаптылықта болады. Заңды тұлғалардың қауымдастықтары (одақтары) үшін Қауымдастық (одақ) мүшесі өзі қауымдастықтан шыққанға дейін туындаған міндеттемелері бойынша шыққан кезінен бастап екі жыл ішіндегі өзінің жарнасына бара-бар субсидиарлық жауаптылықта болатын арнайы тәртіп көзделген. Мүшелердің субсидиарлық жауапкершілігі міндеттемесі, әдетте, қауымдастықтың (одақтың) қызметін оның мүшелері қаржыландыратын мән-жайлардан туындайды.

Қауымдастыққа (одаққа) кіру мүшелердің құқық қабілеттілігінің мазмұнындағы өзгерістерге әкеп соқпайды. Бірлестікке өз еркімен берілген өкілеттіктерді қоспағанда, олар өз дербестігін сақтайды.

"Коммерциялық емес ұйымдар туралы" ҚР Заңының [18-бабының 7-тармағы](#) заңды тұлғалар бірлестігінің атауына қатысты міндетті белгілерді белгілейді және оны дараландыру қызметін атқарады. Бірлестіктің атауы "қауымдастық" немесе "одақ" деген сөзді, сондай-ақ бірлестік мүшелері қызметінің негізгі мәніне нұсқауды қамтуға тиіс, мысалы, "Банктер қауымдастығы", "Алматы қаласының үкіметтік емес ұйымдар одағы".

Айта кету керек, бүгінгі таңда жеке кәсіпкерлердің және (немесе) заңды тұлғалардың бірлестігі тек заңды тұлғалар біріктірілген кезде оның ерекше жағдайына қарағанда заңмен әлдеқайда аз реттеледі, бұл базалық нысанды біріктіруші субъектілердің қажеттіліктеріне ыңғайлы және бейімделетін етеді.

Жеке мекемелер

Артықшылықтары

а) бір адамның жасау мүмкіндігі.

б) ҚР Заңнамасындағы жеке мекеменің болмашы регламенттелуі, бұл құрылтайшының "жарғылық шығармашылығы" үшін жеткілікті үлкен кеңістік береді.

в) заңнама құрылтайшыға өз қалауы бойынша басқару тәртібін белгілеуге, оның ішінде жеке мекеменің қызметіне толық жеке-дара бақылауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

г) жеке меншік мекеме қызметінің аумағы заңмен шектелмейді.

д) құрылтайшы үшін кез келген уақытта жеке мекеменің мүлкін алып қою мүмкіндігі бар (құрылтайшы енгізген де, жеке мекеменің өзі өз қызметі барысында тапқан да) (ҚР АҚ 205-бабы). Алайда, "коммерциялық емес ұйымдар туралы" ҚР Заңының 28-бабында белгіленген, 1-тармақта "коммерциялық емес ұйым салық және басқа да жеңілдіктерді пайдаланған және мүшелерінің және (немесе) құрылтайшыларының жарналарына, өз қызметінен түскен кірістеріне, жұртшылықтың қайырмалдықтына болған жағдайда, жеке меншік мекемені тарату кезінде жеке меншік мекеме құрылтайшысының осы өз құқығын іске асыруына" коммерциялық емес ұйымдар туралы " ҚР Заңының 28-бабында белгіленген кедергі бар., тарату кезінде кредит берушілермен есеп айырысқаннан кейін қалған қаражатты ұйымның мүшелері, құрылтайшылары, лауазымды адамдары немесе жалдамалы қызметкерлері арасында қайта бөлуге болмайды, ол ұйымның жарғысына сәйкес оның жарғылық мақсаттарына пайдаланылуға тиіс. Егер ұйымның жарғысында мұндай тәртіп көзделмесе, тарату туралы шешім қабылдаған органның шешімі бойынша қалған мүлік таратылатын ұйым сияқты мақсаттарды немесе оларға жақын мақсаттарды көздейтін коммерциялық емес ұйымға берілуі мүмкін". Алайда, іс жүзінде құрылтайшы алдымен өзі құрған жеке мекемеден мүлікті алып тастауға және содан кейін оны тарату туралы шешім қабылдауға құқылы.

Кемшіліктері

а) ҚР СК 134 бабы бойынша КЕҰ салық мәртебесінің болмауы, бұл мекемелерге мемлекеттік тіркеу сәтінен бастап барлық өтеусіз табыстарға салық төлемеуге мүмкіндік бермейді (салық жеңілдіктерін алу үшін ҚР СК 135 бабына сәйкес "әлеуметтік салада қызметті жүзеге асыратын ұйым" мәртебесіне қол жеткізу қажет).

б) жеке мекеменің иелігіндегі мүлікке меншік құқығының болмауы (меншік құқығы бар, пайдалану құқығы бар, иелік ету құқығы бар, бірақ меншік құқығы жоқ!). Бұл тек меншік иесі жасай алатын мәмілелер үшін маңызды болуы мүмкін. Яғни, мұндай мәмілелерді жасау үшін міндетті түрде құрылтайшыны тарту қажет (ол басқа қалада болуы мүмкін, шетелге кетуі мүмкін және т.б.).

в) мекеме құрылтайшылары (мекемеде біреуден көп құрылтайшы болған жағдайда) арасындағы өзара қарым-қатынасты реттеуге қатысты заңнамада қандай да бір регламенттеудің болмауы, әсіресе құрылтайшылардың бірі құрылтайшылар құрамынан шыққан жағдайда мекеменің міндеттемелері бойынша құрылтайшының толық жауапкершілігі туралы ережені қалай реттеу керек. (ҚР АҚ-нің 105-бабында мекеменің жалғыз (жалғыз) құрылтайшысын көрсету ғана қамтылған, бұл мүлдем қисынды болып табылады. Алайда, ҚР АҚ-нің 204-бабы мен "коммерциялық емес ұйымдар туралы" ҚР Заңы мекеменің құрылтай шартының немесе осыған ұқсас келісімнің қалауы бойынша олардың арасында мекеменің міндеттемелері бойынша жауапкершілікті бөлу туралы мәселені қалдыра отырып, бірнеше меншік иесінің мекеме құру мүмкіндігін көздейді.)

г) жеке мекеменің міндеттемелері бойынша құрылтайшының шектеусіз мүліктік жауапкершілігі (ҚР АҚ 44-бабы).

Қоғамдық қорлар

Артықшылықтары

а) бір және одан да көп жеке және (немесе) заңды тұлғалар Қоғамдық Қордың құрылтайшылары бола алады.

б) құрылтайшылардың заңнамада шектеулі реттелуіне байланысты қорды басқару және оның қызметі мәселелерін реттеуге кең өкілеттіктері бар (ҚР АҚ және "коммерциялық емес ұйымдар туралы" ҚР Заңы»),

в) мемлекеттік тіркеу сәтінен бастап өтеусіз алынған барлық кірістерге салық төлемеуге мүмкіндік беретін ҚР СК 134-бабы бойынша КЕҰ салық мәртебесі.

г) қоғамдық қор қызметінің аумағы заңмен шектелмейді.

д) құрылтайшылар Қордың міндеттемелері бойынша жауапты болмайды.

е) Қор әкімшілік және қылмыстық құқықтың ерекше субъектісі болып табылмайды, тіпті бірнеше құрылтайшы - жеке тұлғалар болса да (қоғамдық бірлестіктерден айырмашылығы).

Кемшіліктері:

а) қорды заңды тұлға ретінде тіркегеннен кейін құрылтайшылар құрамын өзгерту мүмкін емес. Бұл құрылтайшылардың бастапқы құрамы ғана қор үшін маңызды бірқатар басқару және қызмет мәселелері бойынша ерекше құзыретке ие екенін білдіреді.

б) "коммерциялық емес ұйымдар туралы" ҚР Заңы Қорды басқаруға және оның қызметіне байланысты бірқатар мәселелерді шешпейді. Мысалы, "коммерциялық емес ұйымдар туралы" ҚР Заңы қор құрылтайшыларының айрықша құзыретіне бірқатар мәселелерді жатқызды. Қор құрылтайшыларының айрықша құзыретіне Қордың құрылтай құжаттарын қабылдау, оларға өзгерістер мен толықтырулар енгізу; ерікті түрде қайта ұйымдастыру және тарату; ұйымның басқару органдарының құзыретін, ұйымдық құрылымын, өкілеттіктерін қалыптастыру және тоқтату тәртібін айқындау мәселелері кіреді; басқа заңды тұлғаларды, сондай-ақ өз филиалдары мен өкілдіктерін құруға немесе олардың қызметіне қатысу туралы шешім қабылдау; атқарушы органдардың қаржылық есептілігін табыс ету тәртібі мен кезеңділігін айқындау, сондай-ақ бақылау органының тексеру жүргізуі және олардың нәтижелерін бекітуі арқылы жүзеге асырылады. Алайда, егер құрылтайшылар Қордың жұмысына қатыспаса, қол жетімді болмаса, онда қор қиын жағдайға тап болуы мүмкін.

б) Қамқоршылық кеңес - сәндік орган, өйткені заңмен оған өз мүшелерін біріктіру құқығы арнайы берілмеген (яғни өз құрамына жаңа мүшелерді өздері сайлайды), ал

құрылтайшылар кез-келген уақытта Қамқоршылық кеңестің барлық құрамын өзгерте алады.

в) заңда жеке және заңды тұлғаны (қоғамдық бірлестікті емес) бірлесіп құру мүмкіндігі көзделмейді, 67. "Коммерциялық емес ұйымдар туралы" заң Қордың төрт түрін қарастырады: жеке, корпоративтік, қоғамдық және мемлекеттік. Жеке қор бір жеке тұлғаны немесе бір отбасының мүшелері - жеке тұлғаларды құруы мүмкін. Ол сондай-ақ жеке тұлғаның нотариалды куәландырылған өсиеті бойынша құрылуы мүмкін. Корпоративтік қорды бір заңды тұлға немесе бірнеше заңды тұлға құрады. Бір отбасының мүшелері болып табылмайтын жеке тұлғалар және (немесе) заңды тұлғалар - қоғамдық бірлестіктер құрған қор қоғамдық қор деп танылады. Ақырында, мемлекеттік қор мемлекеттік органдардың шешімімен құрылады.

г) қордың басшысы және бухгалтері болуы керек⁶⁸. Заң Қордың өзінің басшысы мен бухгалтері "болуы" тиіс құқықтық режимді реттемейді. Салық органдарының қызметкерлері "болу" сөзін көбінесе былай түсіндіреді: еңбек шарты негізінде ұйым қызметкерлерінің штатында аталған адамдардың (яғни басшы мен бухгалтердің) болуы. Ал бұл қор басшы мен бухгалтерге заңмен белгіленген минимумнан төмен емес мөлшерде ай сайынғы жалақыны белгілеуі (мысалы, 2014 жылғы 1 қаңтардан бастап ең төменгі жалақы 19 996 теңгені құрайды) және тиісті салықтар мен басқа да міндетті төлемдерді төлеуі тиіс (мысалы, өз қызметкерлері үшін мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қорына әлеуметтік аударымдар).

д) Қор жыл сайын ресми баспа басылымдарында өз мүлкін пайдалану туралы есептерді жариялауға міндетті. Бұл ретте "ресми баспа басылымдары" ұғымы ҚР заңнамасында еш айқындалмаған. Мысалы, ҚР Парламентінің Жаршысы және ҚР Президенті мен ҚР Үкіметінің актілер жинағы "ресми басылымдар" болып табылады. "Мемлекеттік органдардың ресми басылымдары" немесе жай "Мемлекеттік органдардың ресми басылымдары" бар. Іс жүзінде қорлар есептерді кез келген баспа бұқаралық ақпарат құралдарында (газеттерде) жариялайды және Біз "бейресми" баспа басылымында жарияланғаны үшін Қор басшылығына санкциялар қолданылатын жағдайларды білмейміз. Алайда, жариялау талабының орындалуы өз есебін баспа құралдарына жарнама ретінде орналастыратын Қор үшін қосымша шығындармен байланысты.

е) қоғамдық қорды ҚР АҚ 107-бабы 7-тармағының ережелеріне сәйкес осыған мүдделі тұлғалардың өтініші бойынша сот таратуы мүмкін:

"1) Егер Қордың мақсаттарын жүзеге асыру үшін оның мүлкі жеткіліксіз болса және қажетті мүлікті алу ықтималдығы нақты болмаса;

2) Егер Қордың мақсаттарына қол жеткізу мүмкін болмаса, ал Қордың мақсаттарына қажетті өзгерістер жасау мүмкін болмаса;

3) Қор өз қызметінде Жарғыда көзделген мақсаттардан жалтарған жағдайда; ...»

ҚР АҚ 107-бабының ережелерін сот практикасында қолдану жағдайлары бізге белгісіз, дегенмен бұл норманы пайдаланудың ықтимал қауіптілігі Қазақстанда тіркелген қорлар үшін сақталып отыр.

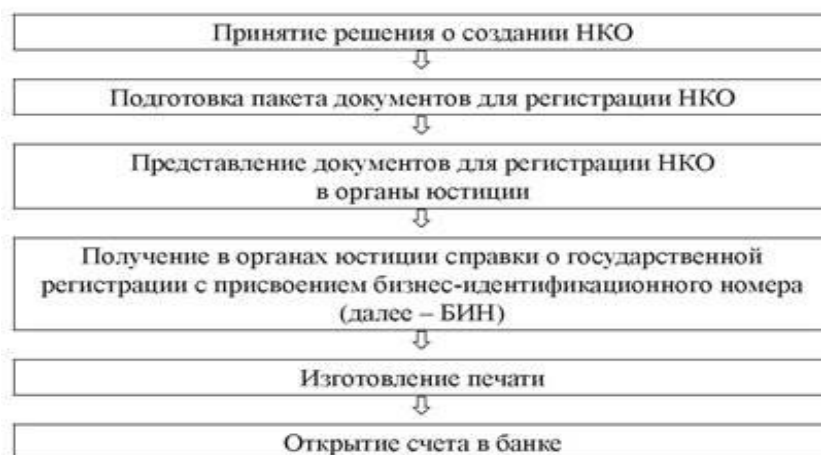
2 Тіркеу / қайта тіркеу

2.1 Қазақстан Республикасында коммерциялық емес ұйымды құру және тіркеу

Бұл бөлімде КЕҰ-ны заңды тұлға ретінде құру және тіркеу тәртібі сипатталған. Қазақстанда "бір терезе" қағидаты бойынша заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеудің бірыңғай жүйесі орнатылғанына қарамастан, оған сәйкес тіркеуге құжаттарды қабылдау және беру Халыққа қызмет көрсету орталықтары (ХҚКО) арқылы жүзеге асырылады, тіркеу процесіне көптеген мемлекеттік органдар тартылғанын және тіркеу аяқталғаннан

кейін олардың кейбіреулерімен (мысалы, салық комитетімен) тұрақты өзара іс-қимылдың жаңа кезеңі басталатынын ұмытпаған жөн.

КЕҰ құру **Сұлба коммерциялық емес ұйымды құру рәсімдері**

2.1.1 Ұйым құру туралы шешім қабылдау

* КЕҰ Құрылтай жиналысы (құрылтайшының шешімі)

КЕҰ құрудың алғашқы қадамы-ұйым құру туралы шешім қабылдау. Бұл үшін, біріншіден, сіз тіркегіңіз келетін КЕҰ ұйымдық-құқықтық нысаны үшін заңнамада көзделген азаматтар/ заңды тұлғалардың ең аз санын жинау қажет (қоғамдық бірлестік үшін - ҚР азаматтығы болуы тиіс кемінде 10 бастамашы азамат, заңды тұлғаларды біріктіру үшін-кемінде 2 заңды тұлға, Қор үшін - бір жеке немесе заңды тұлға, мекеме үшін - бір жеке немесе заңды тұлға.); екіншіден, Құрылтай жиналысы өткізіледі немесе шешім жеке-дара қабылданады (егер құрылтайшы біреу болса), нәтижесінде мынадай құжаттарға қол қойылады::

1) құрылтай жиналысының хаттамасы (№1 қосымшаны қараңыз) немесе құрылтайшының шешімі (№2 қосымшаны қараңыз):

- Қоғамдық бірлестіктің, қауымдастықтың (одақтың), коммерциялық емес акционерлік қоғамның, тұтыну кооперативінің құрылтай жиналысының хаттамасына төраға мен хатшы қол қояды;

- Мекеменің, Қордың құрылтай жиналысының хаттамасына барлық құрылтайшылар қол қояды (егер құрылтайшы біреу болса, ол өз шешіміне қол қояды);

2) КЕҰ құрылтай құжаттары:

- Қоғамдық бірлестіктің, қауымдастықтың (одақтың), тұтыну кооперативінің жарғысына ұйымның бірінші басшысы қол қояды;

- Қордың, мекеменің, коммерциялық емес акционерлік қоғамның жарғысына барлық құрылтайшылар қол қояды;

- Қордың, мекеменің, коммерциялық емес акционерлік қоғамның құрылтай шартына барлық құрылтайшылар қол қояды.

* Тіркеу алымын төлеу

Бұдан әрі КЕҰ тіркеу үшін мемлекеттік алым төленеді:

ҚР Салық кодексінің 456-бабы республикалық бюджет туралы заңда белгіленген және алымдарды төлеу күні қолданыста болған айлық есептік көрсеткіш мөлшері негізге алына отырып есептелетін алымдардың мынадай мөлшерлемелерін айқындайды:

1) балалар мен жастардың қоғамдық бірлестіктерін, сондай-ақ Мүгедектердің қоғамдық бірлестіктерін, олардың филиалдары мен өкілдіктерін, республикалық және өңірлік ұлттық-мәдени қоғамдық бірлестіктердің филиалдарын құруды мемлекеттік

тіркегені үшін алым мөлшерлемелері алым төленген күнге қолданыста болатын екі еселенген айлық есептік көрсеткішті құрайды;

2) бюджет қаражатынан қаржыландырылатын мекемелерді, қазыналық кәсіпорындарды және үй-жайлардың (пәтерлердің) меншік иелері кооперативтерін, олардың филиалдары мен өкілдіктерін құруды мемлекеттік тіркегені үшін алым мөлшерлемелері алым төленген күнге қолданыста болатын бір айлық есептік көрсеткішті құрайды;

3) заңды тұлғаларды, олардың филиалдары мен өкілдіктерін құруды мемлекеттік тіркеу кезінде заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркегені үшін алым мөлшерлемелері (шағын кәсіпкерлік субъектілері болып табылатын заңды тұлғаларды, олардың филиалдары мен өкілдіктерін және саяси партияларды, олардың филиалдары мен өкілдіктерін қоспағанда) алым төленген күні қолданыста болған 6,5 айлық есептік көрсеткішті құрайды.

2.1.2 КЕҰ тіркеу үшін құжаттар пакетін дайындау

Ұйымды құру туралы шешім қабылдап, тіркеу үшін алымды төлеп, КЕҰ-ны әділет органдарында тіркеу үшін құжаттар пакетін қалыптастыру қажет. КЕҰ ұйымдық-құқықтық нысанына байланысты келесі құжаттарды дайындау қажет.

1) Қоғамдық бірлестік

- тіркеу туралы өтініш-1 дана.;

- құрылтай съезінде (конференциясында, жиналысында) қабылданған Жарғы тігілген және нөмірленген түрде қазақ және орыс тілдерінде ұсынылады-3 дана.

- Жарғыны қабылдаған құрылтай съезінің (конференциясының, жиналысының) хаттамасы, съездің (конференцияның, жиналыстың) төрағасы мен хатшысы қол қойған, - 1 дана (№4 қосымшаны қараңыз);

-тегін, атын, әкесінің атын, туған күнін, айын, жылын, жеке сәйкестендіру нөмірін (ЖСН), тұрғылықты жерін, үй және қызметтік телефондарын көрсете отырып, қоғамдық бірлестіктің бастамашы - азаматтарының тізімі; жеке қолы-1 дана.;

- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат-1 дана.

2) Қор

- тіркеу туралы өтініш;

- жарғы;

- құрылтай шарты (құрылтайшылар саны біреуден артық болған кезде);

- жарғыны бекіту туралы уәкілетті органның шешімі;

- атқарушы органды тағайындау туралы алқалы органның (қамқоршылық кеңестің) шешімі;

- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат.

3) Қауымдастық (одақ) нысанындағы заңды тұлғалар бірлестігі

- тіркеу туралы өтініш;

- жарғы;

- бірлестіктің барлық құрылтайшылары қол қойған құрылтай шарты;

- заңды тұлғаны құру туралы уәкілетті органның шешімі;

- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат.

4) Діни бірлестік

- тіркеу туралы өтініш;

- діни бірлестіктің басшысы қол қойған діни бірлестіктің жарғысы;

- Құрылтай жиналысының (съезінің, конференциясының) ХАТТАМАСЫ);
- құрылған діни бірлестіктің бастамашы-азаматтарының белгіленген нысандағы электрондық және қағаз жеткізгіштердегі тізімі;
- діни бірлестіктің басшысын сайлау туралы шешім не шетелдік діни орталық басшыны тағайындаған жағдайда уәкілетті органмен келісілгенін растайтын құжат.
- діни ілімнің пайда болу тарихы мен негіздерін ашатын және оған сәйкес келетін діни қызмет туралы мәліметтерді қамтитын діни баспа материалдары;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат.

5) Мекеме

- тіркеу туралы өтініш;
- мекемені құру туралы меншік иесінің шешімі;
- ереже (жарғы);
- құрылтай шарты немесе ұқсас келісім (меншік иелерінің (құрылтайшылардың) саны біреуден артық болған кезде);
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат.

6) коммерциялық емес акционерлік қоғам

- тіркеу туралы өтініш;
- жарғы;
- Құрылтай жиналысының хаттамасы;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат.

7) Үй-жайлар (пәтерлер) меншік иелерінің кооперативі)

- тіркеу туралы өтініш;
- кондоминиум объектісіндегі үй-жайлардың (пәтерлердің) меншік иелері Құрылтай жиналысының хаттамасы немесе жазбаша сауалнама қорытындысы бойынша дауыс беру парақтары бар хаттама;
- жарғы;
- кондоминиум объектісін тіркеу немесе қайта тіркеу туралы Мемлекеттік акт не тіркеуші органның мөртабаны бар кондоминиум объектісін мемлекеттік тіркеуді растайтын құжат;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат.

8) Тұтыну кооперативі

- тіркеу туралы өтініш;
 - жарғы;
 - заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат.
- Ескертпе: тұтыну кооперативі осы кооперативтер мүшелерінің тізімін азаматтар үшін - әрқайсысының тегін, атын, әкесінің атын, туған жылын, ЖСН мен тұрғылықты жерін және заңды тұлғалар үшін - орналасқан жері, банктік деректемелері және БСН туралы мәліметтерді көрсете отырып ұсынады.

9) Ауылдық тұтыну кооперативі

- тіркеу туралы өтініш;
- Құрылтай жиналысының хаттамасы;
- жарғы;

- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркегені және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркегені үшін алымның бюджетке төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат;
- азаматтар үшін - әрқайсысының Тегі, Аты, Әкесінің аты, тұрғылықты жері және ЖСН көрсетілген пайшылардың тізімі және заңды тұлғалар үшін-Атауы, Орналасқан жері, БСН туралы мәліметтер.

Ескертпе:

Су пайдаланушылардың селолық тұтыну кооперативтерін тіркеу кезінде қосымша ұсынылады:

кооператив мүшелерінің тегі, аты, әкесінің аты, тұрғылықты жері және ЖСН, сондай-ақ заңды тұлғалардың атауы мен орналасқан жері көрсетілген тізімі, сондай-ақ кооператив мүшелерінде ауыл шаруашылығы мақсатындағы суармалы жерлерді су пайдаланушылардың бар-жоғы туралы мәліметтер.

10) Адвокаттар алқасы

- тіркеу туралы өтініш;
- адвокаттар алқасы мүшелерінің Құрылтай жиналысында (конференциясында) бекітілген Жарғы;
- жарғыны бекіту туралы уәкілетті органның шешімі;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат.

11) Нотариаттық палата

- тіркеу туралы өтініш;
- құрылтай жиналысымен бекітілген Жарғы;
- жарғыны бекіту туралы уәкілетті органның шешімі;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат.

12) Аудиторлар палатасы

- тіркеу туралы өтініш;
- жарғы;
- заңды тұлғаны құру туралы уәкілетті органның шешімі;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат.

13) Бағалаушылар палатасы

- тіркеу туралы өтініш;
- жарғы;
- заңды тұлғаны құру туралы уәкілетті органның шешімі;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат.

"Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу туралы" ҚР Заңында және ҚР өзге де заңнамалық актілерінде көзделгендерден басқа қандай да бір құжаттар мен мәліметтерді талап етуге тыйым салынады.

2.1.3 КЕҰ тіркеу үшін құжаттарды әділет органдарына ұсыну

КЕҰ-ны әділет органдарында тіркеу кезінде басшылыққа алу қажет нормативтік-құқықтық актілер:

- "Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу туралы" 1995 жылғы 17 сәуірдегі № 2198 ҚР Заңы ; ;

- ҚР Әділет министрінің 2007 жылғы 12 сәуірдегі № 112 бұйрығы "заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша Нұсқаулықты бекіту туралы»;

- "Қазақстан Республикасы Әділет министрлігі Дін істері комитетінің мәселелері" туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2005 жылғы 30 желтоқсандағы № 1319 Қаулысы.

* Мемлекеттік тіркеу дегеніміз не?

Мемлекеттік тіркеу-бұл мемлекеттік тіркеуге ұсынылған құрылтай және басқа құжаттардың ҚР Заңдарына сәйкестігін тексеруді, бизнес-сәйкестендіру нөмірін бере отырып, мемлекеттік тіркеу туралы анықтама беруді, КЕҰ туралы мәліметтерді бизнес-сәйкестендіру нөмірлерінің ұлттық тізіліміне енгізуді қамтитын заңды тұлғаның құқықтық қабілеттілігін ұйымның сатып алу рәсімі.

• **Мемлекеттік тіркеу қайда жүзеге асырылады?**

- **ҚР Әділет Министрлігінің Тіркеу қызметі және құқықтық көмек көрсету комитеті** (Астана қ.) банктерді, республикалық және өңірлік мәртебесі бар қоғамдық және діни бірлестіктерді, оның ішінде барлық саяси партияларды, шетелдік және халықаралық коммерциялық емес үкіметтік емес бірлестіктердің филиалдары мен өкілдіктерін мемлекеттік тіркеуді (қайта тіркеуді және таратуды тіркеуді) жүзеге асырады.

- **ҚР Әділет министрлігінің аудандық (қалалық) әділет басқармалары, Тіркеу қызметі және құқықтық көмек көрсету комитетінде** тіркеуге жататындардан басқа, құрылған, қайта ұйымдастырылған және таратылған заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеуді (қайта тіркеуді және таратуды тіркеуді), тиісті саладағы филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеуді (қайта тіркеуді және есептік тіркеуден шығаруды) жүзеге асырады.

- Облыстардың, Астана және Алматы қалаларының әділет департаменттері жергілікті мәртебесі бар қоғамдық және діни бірлестіктерді мемлекеттік тіркеуді (қайта тіркеуді және таратуды тіркеуді), тиісті облыстағы қоғамдық және діни бірлестіктердің филиалдары мен өкілдіктерін есептік тіркеуді, қайта тіркеуді, есептен шығаруды жүзеге асырады.

* **Мемлекеттік тіркеу мерзімі:**

Көрсетілген құжаттарды ұсынғаннан кейін әділет органдары қажетті құжаттарды қоса бере отырып, өтініш берілген күннен бастап он жұмыс күнінен кешіктірмей КЕҰ-ны (саяси партияларды қоспағанда) мемлекеттік тіркеуді жүргізеді. Осы мерзімдер жеке кәсіпкерлік субъектілеріне жатпайтын ұйымдар үшін белгіленген. Ұйымдардың басқа түрлері үшін басқа мерзімдер белгіленген. Мысалы, шағын кәсіпкерлік субъектісіне жататын заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеу үшін "электрондық үкімет" веб-порталында белгіленген электрондық құжатты толтыру және заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеу үшін бюджетке тіркеу алымының төленгенін растайтын түбіртектің немесе өзге де құжаттың электрондық көшірмесін қоса беру арқылы кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруды бастаудың хабарлама тәртібі белгіленген. Заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеу туралы анықтаманы беру кәсіпкерлік қызметті жүзеге асырудың басталғаны туралы хабарлама берілген күннен кейінгі бір жұмыс күнінен кешіктірілмей жүзеге асырылады.⁷⁹

2.1.4 БСН бере отырып, КЕҰ мемлекеттік тіркеу туралы анықтаманы әділет органдарында алу

Көрсетілген мерзімдер өткеннен кейін әділет органдары оның берілген күні, тіркеуші орган, БСН, мемлекеттік тіркелген (қайта тіркелген) күні, заңды тұлғаның атауы мен орналасқан жері туралы мәліметтерді қамтитын анықтама береді.

КЕҰ-ны мемлекеттік тіркеу туралы анықтама алу заңды тұлғаның құрылу фактісін және ол туралы мәліметтерді бизнес-сәйкестендіру нөмірлерінің ұлттық тізіліміне енгізуді куәландырады.

Үзіліс, КЕҰ тіркеуден бас тарту

Құжаттар топтамасы толық ұсынылмаған, оларда кемшіліктер болған, құрылтай құжаттары бойынша сарапшының (маманның) қорытындысын алу қажет болған жағдайларда, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде көзделген өзге де негіздер бойынша мемлекеттік (есептік) тіркеу және қайта тіркеу мерзімі анықталған кемшіліктер жойылғанға немесе тиісті қорытынды алынғанға дейін үзіледі.

Тіркеу (қайта тіркеу) мерзімінің үзілісі жарияланған жағдайда, тіркеу (қайта тіркеу) мерзімінің үзілісіне негіз болған, қолданыстағы заңнаманы бұзған құжаттар қайтарылмайды. Үзілістен кейін мерзімнің өтуі қайтадан басталады: үзіліске дейін өткен уақыт жаңа мерзімге есептелмейді.

Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде белгіленген заңды тұлғаны құру, қайта тіркеу және қайта ұйымдастыру тәртібінің бұзылуы, құрылтай құжаттарының Қазақстан Республикасының заңнамалық актілеріне сәйкес келмеуі, сондай-ақ өткізу актісінің немесе бөлу балансының ұсынылмауы не оларда қайта ұйымдастырылған заңды тұлғаның құқықтық мирасқорлығы туралы ережелердің болмауы, сондай-ақ заңды тұлғаның құрылтайшысы (қатысушысы) және (немесе) басшысы болып табылатын жеке тұлға болған жағдайда, Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 192, 216 және 217-баптары бойынша әрекетсіз заңды тұлғалардың жалғыз құрылтайшысы (қатысушысы) және (немесе) басшысы болып табылатын және (немесе) әрекетке қабілетсіз немесе әрекет қабілеті шектеулі деп танылған және (немесе) хабар-ошарсыз кетті деп танылған және (немесе) қайтыс болды деп жарияланған және (немесе) жеке басын куәландыратын жоғалған және (немесе) жарамсыз құжаттары, сондай-ақ сот орындаушыларының және құқық қорғау органдарының сот актілерінің және, заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеуден және қайта тіркеуден бас тартуға әкеп соғады.

Филиалды (өкілдікті) құрудың ҚР заңнамасында белгіленген тәртібі бұзылған, есептік тіркеу үшін ұсынылған құжаттар ҚР заңдарына сәйкес келмеген жағдайларда филиалды (өкілдікті) есептік тіркеуден және қайта тіркеуден бас тартуға жол беріледі.

Заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеуден немесе қайта тіркеуден, филиалды (өкілдікті) есептік тіркеуден немесе қайта тіркеуден бас тартылған жағдайда тіркеуші орган заңнамада көзделген мерзімде оған ұсынылған құжаттардың ҚР заңнамалық актісінің талаптарына сәйкес келмеуіне сілтеме бар дәлелді бас тартуды жазбаша түрде береді 80.

2.1.5 Ұйымның мөрін дайындау

Азаматтық айналымда дараландыру мақсатында КЕҰ-ның өз атауы бар мөрі болуға тиіс. Мөрді дайындау үшін Мамандандырылған ұйымдарға мемлекеттік тіркеу туралы анықтаманы ұсыну қажет.

2.1.6 Банкте шот ашу

Банк шотын ашу үшін Қазақстан Республикасының резидент заңды тұлғаларына және олардың оқшауланған бөлімшелеріне (филиалдары мен өкілдіктеріне) мыналарды ұсыну қажет:

- Ережеге сәйкес ресімделген қол қою үлгілері және мөр бедері бар құжат;
- заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеу (қайта тіркеу) немесе филиалды (өкілдікті) есептік тіркеу (қайта тіркеу) туралы анықтаманың көшірмесі);
- Жарғының (оқшауланған бөлімшелер үшін-ереженің) немесе үлгілік жарғы негізінде клиенттің қызмет ету фактісін растайтын құжаттың нотариалды куәландырылған көшірмесі;

-осы Қағидалардың 5-тарауына сәйкес ресімделген қол қою үлгілері және мөр бедері бар құжатқа сәйкес клиенттің банктік шотын жүргізуге (банктік шоттағы ақшаға иелік етуге) байланысты операциялар жүргізу кезінде төлем құжаттарына қол қоюға уәкілетті тұлғаның (тұлғалардың) жеке басын куәландыратын құжаттың (құжаттардың) көшірмесі;

- қоғамдық немесе діни бірлестіктің жарғысында және оның филиалы немесе өкілдігі туралы ережеде көзделген тәртіппен сайланған (тағайындалған) қоғамдық немесе діни бірлестіктің филиалы немесе өкілдігі басшысының өкілеттігін растайтын, орыс және/немесе мемлекеттік тілде нотариалды куәландырылған құжаттар (қоғамдық және діни бірлестіктердің филиалдары мен өкілдіктері үшін);

- заңды тұлғаның филиал немесе өкілдік басшысына берген сенімхатының көшірмесі (басқа нысандағы заңды тұлғалардың филиалдары мен өкілдіктері үшін);

- мемлекеттік бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекемелер үшін- бюджетті атқару жөніндегі уәкілетті органның рұқсаты.

*** Салық төлеушілерді тіркеу дегеніміз не?**

Жеке тұлғаны, заңды тұлғаны, заңды тұлғаның құрылымдық бөлімшелерін салық төлеуші ретінде тіркеу мыналарды қамтиды:

1) салық төлеушілердің мемлекеттік дерекқорына осы тұлғалар туралы мәліметтерді енгізу;

2) салық төлеушілердің мемлекеттік дерекқорындағы тіркеу деректерін өзгерту және (немесе) толықтыру;

3) салық төлеушілердің мемлекеттік дерекқорынан салық төлеуші туралы мәліметтерді алып тастау.

*** Салық төлеушінің бизнес-сәйкестендіру нөмірі дегеніміз не?**

Бұл заңды тұлға (филиал мен өкілдік) және бірлескен кәсіпкерлік түрінде қызметін жүзеге асыратын жеке кәсіпкер үшін қалыптастырылатын бірегей нөмір. Ол белгілі бір заңды тұлғаға қатысты мәліметтер туралы бизнес-сәйкестендіру нөмірлерінің ұлттық тізілімінде, сондай-ақ мемлекеттік органдар мен өзге де мемлекеттік мекемелердің ақпараттық жүйелерінде жазбалар жасауға мүмкіндік береді.

*** Тіркеу есебі дегеніміз емес пе?**

Салық төлеуші тіркеу есебіне салық төлеуші дара кәсіпкер, жекеше нотариус, адвокат ретінде; қосылған құн салығы бойынша; электрондық салық төлеуші ретінде; тағайындалған қызмет түрлерін жүзеге асыратын салық төлеуші ретінде; салық салу объектісінің және (немесе) салық салуға байланысты объектінің орналасқан жері бойынша тіркеу есебіне қою, салық төлеушінің тіркеу деректеріне өзгерістер және (немесе) толықтырулар енгізу, салық төлеуші тиісті тіркеу есебінен шығару кітабы.

Салық органдарының пікірі, әділет органдары заңды тұлғаларды тіркеу кезінде талап етілетін Ақпарат (№5 қосымшасы қараңыз) заңды тұлғаны тіркеу есебіне қою үшін жеткізілімсіз. Осы байланысты, іс жүйесінде біртұтас аумақтық органдары заңды тұлғадан, оның ішінде әділет органдарында мемлекеттік тіркеуден өткен Коммерциялық емес тұлғадан мыңдай құжаттарды ұсынуды талап етеді:

- 004 "салық төлеуші заңды тұлға, филиалды, өкілдікті, құрылыс бөлімі тіркеу туралы өтініш" нысаны бойынша өтініш (құрылтайшының, басшының немесе басқа уәкілетті тұлғаның 004 нысаны бойынша өтінішке қол қою құқығы бар);

- ұйымның бірінші басшысының бюджетпен есеп жүргізу бойынша жауапты қызметті тағайындау туралы бұйрығының көшірмесі (мұнай қызметкер ұйым басқармасының өзі немесе кез келген басқа адам болады, бірақкөбінсе бухгалтер ретінде әрекет етеді);

- жеке куәліктің және бюджеттен есептеу бойынша жауапты қызметкердің көшірмесі.

Алайда, бұл талаптар салық заңнамасында тікелей көздемеген, бірақ он салық органдарының түсінігінен туындайтынын атап өткен жөн.

Сонымен бірге, салық органдары мұндай ақпарат (бюджетпен есеп айырысудың жауапты қызметкері туралы, 004-нысандағы басқа ақпарат) әділет органдарында тіркелген кезде ұсынылмайтындықтан, оларды салық төлеушінің тіркеу деректерінің өзгеруі ретінде қарастыруға болады, сондықтан КЕҰ-да "тіркеу деректеріне өзгерістер енгізу үшін тіркеу орны бойынша салық органына тіркеу туралы өтініш беру" міндеті пайда болады деп санайды. Сонымен қатар, мұндай міндетті орындау үшін 5-тармаққа сәйкес мерзімдер қарастырылған. ҚР Салық кодексінің 563-бабына сәйкес мұндай өтініш өзгерістер туындаған сәттен бастап он жұмыс күнінен кешіктірілмей берілуі тиіс. Салық органдары бірінші басшының бюджетпен есеп айырысу бойынша жауапты қызметкерді тағайындау туралы бұйрығының күнін өзгерістердің пайда болу сәті деп таниды.

Қаласаңыз, сіз ұйымды ҚҚС (қосылған құн салығы) төлеуші ретінде есепке қоя аласыз. 85 ол үшін арнайы нысанды екі данада толтырыңыз (толтыру өте оңай) және салық комитетіне тапсырыңыз. 10 күн өткеннен кейін ҚҚС бойынша есепке қою туралы куәлік аласыз.

*** Қойылым мерзімі**

Салық органы салық төлеуші өтініш берген сәттен бастап он жұмыс күні ішінде ҚҚС бойынша тіркеу есебіне қоюды жүзеге асырады. Салық төлеушінің қалауы бойынша салық органы уәкілетті мемлекеттік орган белгілеген нысан бойынша ҚҚС бойынша тіркеу есебіне қою туралы растама береді.

2.2 Коммерциялық емес ұйымды қайта тіркеу, құрылтай құжаттарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу

2.2.1 Қайта тіркеу

Қайта тіркеу дегеніміз - тіркелген ұйымның құқықтық мәртебесіне енгізілген өзгерістердің мемлекеттік есебі. КЕҰ атауы өзгерген жағдайда, сондай-ақ жарғылық капиталдың мөлшері азайған жағдайда (бар болса) міндетті түрде қайта тіркелуге жатады.

Көрсетілген негіздер бойынша құрылтай құжаттарына енгізілген өзгерістер заңды тұлға қайта тіркелмейінше жарамсыз болып табылады.

Бұл жағдайда қажет:

1) мемлекеттік алымды мынадай мөлшерде төлеуге:

- Заңды тұлғалар, олардың филиалдары мен өкілдіктері (шағын кәсіпкерлік субъектілері болып табылатын заңды тұлғаларды және саяси партияларды, олардың филиалдары мен өкілдіктерін қоспағанда) үшін алым төленген күні қолданыста болған 6,5 айлық есептік көрсеткіш);

- бюджет қаражатынан қаржыландырылатын мекемелер, қазыналық кәсіпорындар және Үй-жайлар (пәтерлер) меншік иелерінің кооперативтері, олардың филиалдары мен өкілдіктері үшін құруды тіркегені үшін белгіленген тиісті мөлшерлеменің елу пайызы, яғни 0,5 айлық есептік көрсеткіш;

- балалар мен жастар қоғамдық бірлестіктерін, сондай-ақ Мүгедектердің қоғамдық бірлестіктерін, олардың филиалдары мен өкілдіктерін, республикалық және өңірлік ұлттық-мәдени қоғамдық бірлестіктердің филиалдарын құруды тіркегені үшін белгіленген тиісті мөлшерлеменің елу пайызы, яғни бір айлық есептік көрсеткіш.

2) ұйымның уәкілетті органы шешім қабылдаған кезден бастап бір ай ішінде тіркеуші органға қажетті құжаттар топтамасын қоса бере отырып, қайта тіркеу туралы өтініш беруге міндетті:

- Нұсқаулықтың 12-қосымшасына сәйкес заңды тұлғаны мемлекеттік қайта тіркеу туралы өтініш, өз қызметін үлгілік жарғы негізінде жүзеге асыратын шағын, орта және ірі кәсіпкерлік субъектілері үшін-Нұсқаулықтың 13, 14, 15-қосымшаларына сәйкес. Мемлекет қатысатын заңды тұлғалар тізілім ұстаушының белгісі бар өтінішті ұсынады;

- заңды тұлғаның мөрімен бекітілген, құрылтай құжаттарына өзгерістер (толықтырулар) енгізуді көздейтін мемлекеттік қайта тіркеу туралы уәкілетті органның шешімі немесе шешімінен үзінді;

- өзгерістер (толықтырулар) енгізілген құрылтай құжаттарының үш данасы. Бұл ретте өзгерістер мен толықтырулар енгізу екі тәсілмен: құрылтай құжаттарын жаңа редакцияда жасау не өзгерістерді (толықтыруларды) бұрынғы құрылтай құжаттарына қосымшалар түрінде ресімдеу жолымен ресімделуі мүмкін. Егер құрылтай құжаттары заңға сәйкес нотариаттық куәландырылуға жататын болса, онда оларға енгізілетін өзгерістер мен толықтырулар да нотариаттық тәртіппен куәландырылуға тиіс;

- бұрынғы құрылтай құжаттарының түпнұсқалары;

- заңды тұлғаны мемлекеттік қайта тіркеу немесе филиалды немесе өкілдікті есептік қайта тіркеу үшін бюджетке алым төленгенін растайтын түбіртек немесе өзге де құжат.

Көрсетілген құжаттар тізбесі қайта тіркеуден өтудің барлық жағдайларында ұсынылады.

Құжаттарды ұсынғаннан кейін тіркеуші орган:

- ұсынылған құжаттар топтамасының толықтығын және олардың дұрыс жасалуын (ресімделуін), олардың ҚР заңнамалық актілеріне сәйкестігін тексереді;

- қолданыстағы заңнаманы бұзушылық болмаған жағдайда заңды тұлғаны мемлекеттік қайта тіркеу туралы бұйрық шығарады;

- заңды тұлғаны мемлекеттік қайта тіркеу туралы мәліметтерді Ұлттық тізілімге енгізеді;

- тіркелген күннен бастап бір жұмыс күні ішінде БСН бере отырып, заңды тұлғаны мемлекеттік қайта тіркеу жүргізілгені туралы хабарламаны салық органдарына жібереді;

- Заңның 12-бабына сәйкес заңды тұлғаны мемлекеттік қайта тіркеу туралы анықтама береді;

- істі жаңа құрылтай құжаттарымен немесе бұрынғы құрылтай құжаттарына және заңды тұлғаның басқа да құжаттарына қосымша ретінде ресімделген құрылтай құжаттарына енгізілетін өзгерістер мен толықтырулардың данасымен толықтырады. Іс ресімделгеннен кейін (БСН және мөрдің берілгенін растайтын тиісті мөртабандар қойылғаннан кейін) құрылтай құжаттарының түпнұсқалары уәкілетті адамға қайтарылады.

Заңды тұлғаларды (шағын кәсіпкерлік субъектілерінен, өз қызметін үлгі жарғы негізінде жүзеге асыратын орта және ірі кәсіпкерлік субъектілерінен, сондай-ақ өз қызметін үлгі болып табылмайтын жарғы негізінде жүзеге асыратын орта және ірі кәсіпкерлік субъектілерінен басқа) мемлекеттік қайта тіркеу қажетті құжаттар қоса беріле отырып, өтініш берілген күннен кейінгі он жұмыс күнінен кешіктірілмей жүргізілуге тиіс.

Құжаттар топтамасы толық ұсынылмаған, оларда кемшіліктер болған, құрылтай құжаттары бойынша сарапшының (маманның) қорытындысын алу қажет болған жағдайларда, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде көзделген өзге де негіздер бойынша мемлекеттік (есептік) қайта тіркеу мерзімі үзіледі.

Заңды тұлғаның қайта тіркелуіне әкеп соғатын деректеріндегі өзгерістер туралы мәліметтерді бір ай мерзімде ұсынбағаны үшін жауапкершілік ҚР заңнамасында көзделмеген.

2.2.2 Құрылтай құжаттарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу

Заңды тұлға құрылтай құжаттарына енгізілуі қайта тіркеуге әкеп соқпайтын және алым алынбай жүзеге асырылатын басқа да деректердің өзгеруі туралы хабарлауға міндетті (орналасқан жерінің өзгеруі, Жарғының (ереженің) жаңа редакцияда қабылдануы). Құрылтай құжаттарына осындай өзгерістер мен толықтырулар енгізілген жағдайда заңды тұлға бұл туралы тіркеуші органға бір ай мерзімде хабарлайды.

Қайта тіркеуге әкеп соқпайтын құрылтай құжаттарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу үшін тіркеуші органға ұсынылады:

1) заңды тұлға басшысының немесе өзге де уәкілетті тұлғаның қолы қойылған, мөрмен бекітілген Нұсқаулықтың 17 - қосымшасына сәйкес Үлгі жарғы негізінде өз қызметін жүзеге асыратын акционерлік қоғамдар үшін Нұсқаулықтың 16-қосымшасына сәйкес нысан бойынша өтініш (мемлекеттің қатысуымен заңды тұлғалар-тізілім ұстаушының белгісі бар өтініш);

3) заңды тұлғаның уәкілетті органының құрылтай құжаттарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы мөрмен бекітілген шешімі не шешімінен үзінді-көшірме;

4) заңды тұлғаның құрылтай құжаттарына өзгерістер мен толықтырулар туралы қазақ және орыс тілдеріндегі мәтіннің үш данасы немесе заңды тұлғаның құрылтай құжаттарының жаңа редакцияда ресімделген, заңды тұлғаның мөрімен бекемделген үш данасы нақты орналасқан жері өзгерген кезде. Егер құрылтай құжаттары заңға сәйкес нотариаттық куәландырылуға жататын болса, онда оларға енгізілетін өзгерістер мен толықтырулар да нотариаттық тәртіппен куәландырылуға тиіс;

5) заңды тұлғаның бұрынғы құрылтай құжаттарының, филиал (өкілдік) туралы ереженің түпнұсқалары);

6) нақты орналасқан жерін растайтын құжат (орналасқан жері өзгерген жағдайда).

Көрсетілген құжаттарды алғаннан кейін тіркеуші орган:

- құрылтай құжаттарына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар туралы мәліметтерді Ұлттық тізілімге енгізеді;

- Заңның 12-бабына сәйкес заңды тұлғаның Жаңа орналасқан жерін, заңды тұлғаның тіркелген (қайта тіркелген) күнін және заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеудің бастапқы күнін көрсете отырып, заңды тұлғаны, филиал мен өкілдікті тіркеу (қайта тіркеу) туралы анықтама береді;

- заңды тұлғаның мұрағаттық құжаттарын бұрынғы тұрған жері бойынша тіркеуші органнан сұратады ; ;

- іске бұрынғы түпнұсқаларды, сондай-ақ жаңадан ұсынылған құжаттарды тігеді

2.2.3 Құжаттардың үлгілері мен үлгілері

№ 1 қосымша

Мысал

№ 1 хаттама ҚҰРЫЛТАЙ ЖИНАЛЫСЫНЫҢ ОФ « _____ »

Алматы қ.

«__» _____ 20__ ж.

Қордың атауы: Қоғамдық Қор " _____ " (әрі қарай-Қор)
Өтетін орны: Алматы қ. _____, үй _____.

Қордың Құрылтайшылары Қатысты:

1. Аты--жөні.
2. Аты--жөні.
3. Аты--жөні.

Жиналыстың төрағасы болып Т. А. Ә. сайланды.
Жиналыстың хатшысы болып Т. А. Ә. сайланды.

Төрағалық етуші қатысушыларға Құрылтай жиналысына Қордың барлық құрылтайшылары қатысатынын хабарлады.

Төрағалық етуші келесі күн тәртібін ұсынды:

Күн тәртібі:

1. Қорды құру туралы.
2. Қор қызметінің негізгі бағыттарын анықтау.
3. Қордың жарғысын бекіту туралы.
4. Құрылтай шартын жасасу туралы.
5. Қордың Қамқоршылық кеңесін қалыптастыру туралы.
6. Қорды ҚР әділет органдарында тіркеу туралы.
7. Қордың заңды мекен-жайы туралы.

Қабылданды: бірауыздан.

ШЕШТІ: күн тәртібін қабылдау.

1. Күн тәртібіндегі бірінші мәселе бойынша төрағалық етуші сөз сөйлеп, қор құру туралы шешім қабылдауды ұсынды.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШТІ: қоғамдық қор құру" _____".

2. Күн тәртібінің екінші мәселесі бойынша төрағалық етуші сөз сөйлеп, қор қызметінің негізгі бағыттарын айқындауды ұсынды және қызметтің мынадай бағыттарын талқылауға шығарды:

-
-
-

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШТІ: Қор қызметінің негізгі бағыттары мыналар болып саналсын:

-

3. Күн тәртібінің үшінші мәселесі бойынша төрағалық етуші сөз сөйлеп, Құрылтай жиналысына ұсынылған қордың жарғысын бекітуді ұсынды.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШІМ ЕТТІ: Қордың жарғысы бекітілсін.

4. Күн тәртібіндегі төртінші мәселе бойынша төрағалық етуші сөз сөйлеп, Құрылтай шартын жасауды ұсынды.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШІМ ЕТТІ: Құрылтай шартын жасау.

5. Күн тәртібінің бесінші мәселесі бойынша төрағалық етуші сөз сөйлеп, Қордың Қамқоршылық кеңесін келесі құрамда құруды ұсынды:

- 1) Аты--жөні.
- 2) Аты--жөні.
- 3) Аты--жөні.
- 4) Аты--жөні.
- 5) Аты--жөні.

6. Олар бүкіл тізімге дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШІМ ЕТТІ: келесі құрамда Қордың Қамқоршылық Кеңесін құру:

- 1) Аты--жөні.
- 2) Аты--жөні.
- 3) Аты--жөні.
- 4) Аты--жөні.
- 5) Аты--жөні.

6. Күн тәртібінің алтыншы мәселесі бойынша төрағалық етуші сөз сөйлеп, қорды ҚР әділет органдарында тіркеуді жүргізуді ұсынды. Т.а. ә. тіркеу процесінде қордың атынан өкілдік етуге уәкілетті болып тағайындалсын және оған қорды әділет органдарында тіркеу тапсырылсын.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШТІ:

- 1) қорды ҚР әділет органдарында тіркеуді жүргізу;
- 2) т.а. ә. тіркеу процесінде қордың атынан өкілдік етуге уәкілетті болып тағайындалсын және оған қорды әділет органдарында тіркеу тапсырылсын.

7. Күн тәртібінің жетінші мәселесі бойынша төрағалық етуші Қордың орналасқан жерін келесі мекен-жай бойынша белгілеуді ұсынды: Қазақстан Республикасы,_____.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШІМ ЕТТІ: Қазақстан Республикасы мекенжайы бойынша Қордың орналасқан жері белгіленсін,_____.

Құрылтай жиналысы мынадай шешімдер қабылдады:

1. Қоғамдық Қор Құру"_____".
2. Қор қызметінің негізгі бағыттары деп санау:

-
3. Қордың жарғысы бекітілсін.
 4. Құрылтай шартын жасаңыз.
 5. Мынадай құрамда Қордың Қамқоршылық кеңесі құрылсын: Т. А. Ә., Т. А. Ә., Т. А. Ә., Т. А. Ә., Т. А. Ә., Т. А. Ә.
 6. Қорды ҚР әділет органдарында тіркеуден өткізсін.
 7. Т.а. ә. тіркеу процесінде қордың атынан өкілдік етуге уәкілетті болып тағайындалсын және оған қорды әділет органдарында тіркеу тапсырылсын.
 8. Қазақстан Республикасы мекенжайы бойынша Қордың орналасқан жері белгіленсін,_____.

Бұл жиналыс жабылды.УЧРЕДИТЕЛИ:

- Аты--жөні.
- Аты--жөні.
- Аты--жөні.

Қосымша № 2

Қаласы _____

«__» _____ 20__ ж.

Мысал

**Шешім №
құрылтайшының (ұйымның атауы)**

Мен, т.а. э. - құрылтайшы (ұйымның атауы).

ҚАУЛЫ ЕТЕМІН:

1. Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес ҚҚ құру «____»;
2. Қор қызметінің негізгі бағыттары деп санау:

-
3. Қордың Жарғысы Бекітілсін;
 4. Мынадай құрамда Қордың Қамқоршылық кеңесі құрылсын: Т. А. Ә., Т. А. Ә., Т. А. Ә., Т. А. Ә., Т. А. Ә., Т. А. Ә.;
 5. Қорды ҚР әділет органдарында тіркеуді жүргізу;
 6. Т. А. Ә. тіркеу процесінде қордың атынан өкілдік етуге уәкілетті болып тағайындалсын және оған қорды әділет органдарында тіркеу тапсырылсын;
 7. Қазақстан Республикасы мекенжайы бойынша Қордың орналасқан жері белгіленсін, _____.

Аты-Жөні,

құрылтайшының

Қолы

№ 3 қосымша

Мысал

**№ 1 хаттама
ҚАМҚОРШЫЛЫҚ КЕҢЕСІНІҢ ОТЫРЫСЫ
ҚОҒАМДЫҚ ҚОРДЫҢ
«_____»**

Алматы қ. " __ " _____ 20__ г.

Қордың Толық Атауы: Қоғамдық Қор «_____»

Қордың орналасқан жері: Алматы қ. _____, Үй _____.

Отырысты өткізу орны: Алматы қ. _____, Үй _____.

Қордың Қамқоршылық кеңесінің мүшелері қатысты:

1. Ф. И. О.
2. Ф. И. О.
3. Ф. И. О.
4. Ф. И. О.
5. Ф. И. О.

Қордың Қамқоршылық кеңесінің төрағасы болып Т. А. Ә. сайланды.

Қордың Қамқоршылық кеңесі төрағасының орынбасары болып Т. А. Ә. сайланды.

Қордың Қамқоршылық кеңесінің хатшысы болып Т. А. Ә. сайланды.

Күн тәртібі:

1. Қор директорын тағайындау туралы.

Күн тәртібіндегі мәселе бойынша төраға сөз сөйлеп, гр қорының директоры лауазымына тағайындауды ұсынды. Ф. И. О.

Қабылданды: бірауыздан.

ШЕШТІ:

Т.А. Ә. Қордың Директоры Болып Тағайындалсын.

Қамқоршылық Кеңесінің Төрағасы (Т. А. Ә.))

Қамқоршылық Кеңесі Төрағасының Орынбасары (Т. А. Ә.))

Қамқоршылар Кеңесінің Хатшысы (Аты-Жөні, Тегі)

Қамқоршылық Кеңесінің Мүшесі (Т. А. Ә.))

Қамқоршылық Кеңесінің Мүшесі (Т. А. Ә.))

№ 4 қосымша

Мысал

№ 1 хаттама

*Құрылтай жиналысының
қоғамдық бірлестіктер « _____ »*

жыл. Алматы " __ " _____ 20__ г.

ҚР азаматтары болып табылатын бастамашы азаматтар қатысты:

1. Аты-Жөні.

2 Аты-Жөні.

3 Аты-Жөні

4 Аты-Жөні

5. Аты-Жөні

6 Аты-Жөні

7. Аты-Жөні

8. Аты-Жөні

9. Аты-Жөні

10. Аты-Жөні

Бірлестіктің атауы: Қоғамдық бірлестік" _____ " (бұдан әрі-бірлестік)

Өткізу орны: _____

Жиналыстың төрағасы болып Ф. и. сайланды...О.

Жиналыстардың хатшысы болып Ф. и. сайланды...О.

Төрағалық етуші қатысушыларға Құрылтай жиналысына бірлестіктің барлық бастамашы-азаматтары қатысатынын хабарлады.

Төрағалық етуші келесі күн тәртібін ұсынды:

КҮН ТӘРТІБІ:

1. Бірлестік құру туралы шешім қабылдау.
2. Бірлестіктер жарғысын ұсыну.
3. Бірлестіктерді басқару органын қалыптастыру.
4. Бірлестіктерді ҚР әділет органдарында тіркеу туралы. Тіркеу процесінде бірлестікті білдіруге уәкілетті адамдарды тағайындау.
5. Бірлестіктің орналасқан жерін белгілеу туралы.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШТІ: күн тәртібін қабылдау.

1. Күн тәртібіндегі бірінші мәселе бойынша төрағалық етуші сөз сөйлеп, бірлестік құру туралы шешім қабылдауды ұсынды.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШТІ: қоғамдық бірлестік құру"_____".

2. Күн тәртібінің екінші мәселесі бойынша төрағалық етуші сөз сөйлеп, бірлестіктің құрылтай жиналысына ұсынылған бірлестіктің жарғысын қабылдауды ұсынды.

Дауыс берді: бірауыздан.

Шешім қабылдады: бірлестіктердің жарғысын әкеліңіз.

3. Күн тәртібінің үшінші мәселесі бойынша төрағалық етуші сөз сөйлеп, бірлестіктің басқару органдарын былайша қалыптастыруды ұсынды:

1) бірлестікті басқарудың атқарушы органының функцияларын бірлестік директоры жеке-дара жүзеге асырады деп белгіленсін.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШІМ ЕТТІ: бірлестіктің атқарушы басқару органының функцияларын бірлестік директоры жеке-дара жүзеге асырады деп белгіленсін.

2) Ф. и. таңдау және тағайындау...Бірлестік директоры және т. а. ә...О. Біз бірлестік директорын алмастырамыз.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШІМ ЕТТІ: бірлестіктің директоры болып сайлансын және т.а. ә. - бірлестік директорының орынбасары болып тағайындалсын.

3) құрамында үш адам бар бірлестіктің бақылау органын (тексеру комиссиясын) қалыптастыруға міндетті.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШІМ ЕТТІ: құрамында үш адам бар бірлестіктің бақылау органын (тексеру комиссиясын) құру.

4) тексеру комиссиясының құрамына: Т. А. Ә., Т. А. Ә. сайлансын.. Ф. И. О.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШІМ ЕТТІ: тексеру комиссиясының құрамына сайлансын: Т. А. Ә., Аты-Жөні, Ф. И. О.

4. Төрағалық етуші бірлестікті ҚР әділет органдарында тіркеуді жүргізуді ұсынды. Т.а. ә. тіркеу процесінде бірлестікті ұсынуға уәкілетті болып тағайындалсын және оған бірлестіктің құрылтай құжаттарына қол қоюды және бірлестікті әділет органдарында тіркеуді тапсырсын.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШТІ:

1) бірлестікті ҚР әділет органдарында тіркеуді жүргізсін.

2) т.а. ә. тіркеу процесінде бірлестікті ұсынуға уәкілетті болып тағайындалсын және оған бірлестіктің құрылтай құжаттарына қол қоюды және бірлестікті әділет органдарында тіркеуді тапсырсын.

5. Төрағалық етуші бірлестіктің орналасқан жерін келесі мекен-жай бойынша белгілеуді ұсынды: Қазақстан Республикасы, _____.

Дауыс берді: бірауыздан.

ШЕШІМ ЕТТІ: бірлестіктің орналасқан жері келесі мекен-жай бойынша белгіленсін: Қазақстан Республикасы, _____

Бірлестіктің құрылтай жиналысы мынадай шешімдер қабылдады:

1. қоғамдық бірлестік құру «_____»;
2. бірлестіктің жарғысын қабылдау;
3. бірлестікті басқарудың атқарушы органының функцияларын бірлестік директоры жеке-дара жүзеге асырады деп белгіленсін;
4. Т. А. Ә. бірлестік директоры және Т. А. Ә. - бірлестік директорының орынбасары болып сайлансын және тағайындалсын;
5. бірлестіктің бақылау органы - тексеру комиссиясын - құрамында үш адам қалыптастыру;
6. тексеру комиссиясының құрамына мыналар сайлансын: Т. А. Ә., Т. А. Ә., Ф. И. О.;
7. бірлестікті ҚР әділет органдарында тіркеуді жүргізу;
8. Т. А. Ә. тіркеу процесінде бірлестікті ұсынуға уәкілетті болып тағайындалсын және оған бірлестіктің құрылтай құжаттарына қол қоюды және бірлестікті әділет органдарында тіркеуді тапсырсын;
9. бірлестіктің орналасқан жері мынадай мекенжай бойынша белгіленсін: Қазақстан Республикасы, _____.

Н бұл жиналыс жабылды.

Жиналыс Төрағасы Т. А. Ә.

Жиналыс Хатшысы Т. А. Ә.

№ 5 қосымша__

Тіркеуші органның атауы

Өтініш

мемлекеттік (есептік) тіркеу туралы
заңды тұлғаның, филиалдың (өкілдіктің))

1. Ұйым нысаны (тиісті ұяшықта х түрінде көрсетіңіз)

1) заңды тұлға _____ 2) филиалы _____

3) өкілдік _____

2. Заңды тұлғаның, филиалдың (өкілдіктің) атауы)

3. Заңды тұлғаның, филиалдың (өкілдіктің) құрамында шетелдік инвесторлардың қатысуы (тиісті ұяшықта Х түрінде көрсетіңіз))

1) иә _____ 2) жоқ _____

4. Орналасқан жері заңды тұлғаның, филиалдың (өкілдіктің)

Пошта индексі -: _____ облыс: _____

Қала, аудан, қаладағы аудан: _____

Елді мекен (ауыл, кент): _____

Көше, шағын аудан, орам, тұйық көше, даңғыл:

Үй нөмірі _____, Пәтер, бөлме: _____

Телефон _____ (факс) _____ нөмірі):

5. Ф. И. О. _____ руководителя

ЖСН (болмаған жағдайда салықтық тіркеу нөмірінің аналогын немесе елдің кодын көрсету) _____

6. Құрылтайшылардың құрамы мен саны (тиісті ұяшықта х түрінде көрсетіңіз):

1) заңды тұлға _____ 2) жеке тұлға _____

Заңды тұлғаның атауы

БСН, салықтық тіркеу нөмірінің аналогы не елдің коды (шетелдік заңды тұлға үшін) _____

Жарғылық капиталдағы үлесі% _____ Салым сомасы (мың теңге) _____

Жеке тұлғаның аты-Жөні

ЖСН, салықтық тіркеу нөмірінің аналогы немесе елдің коды (шетелдік жеке тұлға үшін) _____

Жарғылық капиталдағы үлесі% _____ Салым сомасы (мың теңге)

Егер құрылтайшылар біреуден артық болса, олар туралы мәліметтер:

Ф. И. О.

ЖСН, салықтық тіркеу нөмірінің аналогы не елдің коды (жеке тұлға үшін), Атауы, БСН, салықтық тіркеу нөмірінің аналогы не елдің коды (заңды тұлға үшін), сондай-ақ олардың жарғылық капиталдағы пайыздық және ақшалай мәндегі үлесі өтінішке жеке парақта қоса беріледі.

7. Экономикалық қызметтің негізгі түрінің кодын көрсетіңіз:

8. Жарғылық капиталдың мөлшері _____

9. Филиал (өкілдік) құратын заңды тұлға туралы мәліметтер)
 Заңды тұлға (резидент емес)
 Атауы _____

БСН (жоқ болған жағдайда салықтық тіркеу нөмірінің аналогын немесе елдің кодын көрсету) _____

10. Күтілетін (шамамен) саны адам _____

11. Жеке кәсіпкерлік субъектісі (тиісті ұяшықта х түрінде көрсетіңіз):

2) орта кәсіпкерлік субъектісі _____

3) ірі бизнес субъектісі _____

12. Заңды тұлғаның құрылуына қайта ұйымдастыру негіз болды (тиісті ұяшықта х түрінде көрсетіңіз):

1) түрлендіру _____ 2) біріктіру _____

3) таңдау _____ 4) бөлу _____

" _____ " _____ 20__ жыл

Өтінішке _____ қоса _____ беріледі:

Аты-Жөні және өтініш берушінің қолы

№ 6 қосымша

Мысал

Өтініш

Астана қ." __ " _____ 20__ г.

Мен, аты-Жөні, тұратын мекен-жайы: Қазақстан Республикасы, г. _____ (пошта индексі), ықшамаудан _____, дом _____, кв. _____ (жеке куәлігі № _____, от _____ ж., берілген ҚР ПМ), осы мәлімдеймін деп рұқсат етемін _____ (атауы КЕҰ) пайдалануға пәтер орналасқан: Қазақстан Республикасы, г. _____, _____ (пошта индексі), ықшамаудан _____, дом _____, кв. _____, орналасқан жері ретінде _____ (атауы КЕҰ). Пәтер болып табылады, келісім-шарт негізінде сатып алу-сату № _____ жылғы _____, мен орналасқан мекен-жайы: Қазақстан Республикасы, г. _____, _____ (пошта индексі), ықшамаудан _____, үйі _____, кв. _____.

Қолы _____ Т. А. Ә. (пәтер иесі немесе ұйым директоры))

Қосымша:

№ _____ Пәтерді сатып алу-сату шартының көшірмесі _____.

Пәтер иесінің жеке куәлігінің көшірмесі _____

Ескертпе

(1) пәтердің меншік иесінің өтініші нотариалды куәландырылуға жатады, немесе заңды тұлғаның өтініші жалдау, сатып алу-сату шартының, үй-жайға құқықты тіркеу туралы куәліктің немесе азаматтық заңнамада көзделген үй-жайға құқық белгілейтін өзге де құжаттардың нотариалды куәландырылған көшірмелерімен куәландырылады.

(2) салық органдары іс жүзінде қосымша келесі құжаттарды талап етеді:

- Жеке куәліктің көшірмесі.

№ 7 қосымша

Мысал

Бұйрық №

Тағайындау " _____ " _____ 20____ т.а. э. (лауазымның атауы) және оған барлық төлем-қаржы құжаттарына (ұйымның атауы) бірінші (екінші) қол қою құқығы берілсін.

(Аты-Жөні, басшының қолы)

3 Коммерциялық емес ұйымның жарғысы

КЕҰ жарғысына қойылатын талаптар

КЕҰ жарғысынан бастау керек, өйткені бұл КЕҰ үшін оның қызметін реттейтін ең маңызды құжат.

Әрбір жарғыда КЕҰ болуы керек:

- КЕҰ ұйымдастыру-құқықтық нысаны
- КЕҰ-ның толық атауы және бар болса КЕҰ-ның қысқартылған атауы
- КЕҰ қызметінің мақсаттары, пәні, түрлері
- КЕҰ символикасы туралы мәліметтер - эмблеманың, елтаңбаның, әнұранның,

тудың сипаттамасы

- КЕҰ мүшелерінің немесе қатысушыларының құқықтары мен міндеттері;
- КЕҰ мүшелігіне немесе қатысушыларына қабылдаудың шарттары мен тәртібі

және одан шығу тәртібі

- КЕҰ өкілдіктері, филиалдары немесе бөлімшелері туралы мәліметтер
- КЕҰ құрылымы және оның басқару органдары
- КЕҰ басқару органдарын құру тәртібі, олардың құзыреті, шешім қабылдау

тәртібі, соның ішінде шешімдер білікті көпшілік дауыспен немесе бірауыздан қабылданатын мәселелер бойынша

- КЕҰ мүлкін қалыптастыру көздері
- КЕҰ жарғысын өзгерту тәртібі
- КЕҰ қайта құру тәртібі
- КЕҰ тарату тәртібі және КЕҰ таратылғаннан кейін оның мүлкін бөлу.

КЕҰ символикасы

Менің ойымша, **КЕҰ символикасының сипаттамасына** бөлек тоқталу керек, өйткені бұл туралы ұсыныстар мен түсіндірмелер бар ақпарат іс жүзінде еш жерде жазылмаған. Заңда эмблеманың, елтаңбаның, тудың сипаттамасы КЕҰ жарғысында көрсетілгені ғана айтылған. Біз сізге жарғыға тек сипаттаманы ғана емес, сонымен қатар олардың бейнесін де қосуға кеңес береміз, егер сіз бұны жасамасаңыз, сіздің графикалық кескінізіз заңды түрде қорғалмайды, яғни оны басқа ұйымдар да, заңды түрде де қолдана алады. Әсіресе, егер олар оны сізден бұрын өздерінің құрылтай құжаттарына кіргізіп

алмаса. Егер сіз символиканы мүлдем жазбаған болсаңыз, онда сіз бейнені басып шығаруға, құжаттарға қолдана алмайсыз және оны өз қызметіңізде қолдана алмайсыз, сондықтан сіз бұл мәселеге мұқият қарауыңыз керек. Ал эмблеманың, елтаңбаның, тудың бейнесі өзінше бірегей және ешбір жағдайда да мемлекеттік рәміздермен қиылыспайтыны, сізге белгілі деп ойлаймын.

Сондай-ақ **КЕҰ-ның жеке формаларының жарғыларының** ерекше ережелеріне тоқталғым келеді.

Сонымен, біз есімізде, әр формада олардың жарғылары үшін қосымша ерекше ережелер бар.

Мысалы, **қордың жарғысында** міндетті негізгі ережелерден басқа, *қордың қызметін қадағалайтын қамқоршылық кеңес туралы* ақпарат көрсетіледі. Сондай-ақ қордың жарғысын өзгеріссіз сақтау салдарларға әкеп соқтыратын жағдайлар үшін көзделген ерекшелігі бар. Мұндай жағдайларда жарғыны өзгерту мүмкіндігі болмаған жағдайда, оны қор органдарының немесе әділет Министрлігінің өтініші бойынша сот жасай алады.

Қауымдастықтың немесе одақтың жарғыларында, олардың басқару органдарының құрамы мен құзыреті туралы талаптардан басқа, *мүшелік жарналардың мөлшерін және оларды төлеу тәсілін айқындау тәртібі туралы, қосымша мүлктік жарналарды қалыптастыру тәртібі туралы және егер мұндай жауапкершілік қауымдастықтың, одақтың жарғысында немесе заңда көзделсе, олардың субсидиарлық жауапкершілігінің мөлшері туралы шешімдер қабылдау туралы тармақтар* болуға тиіс.

Қоғамдық бірлестіктердің жарғыларында ұйымның аумақтық саласы, қоғамдық бірлестіктің құқықтары мен міндеттері, қоғамдық ұйымның немесе қозғалыстың құрылымы міндетті түрде көрсетіледі. Сондай-ақ, қоғамдық ұйымның немесе қоғамдық қозғалыстың жарғысы жоғары басқару органының ерекше құзыретін өзгерте алады.

Бұл мүшелердің жалпы жиналысының кейбір мәселелерін тұрақты жұмыс істейтін басқару органына беруге болатындығын білдіреді. Мұндай мәселелерге: *филиалдар құру және өкілдіктер ашу, бөлімшелер ашу, басқарудың жеке-дара атқарушы органын (басшыны) сайлау, қаржы жоспарын бекіту, аудиторлық ұйымды сайлау, басқа заңды тұлғаларды құру және (немесе) басқа заңды тұлғаларға қатысу жатады.*

Жеке мекемеде мүлкті қалыптастырудың басқа тәртібі қарастырылған, өйткені заңда басқаруға айрықша құқығы бар құрылтайшы өз мүлкін жедел басқару құқығымен иелік ететін жеке мекемеге береді.

Білім беру ұйымдарының жарғыларында құрылтайшылар, білім беру ұйымының түрі, білім беру деңгейі, білім беру процесіне қатысушылардың құқықтары мен міндеттері және т.б. көрсетілген білім беру бағдарламаларының түрлері туралы ақпарат жазылады.

Спорт федерацияларында қоғамдық ұйым үшін негізгі жалпы ережелерден басқа жарғыға жеке өкілеттіктер кіреді. Мұндай бағыттарға - дамуы ұйым іске асыратын спорт түрлері, оларды спорт командасының құрамына іріктеу үшін спортшыларды іріктеу өлшемшарттарын бекіту тәртібі, ресми спорт жарыстарын өткізу кезеңділігін бекіту тәртібі жатады.

Әрине, барлық ерекшеліктерді сипаттау екіталай, өйткені мен қайталаймын, бәрі тек КЕҰ-ға ғана емес, сонымен қатар оның КЕҰ қызметінің бағытына, құрылтайшылардың санына, ұйымның құрылымына, басқару органдарына және осы лауазымға қанша менеджер тағайындалатынына және тағы басқаларға байланысты.

Жоғарыда мен жарғы жасау үшін құқықтың негізгі нормаларын атап өттім, өйткені оны қалыптастыру кезінде оның барлық ережелері ҚР заңнамасы мен нормативтік құқықтық актілерінің қағидаттарына сай келетінін есте сақтау ұтымды, өйткені әділет Министрлігінің мамандары құқықтық сараптаманы жүзеге асыра отырып, оларды қатаң ұстанады.

3.1 Басқару органдары

КЕҰ жоғары басқару органы

Әрбір коммерциялық емес ұйымда жоғары басқару органы құрылуға тиіс. Коммерциялық емес ұйымды басқарудың жоғары органының негізгі функциясы **коммерциялық емес ұйымның өз мүддесіне орай құрылатын мақсаттарды сақтауын қамтамасыз ету болып табылады.**

Корпоративтік коммерциялық емес ұйымдар үшін (мүшелікке негізделген) жоғары басқару органы – **мүшелердің жалпы жиналысы** (аймақтық және жергілікті қоғамдық ұйым үшін) немесе **қоғамдық ұйымның құрылымдық бөлімшелерінен делегаттар конференциясы немесе съезі** (аймақаралық және бүкілресейлік қоғамдық ұйымдар үшін), оған аймақтық бөлімшенің барлық мүшелері жеке емес, делегаттар- өкілдері арқылы қатысады.

Унитарлық (мүшелікке негізделмеген) коммерциялық емес ұйымдарда жоғары басқару органының функцияларын құрылтай құжатында қарастырылған арнайы орган орындайды, мысалы, **Қорда** - Кеңес немесе Президиум. Қорды құрылтайшылар - бастамашыл топ құрады. Қорды мемлекеттік тіркеуден өткізгеннен кейін қорды басқару жөніндегі барлық өкілеттіктер **жоғарғы алқалы басқару органына** – құрылтайшы Қорды құру кезінде құрған Кеңеске немесе Төралқаға өтеді.

Дербес коммерциялық емес ұйымда ұйымды басқаруды құрылтайшы жүзеге асырады. Құрылтайшы жоғары басқару органының барлық функцияларын иелене алады. Жоғарғы алқалы басқару органы құрылуы мүмкін, мысалы, Кеңес. Алайда, жоғары басқару органының барлық функциялары оған өтпейді. Құрылтайшының *басшыны тағайындау, жаңа құрылтайшыларды қабылдау, жарғыға өзгерістер енгізу, құрылтайшыларды қабылдау тәртібін анықтау* мәселелері бойынша құзыреті қалады. Қорда мұндай шектеулер жоқ. Сіз жоғары алқалы басқару органын мүлдем құра алмайсыз және жоғары басқару органының барлық функцияларын құрылтайшы немесе құрылтайшылар жүзеге асырады.

Қолданыстағы заңнамаға сәйкес коммерциялық емес ұйымдарда мәселелер бар, олар бойынша шешімді **тек жоғары басқару органы** қабылдай алады. Мұндай сұрақтар ерекше құзыреттілік деп аталады.

Коммерциялық емес ұйымда жоғары басқару органы:

1. коммерциялық емес ұйым қызметінің басым бағыттарын, оның мүлкін қалыптастыру мен пайдалану қағидаттарын айқындайды;

2. коммерциялық емес ұйымның жарғысына өзгерістер енгізеді;

3. КЕҰ құрылтайшыларының (қатысушыларының, мүшелерінің) құрамына қабылдау тәртібін айқындайды және оның құрылтайшыларының (қатысушыларының, мүшелерінің) құрамынан шығарады,

4. коммерциялық емес ұйымның органдарын құрады және олардың өкілеттігін мерзімінен бұрын тоқтатады;

5. егер коммерциялық емес ұйымның жарғысы федералды заңдарға сәйкес коммерциялық емес ұйымның басқа алқалы органдарының құзыретіне жатқызылмаса, КЕҰ-ның жылдық есебін және бухгалтерлік (қаржылық) есебін бекітеді;

6. коммерциялық емес ұйымның басқа заңды тұлғаларды құруы туралы және коммерциялық емес ұйымның басқа заңды тұлғаларға қатысуы туралы шешім қабылдайды,

7. коммерциялық емес ұйымның филиалдар құруы және өкілдіктер ашу туралы шешім қабылдайды;

8. коммерциялық емес ұйымды (қорды қоспағанда) қайта ұйымдастыру және тарату туралы, тарату комиссиясын (таратушыны) тағайындау туралы және тарату балансын бекіту туралы шешім қабылдайды;

9. коммерциялық емес ұйымның аудиторлық ұйымын немесе жеке аудиторын бекіту туралы шешім қабылдайды.

Заң бізге заң актілерімен және коммерциялық емес ұйымның жарғысымен коммерциялық емес ұйымды басқарудың жоғары органының айрықша құзыретіне басқа да мәселелер жатқызылуы мүмкін екенін айтады.

Коммерциялық емес ұйымды басқарудың жоғары органының айрықша құзыретіне жатқызылған мәселелерді шешу үшін коммерциялық емес ұйымның басқа басқару органына беруге болмайды.

Алайда бірнеше ерекшеліктер бар. Мысалы, **қоғамдық ұйымның** жарғысында жоғары басқару органының айрықша құзыреті КЕҰ-ның басқа нысандарына қарағанда аз болуы мүмкін.

Осылайша, қоғамдық ұйымның жылдық есебін және бухгалтерлік (қаржылық) есептілігін бекіту, қоғамдық ұйымның басқа заңды тұлғаларды құруы туралы, қоғамдық ұйымның басқа заңды тұлғаларға қатысуы туралы, филиалдар құру туралы және қоғамдық ұйымның өкілдіктерін ашу туралы шешімдер қабылдау, аудиторлық ұйымды немесе қоғамдық ұйымның жеке аудиторын бекіту, жеке атқарушы органды құру және өкілеттіктерін мерзімінен бұрын тоқтату қоғамдық ұйымның **тұрақты жұмыс істейтін алқалы басқару органының құзыретіне жатады.**

3.2 Қамқоршылық Кеңес

Қордың қамқоршылық кеңесі

1. Қордың қамқоршылық кеңесінің функциялары

Қор органдарының ерекшеліктерінің бірі онда қамқоршылық кеңестің болуы болып табылады, ол қорды басқару функциясын іске асырмайтын, бірақ қадағалауды жүзеге асыратын орган болып табылады.

Қордың қамқоршылық кеңесі мыналарды қадағалауды жүзеге асыратын орган болып табылады:

- қор қызметін;
- қордың басқа органдарының шешімдер қабылдауы және олардың орындалуын қамтамасыз етуін;
- қор қаражатын пайдалануын;
- қордың заңнаманы сақтауын.

Қордың қамқоршылық кеңесінің құрамы

"Кеңес" сөзінің өзі алқалықты білдіреді, сондықтан қамқоршылық кеңес **кем дегенде екі мүшеден** тұруы керек. Мұндай кеңестің санын бастапқыда қордың жарғысында көрсетуге болады, болмаса *"Қордың қамқоршылық кеңесінің саны және оның жеке құрамы қордың жоғарғы басқару органының шешімімен анықталады"* деген тұжырымдамамен шектеле алады.

Қамқоршылық кеңес алқалы орган болғандықтан, қордың жарғысында осындай органның өкілеттік мерзімін, құзыретін (оның ішінде айрықша), құқықтары мен міндеттерін, отырыстарды (жиналыстарды) шақыру, өткізу тәртібін және олардың құқықтылық шарттарын, олардың кезеңділігін, шешімдер қабылдау және хаттамаларды ресімдеу тәртібін көрсету қажет.

Қордың қамқоршылық кеңесінің өкілеттіктері

Қордың қамқоршылық кеңесінің құзыреті - белгілі бір мәселелерді шешу үшін осы органға тиесілі өкілеттік. Сұрақтар шеңбері, мысалы, келесі болуы мүмкін:

- қор қызметін жүзеге асыру, қордың басқару органдары қабылдаған шешімдердің орындалуы мәселелері бойынша ақпаратты қарау, сондай-ақ қордың қамқоршылық кеңесінің отырыстарында (жиналыстарында) мәселелерді қарау қорытындылары бойынша қордың басқа басқару органдары үшін ұсынымдар әзірлеу;

- қор қызметінің нәтижелері туралы қордың жеке-дара атқарушы органының ақпаратын қарау, осындай ақпаратты қарау қорытындылары бойынша ұсынымдар әзірлеу және т. б.

Қордың қамқоршылық кеңесінің **құқықтары**, мысалы, былайша тұжырымдалуы мүмкін: қордың қамқоршылық кеңесі қордың жоғары басқару органынан және жеке-дара атқарушы органынан кез келген қажетті ақпаратты сұратуға, сондай-ақ қордың қамқоршылық кеңесінің отырыстарына (жиналыстарына) қатысу үшін үшінші тұлғаларды және т. б. шақыруға құқылы.

Қордың қамқоршылық кеңесінің **міндеттері**, мысалы, келесідей тұжырымдалуы мүмкін:

- қор бағдарламаларын іске асыруда жан-жақты көмек көрсету;
- қор қаражатының жұмсалыуына қадағалауды жүзеге асыру;
- қордың қамқоршылық кеңесінің міндеттерін қатаң түрде қор жарғысының және қолданыстағы заңнаманың және т. б. талаптарына сәйкес іске асыру.

Қордың қамқоршылық кеңесінің отырысы

Отырысты (жиналысты) өткізу үшін қордың қамқоршылық кеңесінің мүшелерін шақыру тәртібі мыналарды қамтуы мүмкін:

- кімнің бастамасымен отырыс (жиналыс) шақырылуы мүмкін;
- отырысты (жиналысты) өткізу уақыты мен орны, сондай-ақ ұсынылатын күн тәртібі;
- дауыс беру басталғанға дейін қордың қамқоршылық кеңесі мүшелерінің барлық қажетті ақпаратпен және материалдармен танысу мүмкіндігі;
- күн тәртібіне қосымша мәселелерді енгізу туралы ұсыныстар енгізу мүмкіндігі;
- қордың қамқоршылық кеңесінің мүшелеріне дауыс беру басталғанға дейін өзгертілген күн тәртібінің және т. б. міндетті түрде хабарлау.

Қордың қамқоршылық кеңесінің отырысын (жиналысын) өткізу тәртібі мынадай мәселелерді қамтуы мүмкін:

- қамқоршылық кеңесінің отырысына (жиналысына) келген мүшесін тіркеу жүргізіледі ме;
- отырысты (жиналысты) кім ашады, төрағалық етушінің сайлауын кім өткізеді, хаттаманы кім жүргізеді және т. б.

Қордың қамқоршылық кеңесі отырысының (жиналысының) **құқықтылығының шарттары** – мұндай отырыс (жиналыс) өтті деп есептелетін жағдайлар болып табылады. **Мысалы:** *егер отырысқа оның мүшелерінің жартысынан көбі (немесе кемінде 2/3) қатысса, қордың қамқоршылық кеңесінің отырысы құқықты болады.*

Қордың қамқоршылық кеңесінің отырысын (жиналысын) **өткізу кезеңділігі** – мұндай отырыстарды (жиналыстарды) белгілі бір уақыт аралығында өткізудің міндеттілігі. Мысалы, *қордың қамқоршылық кеңесінің отырыстары (жиналыстары) қажет болған жағдайда, бірақ жылына кемінде 1 рет өткізіледі деп анықтауға болады.*

Қордың қамқоршылық кеңесінің шешімдерін қабылдау тәртібі қандай жағдайда күн тәртібіндегі мәселе бойынша шешім қабылданады, мысалы: *қордың қамқоршылық кеңесінің шешімдері отырысқа қатысқан қамқоршылық кеңесі мүшелерінің қарапайым көпшілік дауысымен қабылданады. Егер қордың қамқоршылық кеңесі 2 (екі) мүшеден тұратын болса, қордың қамқоршылық кеңесінің шешімдері бірауыздан қабылданады.*

Қордың қамқоршылық кеңесінің хаттамасы

Қордың қамқоршылық кеңесі отырыстарының (жиналыстарының) хаттамаларын ресімдеу тәртібі ҚР АҚ ережелеріне қайшы келмеуі тиіс, атап айтқанда:

- хаттамаға жиналысқа төрағалық етуші мен жиналыстың хатшысы қол қояды;
- хаттамада: жиналыстың өткізілетін күні, уақыты және орны; жиналысқа қатысқан адамдар туралы мәліметтер; күн тәртібінің әрбір мәселесі бойынша дауыс беру

нәтижелері; дауыстарды санауды жүргізген адамдар туралы мәліметтер; жиналыстың шешім қабылдауына қарсы дауыс берген және бұл туралы хаттамаға жазба енгізуді талап еткен адамдар туралы мәліметтер **көрсетілуге тиіс**.

Қордың қамқоршылық кеңесінің төрағасы

Қордың қамқоршылық кеңесінде төрағаның және/немесе хатшының болуын көздеуге және оларға қажетті өкілеттіктер беруге болады. Мысалы, қордың қамқоршылық кеңесінің төрағасы:

- қордың қамқоршылық кеңесінің жұмысын ұйымдастырады;
- қордың қамқоршылық кеңесінің отырыстарын шақырады;
- қордың қамқоршылық кеңесінің отырыстарына (жиналыстарына) төрағалық етеді;
- қордың қамқоршылық кеңесі отырыстарының (жиналыстарының) күн тәртібін бекітеді, ал қордың қамқоршылық кеңесінің хатшысы отырыстың (жиналыстың) хаттамасын ресімдейді.

Қордың қамқоршылық кеңесінің мүшелері

Қордың жарғысында қордың қамқоршылық кеңесіне және оның мүшелеріне қатысты заңнамаға қайшы келмейтін өзге де ережелер болуы мүмкін, мысалы:

- қордың қамқоршылық кеңесінің мүшелері сияқты қордың қамқоршылық кеңесі мүшелерінің жауапкершілігі туралы өз міндеттерін орындау кезеңінде де, мүшелікті тоқтатқаннан кейін де қордың қамқоршылық кеңесі мүшелерінің міндеттерін орындауға байланысты өздеріне белгілі болған құпия ақпаратты жарияламауға міндетті;
- қордың мүдделер қақтығысы туралы КЕҰ туралы заңның ережелерін сақтауы туралы, өйткені қордың қандай да бір іс-әрекеттер жасауына, оның ішінде мәмілелер жасауына мүдделілік мүдделі тұлғалардың (ал қамқоршылық кеңестің мүшелері осындай болып табылады) және қордың мүдделер қақтығысына әкеп соғады.

Мүшені қамқоршылық кеңестің құрамына енгізу **шақырылған адамның келісімімен ғана мүмкін** болады. Қордың қамқоршылық кеңесінің мүшелігіне кандидаттарға қойылатын талаптар заңда көзделмеген, сондықтан қажет болған жағдайда мұндай талаптарды жарғыда да бекітуге болады.

3.3 Бақылау Кеңесі

Байқау кеңесі міндетті түрде мынадай жағдайларда құрылады.

1. Қордың тең иеленушілері арасындағы өзара қарым-қатынастарды қашан реттеу қажет
2. Меншік иелерінің мүддесі үшін қордың қызметін қашан бақылау қажет.

Бақылау кеңесі немен айналысады:

Қолданыстағы заңнамаға сәйкес бақылаушы органның құзыретіне мыналар кіреді: ұйым қызметінің маңызды бағыттарын анықтау; акционерлердің міндетті жыл сайынғы немесе кезектен тыс жиналыстарын шақыру, осы іс-шараларды дайындау және өткізу; дауыс беруге арналған мәселелердің тізбесін (күн тәртібін) бекіту; Компанияның атқарушы органының құрылуы, оның өкілеттігін мерзімінен бұрын тоқтату мүмкіндігі (егер жарғы осы құқықты басқа органға бекітпесе);

3.4 Сараптамалық Кеңес

Сараптамалық кеңес - бұл әдетте иелері немесе СЕО құрған, командаға жетіспейтін сараптамаға қол жеткізу үшін кеңес беру органы.

Классикалық сараптамалық кеңеске стратегия, операциялық қызмет, қаржы, аудит, тәуекелдерді басқару, персоналды басқару мәселелері кіреді

4 Салық салу

4.1 Қазақстандағы коммерциялық емес ұйымдарға салық салу

4.1.1. Салық салу мақсатындағы коммерциялық емес ұйым ұғымы

ҚР "Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы" Кодексінің (бұдан әрі мәтін бойынша - СК) 134-бабында тек салық салу мақсатында ғана пайдаланылатын КЕҰ анықтамасы берілген, соған сәйкес:

қызметін қоғамдық мүдделерде жүзеге асыратын және мынадай шарттарға сәйкес келетін, пәтерлердің (үй-жайлардың) меншік иелері кооперативтерінен басқа, акционерлік қоғамдарды, мекемелер мен тұтыну кооперативтерін қоспағанда, коммерциялық емес ұйым үшін Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасында белгіленген нысанда тіркелген ұйым коммерциялық емес ұйым деп танылады:

- 1) мұндай ретінде табыс алу мақсаты жоқ;
- 2) алынған таза табысты немесе мүлікті қатысушылар арасында бөлмейді.

СК-да "корпоративтік табыс салығы" бөлімінде берілген КЕҰ анықтамасы (134-бап) барлық қалған салықтар мен бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдерге қатысты да қолданылады.

КЕҰ-ның 134-баптағы анықтамасы КЕҰ-ның негізгі принциптік белгілерін еске салады, бірақ қайталамайды, оларды Қазақстанның азаматтық заңнамасы айқындайды (өз қызметінің негізгі мақсаты ретінде табыс алуы жоқ және осы табысты қатысушылар арасында бөлмейтін ұйым)⁸⁹. ҚР КТ-ға қарағанда, ҰК КЕҰ анықтауда қосымша критерийлерді белгілейді:

- 1) салық салу мақсатында азаматтық заңнамада айқындалған барлық КЕҰ осы бапқа жатпайды;
- 2) осы бап қызметін қоғамдық мүдделерде жүзеге асыратын КЕҰ-ға ғана қолданылады;
- 3) ұйымның табыс табу мақсаты болмауы керек (ал азаматтық заңнама тек таза табыс алу іс-әрекеттің негізгі мақсаты емес екенін талап етеді);
- 4) КЕҰ таза табыстан басқа мүлікті қатысушылар арасында ("Таза табыс" емес) бөлмеуге тиіс.

Салық салу мақсатында ұйымды коммерциялық емес деп тану үшін ұйым СК 134-бабы бойынша қызметін қоғамдық мүдделерде жүзеге асыруға тиіс. Бұл ретте Қазақстанның заңнамасы "қоғамдық мүдделер үшін" қандай қызмет жүзеге асырылатыны танылуға тиіс екенін айқындамайды. Алайда, іс жүзінде, ҰК-да КЕҰ анықтамасының осы бөлігінде проблемалар болған жоқ, өйткені салық органдары салық кодексінің осы ережесін түсіндіруге кіріспейді және салық режимін коммерциялық емес ұйым тіркелген және салық салу мақсатында коммерциялық емес деп танылған ұйымдық-құқықтық нысан негізінде Салық кодексінің 134-бабы бойынша ресми түрде қолданады. Әрі қарай, біз салық салу мақсатында КЕҰ қандай ұйымдық-құқықтық нысандарды танитынын қарастырамыз.

КЕҰ-ның 134-баптағы анықтамасына сәйкес КЕҰ-ға салық салу мақсатында Акционерлік қоғамдар, тұтыну кооперативтері (пәтер иелері кооперативтерінен басқа) және мекемелер танылмайды және сәйкесінше, КЕҰ төлеуші болып табылатын немесе болуы мүмкін салықтардың және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдердің барлық түрлері бойынша КЕҰ үшін ҰК көзделген жеңілдіктер оларға жатпайды.

Аталған ұйымдарды Салық кодексінің 134-бабы бойынша жеңілдікті салық салу режимінен алып тастау себептері түсінікті:

Коммерциялық емес акционерлік қоғам мен тұтыну кооперативінің тар мақсаттары бар, атап айтқанда:

- коммерциялық емес акционерлік қоғамның өзін ғана дамыту;
- осы тұтыну кооперативіне қатысушылардың ғана қажеттіліктерін қанағаттандыру (яғни, "қоғамдық мүдделер - салық салу мақсатында ұйымды коммерциялық емес деп тану үшін біліктілік критерийлерінің бірі" қызметі ретінде біліктілікке ие бола алмайды).

Мекемені салық салу мақсатында КЕҰ тани алмайды, өйткені ҚР азаматтық заңнамасына сәйкес мекеменің мүлкін меншік иесі алып, қайта бөлуі мүмкін, ал мүлікке заттар да, ақша да жатады.

Осылайша, қоғамдық бірлестіктің, Қордың, діни бірлестіктің, қауымдастық (одақ) нысанындағы заңды тұлғалар бірлестігінің, Пәтер (Үй-жай) меншік иелері кооперативінің ұйымдық-құқықтық нысандарында және заңнамалық актілерде көзделген өзге де нысанда құрылған КЕҰ-лар салық салу мақсатында коммерциялық емес ұйымдар болып танылады және КЕҰ үшін ҰК беретін жеңілдіктерді пайдалануға құқығы бар. Өзге де ұйымдық-құқықтық нысандарға нотариаттық палаталар, адвокаттар алқалары, сауда-өнеркәсіп палаталары, аудиторлар палаталары және бағалаушылар палаталары жатады. Олардың құқықтық жағдайының ерекшеліктері жекелеген заң актілерімен реттеледі.

4.1.2 Әлеуметтік саладағы қызметті жүзеге асыратын ұйымдар

Коммерциялық емес ұйымдар сондай-ақ әлеуметтік саладағы қызметті жүзеге асыратын ұйымның жеңілдікті салық режимінде жұмыс істеуге құқылы. Мұндай ұйымдарға салық кодексінің 135-бабы ұйымдардың екі түрін қамтиды.

I түрі

Өтеусіз алынған мүлік және депозиттер бойынша сыйақы түріндегі кірістерді ескере отырып, төменде көрсетілген қызметтің белгілі бір СК әлеуметтік түрлерінен алынған кірістер жылдық жиынтық табысының кемінде 90 пайызын құрайтын ұйымдар:

1. Косметологиялық, санитариялық-курорттық қызметтерді қоспағанда, медициналық қызметтер көрсету;

2. Білім беру қызметін жүргізу құқығына тиісті лицензиялар бойынша жүзеге асырылатын бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру, сондай-ақ қосымша білім беру, мектепке дейінгі тәрбие және оқыту бойынша қызметтер көрсету;

3. Саласындағы қызмет

- ғылым саласындағы уәкілетті орган аккредиттеген ғылыми және (немесе) ғылыми-техникалық қызмет субъектілері жүзеге асыратын ғылым (ғылыми зерттеулер жүргізуді, автордың ғылыми зияткерлік меншікті пайдалануын, оның ішінде іске асыруын қоса алғанда),

- спорт (коммерциялық сипаттағы спорттық-ойын-сауық іс-шараларынан басқа),

- мәдениет (кәсіпкерлік қызметтен басқа),

-Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес тарихи-мәдени игілік объектілерінің тізіліміне немесе тарих және мәдениет ескерткіштерінің мемлекеттік тізіміне енгізілген тарихи-мәдени мұра объектілерін және мәдени құндылықтарды сақтау (ақпарат таратуды және насихаттауды қоспағанда) бойынша қызметтер көрсету,

- сондай-ақ балаларды, қарттар мен мүгедектерді әлеуметтік қорғау және әлеуметтік қамсыздандыру саласында;

4. Кітапханалық қызмет көрсету.

Осылайша, әлеуметтік салада қызметті жүзеге асыратын ұйымдарға Салық кодексінде көзделген шарттар сақталған кезде кез келген ұйымдық-құқықтық нысандағы коммерциялық емес ұйымдар: Салық кодексінде коммерциялық емес ұйымдар ретінде танылған, сондай-ақ осындай деп танылмаған, бірақ азаматтық заңнама бойынша коммерциялық емес болып табылатын ұйымдар да жатқызылуы мүмкін. Мысалы, мекемелер немесе Акционерлік қоғамдар.

Әлеуметтік салада қызметті жүзеге асыратын ұйымдардың режимін қолданатын ұйымдарға салық салудың ерекшелігі осындай ұйымның әлеуметтік қызмет түрлерінен алынған және бірқатар шарттарды сақтай отырып, басқа қызмет түрлерінен алынған барлық кірістерін корпоративтік табыс салығынан толық босату болып табылады:

- ұйымның негізгі кірісі Салық кодексінің 135-бабында көрсетілген әлеуметтік қызмет түрлерінен алынады;

- әр түрлі қызмет түрлерінен түсетін табыстың арақатынасы үшін белгіленген шек сақталады;

- акцизделетін тауарларды өндіру және өткізу жөніндегі қызметке жол берілмейді;

- кірістер қызметтің көрсетілген әлеуметтік түрлеріне бағытталады, яғни ағымдағы қызметті жабуы, қызметтің дәл көрсетілген әлеуметтік түрлерін дамытуға баруы және құрылтайшылар арасында бөлінбеуі, сондай-ақ қызметтің қандай да бір өзге түрлеріне бөлінбеуі тиіс.

Осы шарттар бұзылған кезде коммерциялық емес (не өзге) ұйымның осы салық режимін қолдануға құқығы жоқ.

134-бап бойынша коммерциялық емес ұйымның жеңілдікті салық режимі сияқты, әлеуметтік салада қызметін жүзеге асыратын ұйымның жеңілдікті салық режимін алу үшін қандай да бір арнайы рәсім көзделмеген. Осы режимді қолдану 140.00 белгілі бір нысандағы КТС бойынша тапсырылған декларацияда декларацияланады.

Табыстың 90% - ына жоғарыда аталған әлеуметтік қызмет түрлерінен түскен табыстар ғана емес, сонымен қатар гранттар, қайырымдылық көмек және т. б. түріндегі өтеусіз түсімдерден түскен табыстар кіреді.

II түрі

Әлеуметтік салада қызметін жүзеге асыратын ұйымдардың екінші типіне мынадай шарттарға сәйкес келетін ұйымдар жатады:

1) салық кезеңінде (күнтізбелік жыл) мүгедектер саны қызметкерлердің жалпы санының кемінде 51 пайызын құраса;

2) салық кезеңінде мүгедектердің еңбегіне ақы төлеу жөніндегі шығыстар еңбекке ақы төлеу жөніндегі жалпы шығыстардың кемінде 51 пайызын (есту, сөйлеу, сондай - ақ көру қабілетінен айырылған мүгедектер жұмыс істейтін мамандандырылған ұйымдарда кемінде 35 пайызды) құрайды.

Осы Ережелер акцизделетін тауарларды өндіру және өткізу жөніндегі қызметтен табыс алатын ұйымдарға қатысты қолданылмайды. Осылайша, екінші тип бойынша жұмыс істейтін ұйымдарға осы режимді қолдану шарттары тек саны мен жалақысы бойынша шарттар, акцизделетін тауарларды өндіру және өткізу жөніндегі қызметке тыйым салу болып табылады. Бұл ретте ұйым алынған табысты құрылтайшылар, қатысушылар арасында бөлуге, заңдарда тыйым салынбаған кез келген қызмет түрлеріне жіберуге құқылы. Шарттар сақталған кезде алынған барлық кірістерге корпоративтік табыс салығы салынбайды. Бұл режимді алу үшін ешқандай рәсім қарастырылмаған. Осы режимді қолдану 140.00 белгілі бір нысандағы КТС бойынша тапсырылған декларацияда декларацияланады.

4.2 Корпоративтік табыс салығы

КЕҰ үшін СК ұсынатын жеңілдіктер

КЕҰ үшін корпоративтік табыс салығы бойынша ҰК-да бірқатар жеңілдіктер қарастырылған. КЕҰ кірістерінің белгілі бір түрлеріне корпоративті табыс салығы салынбайды, бұл кірістердің әртүрлі түрлері:

* өзінің жарғылық қызметін жүзеге асыру үшін өтеусіз алынған кірістер (грант, кіру және мүшелік жарналар, кондоминиум қатысушыларының жарналары, қайырымдылық көмек, демеушілік көмек, өтеусіз алынған мүлік, аударымдар және өтеусіз негіздегі қайырмалдықтар);

* кәсіпкерлік қызметтен алынған кірістер (мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған шарт бойынша, сондай-ақ банк депозиттері бойынша сыйақы түрінде).

СК 134-бабының 2-тармағына сәйкес, ҰК коммерциялық емес деп танылған ұйымдардың сыйақы, грант, кіру және мүшелік жарналар, қайырымдылық көмек, демеушілік көмек, өтеусіз алынған мүлік, өтеусіз негізде аударымдар мен қайырмалдықтар түрінде мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған шарт бойынша алған табысы мынадай талаптар сақталған кезде салық салуға жатпайды:

1) ұйым салық салу мақсатында КЕҰ мәртебесіне ие болуы керек, яғни белгілі бір ұйымдық-құқықтық нысандарда құрылуы керек ("салық салу мақсатында коммерциялық емес ұйым ұғымы" бөлімін қараңыз»);

2) КЕҰ қоғамдық мүдделерде қызметін жүзеге асыруға тиіс;

3) КЕҰ-ның осындай ретінде табыс алу мақсаты болмауы тиіс;

4) КЕҰ алынған таза табысты немесе мүлікті қатысушылар арасында бөлмеуге тиіс.

Осы шарттардың барлығы сақталған жағдайда КЕҰ табыстың жоғарыда аталған түрлері бойынша корпоративтік табыс салығын төлеуден босатылады. Егер осы шарттар не олардың ең болмағанда біреуі сақталмаса, коммерциялық емес ұйымдардың осы табыстарына жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен КТС салық салуға жатады (Салық кодексінің 134-бабының 3-тармағы).

ҚР Конституциясының 5-бабының 4-тармағына сәйкес Қазақстан Республикасында саяси партиялар мен кәсіптік одақтарды шетелдік заңды тұлғалар мен азаматтардың, шет мемлекеттер мен халықаралық ұйымдардың қаржыландыруына жол берілмейді. Осылайша, шетелдік заңды тұлғалар мен азаматтар, шет мемлекеттер мен халықаралық ұйымдар ҚР аумағындағы саяси партиялар мен кәсіптік одақтарға гранттар бере алмайды, қайырымдылық көмек көрсете алмайды, қайырмалдықтар, аударымдар жасай алмайды және өзге де қаржыландыруды жүзеге асыра алмайды.

4.2.1 Табыс түрлері

Грант

СК 12-бабы 1-тармағының 11-тармақшасына сәйкес грант - бұл осы тармақта аталған тұлғалардың бірі-басқа тұлғаларға белгілі бір мақсаттарға (міндеттерге) қол жеткізу үшін өтеусіз негізде берілетін мүлік, атап айтқанда:

* мемлекеттер, мемлекеттер үкіметтері-ҚР, ҚР Үкіметі, жеке және заңды тұлғалар;

* қызметі қайырымдылық және (немесе) халықаралық сипаттағы және ҚР Конституциясына қайшы келмейтін, мемлекеттік органдардың қорытындысы бойынша ҚР Үкіметі белгілейтін Тізбеге енгізілген халықаралық және мемлекеттік ұйымдар, шетелдік және қазақстандық үкіметтік емес қоғамдық ұйымдар мен қорлар-ҚР, ҚР Үкіметі, жеке және заңды тұлғалар;

* шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдар - ҚР және ҚР Үкіметі.

Сондай-ақ, осы тармаққа сәйкес қазақстандық үкіметтік емес қоғамдық қорлардың үкіметаралық келісім шеңберінде өтеусіз негізде алған, ҚР қатысушысы болып табылатын, осындай келісімде айқындалған мақсаттарға (міндеттерге) қол жеткізу үшін ҚР-дағы аз қамтылған азаматтарды қолдауға (көмек көрсетуге) бағытталған мүлкі грант ретінде салық салу мақсатында танылады. Бұл норма белгілі "Бота"қоғамдық қорының қызметін қамтамасыз ету үшін арнайы қосылған сияқты.

Қазақстанда "грант" ұғымы осындай гранттардың алушылары мен бенефициарларын белгілі бір салықтардан босату мақсатында салық салу мақсаттары үшін ғана айқындалған. Бұл халықаралық, шетелдік немесе шетелдік үкіметтік ұйымдар берген әрбір грант Қазақстанда салық салу мақсаттары үшін грант ретінде таныла бермейтінін білдіреді. Алушының салық кодексі бойынша гранттар үшін берілетін салық

жеңілдіктеріне құқығы болуы үшін "грант" бөлген ұйым бірқатар шарттарға сәйкес келуі керек, атап айтқанда:

1) шетелдік немесе қазақстандық ұйым қоғамдық болуға тиіс (бұл ретте қазақстандық заңнама "қоғамдық" ұғымын анықтамайды);

2) шетелдік немесе қазақстандық ұйым үкіметтік емес болуы тиіс (бұл ретте қазақстандық заңнама "үкіметтік емес" ұғымын тек Қазақстанда тіркелген коммерциялық емес ұйымдарға қатысты және Мемлекеттік әлеуметтік тапсырысқа қатысу мақсаттары үшін ғана айқындайды);

3) мемлекеттік, халықаралық, шетелдік және қазақстандық ұйымдардың қызметі қайырымдылық және (немесе) халықаралық сипатта болуға тиіс (бұл ретте қазақстандық заңнама ұйымдар қызметінің "қайырымдылық" деген не "халықаралық сипат" деген не екенін айқындамайды);

4) мемлекеттік, халықаралық, шетелдік және қазақстандық ұйымдардың қызметі ҚР Конституциясына қайшы келмеуге тиіс;

5) мемлекеттік, халықаралық, шетелдік және қазақстандық ұйымдар ҚР Үкіметі белгілейтін тізбеге енгізілуі тиіс.

Мұндай ұйымдардың тізбесі "гранттар беретін халықаралық және мемлекеттік ұйымдардың, шетелдік үкіметтік емес қоғамдық ұйымдар мен қорлардың тізбесін бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2009 жылғы 20 наурыздағы № 376 қаулысымен (бұдан әрі - тізбе) айқындалған.

Салық салу мақсаттары үшін: қазақстандық және шетелдік коммерциялық заңды тұлғалар, сондай-ақ тізбеге енгізілмеген шетелдік үкіметтік емес қоғамдық ұйымдар, халықаралық немесе мемлекеттік ұйымдар грант берушілер болып танылмайды. Егер қандай да бір ұйымдар ҚР аумағында гранттар берсе, бірақ бұл ретте олар осы Тізбеге еңбесе, онда мұндай кірістер салық салу мақсатында гранттар болып танылмайды және алушының өтеусіз табысы болып табылады. Бұл табысқа корпоративтік табыс салығы салынбайды, өйткені ол өтеусіз алынған мүлік түріндегі табыс болып табылады, бірақ бұл ретте осы табыс бойынша төлемдерге салық кодексінде гранттарға (әлеуметтік салық, жеке табыс салығы, қосылған құн салығы, сондай-ақ кедендік төлемдер бойынша) қатысты көзделген жеңілдіктер қолданылмайды. Бұдан басқа, мұндай табысты алу кезінде шартта болашақта табыстың осы түріне салық салу жөнінде ҚР салық органдарымен ешқандай даулы мәселелер туындамауы үшін ұсынылатын ақша қаражаты өтеусіз алынған табыс болып табылатыны нақты көрсетілуге тиіс.

01.01.2010 ж.бастап "грант" ұғымының анықтамасына өзгерістер енгізілгеніне назарларыңызды аударамыз, оған сәйкес қызметі қайырымдылық және (немесе) халықаралық сипаттағы және ҚР Конституциясына қайшы келмейтін қазақстандық үкіметтік емес қоғамдық ұйымдар мен қорлар, егер олар ҚР Үкіметі айқындайтын армандаған тізбеге енгізілсе, салық салу мақсаттары үшін грант берушілер болып саналуы мүмкін. Өткен жылдары қазақстандық ұйымдар тіпті, негізінен, тізбеге қосылуға үміттен алмады.

Тізбеге енгізу және одан шығару үшін қандай да бір нақты рәсім көзделмегенін атап өту ғана қалады. Барлығы мүдделі мемлекеттік органдардан ұсыныстардың келіп түсуіне қарай үкіметтің шешімімен айқындалады. Яғни ұйым үшін тізбеге енудің жалғыз мүмкіндігі мүдделі мемлекеттік органның ҚР Үкіметіне тиісті ұсыныс енгізуі болып табылады.

Қайырымдылық көмек

СК 12-бабы 1-тармағының 24-тармақшасы қайырымдылық көмекті "өтеусіз негізде берілетін мүлік" ретінде айқындайды:

- Жеке тұлғаларға әлеуметтік қолдау көрсету мақсатында,
- коммерциялық емес ұйымдарға олардың жарғылық қызметін қолдау мақсатында,

- осы ұйымдардың СК 135-бабының 2-тармағында көрсетілген әлеуметтік қызмет түрлерін (білім беру қызметі, медициналық қызмет және т. б.) жүзеге асыру мақсатында әлеуметтік салада қызметін жүзеге асыратын ұйымдарға.),

- әлеуметтік салада қызметін жүзеге асыратын, СК 135-бабының 3-тармағында көрсетілген шарттарға сәйкес келетін ұйымдарға (мүгедектер саны мен жалақысы бойынша белгілі бір арақатынаста жұмыс істейтін ұйымдарға)".

Кез келген заңды және жеке тұлғалар қайырымдылық жасаушылар болуға құқылы. КЕҰ қайырымдылық көмекті ала алады, сондай-ақ оны жоғарыда аталған мақсаттар үшін басқа КЕҰ немесе жеке тұлғаларға көрсете алады. Бұл ретте жеке тұлғаларға әлеуметтік қолдау көрсету мәселесі заңнамалық тұрғыдан реттелмеген. Салық органдары (жекелеген хат - түсіндірмелерге сүйене отырып) халықтың әлеуметтік қорғалмаған топтарына төлемді әлеуметтік қолдау ретінде таниды. Мысалы, мүгедектер, зейнеткерлер, Ұлы Отан соғысының ардагерлері және т. б. Салық органдарымен даулы жағдайларды болдырмау мақсатында қайырымдылық жасаушылар мен қайырымдылық көмек алушылар арасында тиісті азаматтық-құқықтық шарттар ресімдеу, растайтын құжаттары (қайырымдылық көмек алушы қол қойған қассалық шығыс ордері, құжаттардың көшірмелері, мысалы, зейнеткер куәлігі және т.б.) болуы қажет.

Демеушілік көмек

СК 12-бабы 1-тармағының 13-тармақшасы демеушілік көмекті "осы көмекті көрсететін тұлға туралы ақпаратты тарату мақсатында өтеусіз негізде берілетін мүлік" ретінде айқындайды:

-Жеке тұлғаларға жарыстарға, конкурстарға, көрмелерге, байқауларға қатысу және шығармашылық, ғылыми, ғылыми-техникалық, өнертапқыштық қызметті дамыту, білім және спорт шеберлігі деңгейін арттыру үшін қаржылық (әлеуметтіктен басқа) қолдау түрінде;

"коммерциялық емес ұйымдарға өздерінің жарғылық мақсаттарын іске асыру үшін".

Осылайша, "демеушілік көмек" ұғымының анықтамасына сүйене отырып, кез-келген заңды және жеке тұлғалар демеушілер болуға құқылы. КЕҰ демеушілік көмек ала алады, сонымен қатар оны жоғарыда аталған мақсаттар үшін басқа КЕҰ немесе жеке тұлғаларға көрсете алады. Салық органдарымен даулы жағдайларды болдырмау мақсатында демеушілер мен демеушілік көмек алушылар арасында тиісті азаматтық-құқықтық шарттар ресімдеген жөн, онда коммерциялық емес ұйымдар демеушілік көмек қаражатына орындауды жоспарлап отырған жобалардың мақсаттарын ғана емес, сондай-ақ демеуші туралы ақпараттың қайда және қалай таратылатынын да сипаттау қажет.

Қайырымдылық

НК "қайырымдылық" ұғымын қамтымайды. ҚР АҚ-нің 516-бабына сәйкес жалпы пайдалану мақсатында затты немесе құқықты сыйға тарту қайырмалдық деп танылады. ҚР АҚ 111-112-баптарында көрсетілген азаматтарға, емдеу, тәрбиелеу мекемелеріне, әлеуметтік қорғау мекемелеріне және сол сияқты басқа да мекемелерге, қайырымдылық, ғылыми және оқу мекемелеріне, қорларға, музейлерге және басқа да мәдениет мекемелеріне, қоғамдық және діни бірлестіктерге, сондай-ақ мемлекетке және азаматтық құқықтың басқа да субъектілеріне (ҚР және оның әкімшілік-аумақтық бірліктері) қайырмалдықтар берілуі мүмкін.

КЕҰ қайырымдылық алуға да, жасауға да құқылы. "Қайырмалдық" анықтамасына сүйене отырып, кез келген заңды және жеке тұлғалар қайырмалдық берушілер бола алады, ал КЕҰ (салық салу мақсатында) қайырмалдық алушылар қоғамдық бірлестіктің, Қордың, діни бірлестіктің ұйымдық-құқықтық нысанында тіркелгендер ғана бола алады.

Салық салу мақсатында осындай деп танылған КЕҰ-дан қауымдастықтар (одақтар), нотариаттық палаталар, аудиторлар палатасы, Адвокаттар алқасы, Бағалаушылар палатасы қайырмалдықтар ала алмайды.

КЕҰ басқа КЕҰ мен жеке тұлғаларға қайырымдылық жасауға құқылы.

КЕҰ қайырымдылықты қабылдау және көрсету кезінде есте сақтау қажет (ҚР АҚ 516-бабы):

- 1) ҚРМК бойынша "қайырымдылық" ұғымына ақша қаражаты жатпайды;
- 2) қайырмалдықты қабылдауға ешкімнің рұқсаты немесе келісімі талап етілмейді;
- 3) қайырмалдыққа берілген затты белгілі бір пайдалану бойынша қайырмалдыққа беруші талаптарының болуы қайырмалдыққа міндетті шарт болып табылады;
- 4) қайырмалдық жеке табыс салығы салынбайтын табыс болып табылмайды және салық агентінің кірісіне түседі. Сондықтан ҰЕҰ салық заңнамасына сәйкес жеке тұлғаға қайырмалдық бере отырып, осы табысты төлем көзінен 10% мөлшерлеме бойынша жеке табыс салығымен салуға тиіс.

АҚ-нің 516-бабы заңды тұлғаның қайырмалдыққа берілген затты белгілі бір пайдалануы бойынша қайырмалдық берушінің талабының болуын міндетті шарт ретінде қоймайды. Донор мұндай шартты өз еркімен қоя алады, бірақ бұл заңның міндетті талабы емес. Мұндай шарт болмаған кезде сый алушы - заңды тұлға қайырмалдыққа берілген мүлікті мүліктің мақсатына сәйкес пайдаланады.

Пайдалану үшін белгілі бір мақсат белгіленген қайырмалдықты қабылдайтын заңды тұлға қайырмалдыққа берілген мүлікті пайдалану жөніндегі барлық операциялардың оқшауланған есебін жүргізуге тиіс.

Егер мән-жайлардың өзгеруі салдарынан қайырмалдыққа берілген мүлікті қайырмалдық беруші көрсеткен мақсатқа сәйкес пайдалану мүмкін болмаса, ол басқа мақсатқа қайырмалдық берушінің келісімімен ғана, ал қайырмалдық беруші азамат қайтыс болған немесе қайырмалдық беруші заңды тұлға таратылған жағдайда-сот шешімі бойынша пайдаланылуы мүмкін.

Қайырмалдыққа берілген мүлікті қайырмалдық беруші көрсеткен мақсатқа сәйкес пайдаланбау немесе қайырмалдық берушінің (оның мұрагерлерінің, сотының) келісімінсіз осы мақсатты өзгерту қайырмалдық берушіге, оның мұрагерлеріне немесе өзге де құқық мирасқорына қайырмалдықтың күшін жоюды талап етуге құқық береді.

Садақа беруші мен сый алушы арасындағы қарым-қатынасты заңды түрде рәсімдеуді, яғни азаматтық-құқықтық келісім-шарт жасауды қамтиды

Кіру және мүшелік жарналар

ҰК-да кіру және мүшелік жарналар туралы ұғымдар анықталмаған. ҚР азаматтық заңнамасына сәйкес мүшелікке негізделген КЕҰ-ға қауымдастықтар (одақтар), қоғамдық бірлестіктер, діни бірлестіктер, аудиторлар палаталары, адвокаттар алқалары, нотариаттық палаталар, бағалаушылар палаталары жатады. Тек осы ұйымдар кіру және мүшелік жарналардан кіріс алуға құқылы. Бұл құқық ұйымның жарғысында белгіленуі керек, сонымен қатар ұйымның ішкі құжаттарымен (мысалы, кіру және мүшелік жарналар туралы ереже), қауымдастықтың кіру және мүшелік жарналарын төлеу міндеті қарастырылған ұйымның әр мүшесімен жасалған шарттармен реттелуі мүмкін.

Сондай-ақ, біздің ойымызша, кез-келген ұйымдық-құқықтық нысандағы КЕҰ құру кезінде (мүше де, мүше емес ұйым да) құрылтайшылар корпоративтік табыс салығы салынбайтын кіру жарнасын жасай алады.

Өтеусіз негізде аударымдар

ҰК-да "өтеусіз негізде аударымдар" ұғымы айқындалмаған. Азаматтық заңнамада бұл тұжырымдаманың ашылуы жоқ. Шегерім табыстың бір бөлігін беру деп түсініледі. Бұл ретте аударымдардың субъектілері, аударымдардың мақсаттары айқындалмаған. Негізгі шарт-табыстың бір бөлігін коммерциялық емес ұйымдардың пайдасына аударудың

өтеусіз негізі. Осылайша, кез-келген құқық субъектілері шегерім субъектілері бола алады. КЕҰ аударымдарды ақысыз негізде қабылдай алады және жүзеге асыра алады.

Салық қызметі органдарымен даулы жағдайларды болдырмау үшін аударымдарды өтеусіз негізде жүзеге асыратын тұлға мен аударымдарды өтеусіз негізде қабылдайтын тұлға арасында азаматтық-құқықтық шарт ресімдеген жөн, онда тараптардың қалауы бойынша аударымның мақсаттарын айқындауға болады.

Кондоминиум қатысушыларының жарналары

Салық салу мақсатында ҰК кондоминиум қатысушыларының жарналары деп танылады:

- Үй-жайлар (пәтерлер) меншік иелерінің ортақ мүлікті күтіп-ұстау және пайдалану бойынша ортақ шығыстарды жабуға бағытталған міндетті төлемдері;

- Үй-жайлар (пәтерлер) меншік иелерінің жалпы үйді міндетті және қажетті пайдалануды қамтамасыз ету санатына жатпайтын, үй-жайлардың (пәтерлердің) меншік иелеріне олардың келісімімен жүктелген қосымша шығыстарды жабуға бағытталған төлемдері;

- үй-жайлардың (пәтерлердің) меншік иелері жалпы шығыстар есебіне міндетті төлемдердің мерзімін өткізіп алған кезде ҚР заңнамасында белгіленген мөлшерде есептелген өсімпұл.

Кондоминиум қатысушыларының жарналарының мөлшері мен оларды енгізу тәртібін Қазақстан республикасының Тұрғын үй қатынастары туралы заңнамасында белгіленген тәртіппен үй-жайлардың (пәтерлердің) меншік иелері кооперативі мүшелерінің жалпы жиналысы бекітеді.

Гуманитарлық көмек

Салық кодексінің 12-бабы 1-тармағының 12) тармақшасына сәйкес:

"гуманитарлық көмек-халықтың өмірі мен тұрмыс жағдайларын жақсарту, сондай-ақ әскери, экологиялық, табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алу және оларды жою үшін шет елдерден және халықаралық ұйымдардан жіберілген азық-түлік, халық тұтынатын тауарлар, техника, жарақтар, жабдықтар, медициналық құралдар мен дәрі-дәрмектер, өзге де мүлік түрінде Қазақстан Республикасына өтеусіз берілетін, Қазақстан Республикасының Үкіметі уәкілетті ұйымдар арқылы бөлетін мүлік".

Осылайша, ҰК сәйкес, гуманитарлық көмек ҚР-ға келіп түседі және оны ҚР Үкіметі уәкілетті ұйымдар арқылы бөледі. КЕҰ гуманитарлық көмекті тікелей шет елдерден және халықаралық ұйымдардан алуға құқылы емес. Гуманитарлық көмектің бірден-бір тікелей алушысы ҚР-ның Өзі болып табылады.

Үкімет гуманитарлық көмекті уәкілетті ұйымдар арқылы бөледі. Халықаралық ізгілік көмекті бөлуді жүзеге асыруға уәкілетті ұйымдардың соңғы тізбесі халықаралық ізгілік көмек мәселелері жөніндегі комиссия отырысының 2003 жылғы 11 сәуірдегі хаттамасының шешімімен бекітілді.

НК-ға сәйкес, гуманитарлық көмек корпоративті табыс салығы салынбайтын табыс болып табылмайды. Гуманитарлық көмекке салық салуға басқа тәсіл қолданылды. СК гуманитарлық көмектен түсетін табыстар бойынша салық төлеушілердің салық салынатын табысын азайтуды көздейді. Салық кодексінің 133-бабы 2-тармағының 4-тармақшасына сәйкес салық төлеуші табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар туындаған жағдайда гуманитарлық көмек түрінде алынған және мақсаты бойынша пайдаланылған мүлік құны түріндегі табысқа салық салынатын кірісті азайтуға құқылы.

Банк депозиттері бойынша сыйақы

Банк депозиттері бойынша сыйақы кәсіпкерлік қызметтен түсетін табыс түрлерінің бірі болып табылады. Коммерциялық банктердің депозиттеріне уақытша бос ақша қаражатын салып, біраз уақыттан кейін белгілі бір кіріс алғаннан кейін коммерциялық

емес ұйымдарға табыстың осы түрі бойынша корпоративтік табыс салығы салынбайды. Алайда, бұл табыс төлем көзінен салық салудан босатылмаған, яғни банктер депозиттер бойынша сыйақы түріндегі кірістерді төлеу кезінде корпоративтік табыс салығының 15% - ын ұстайды.

Мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған шарттар бойынша кірістер

Мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған шарттар бойынша КЕҰ алған кірістер КЕҰ қызметтерін көрсетуден түскен кірістер, яғни кәсіпкерлік қызметтен түскен кірістер болып табылады. Алайда табыстың бұл түріне КТС салынбайды және 130.00 нысанды декларацияда декларацияланады.

КЕҰ-ның кәсіпкерлік қызметінен түсетін кірістер (мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған шарттар бойынша, банктік депозиттер бойынша кірістерден басқа))

КЕҰ-ның жеңілдікке жатпайтын қалған табыстары, атап айтқанда, кәсіпкерлік қызметтен түскен табыстар (банктік депозиттер бойынша, Мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған шарттар бойынша сыйақылардан басқа) жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салуға жатады.

Кәсіпкерлік қызметке КЕҰ-ның пайда не жұмсалатынына қарамастан, кіріс алуға бағытталған кез-келген қызметі жатады, тіпті егер кәсіпкерлік қызметтен түскен барлық пайда қайырымдылық мақсаттарға немесе КЕҰ жарғылық мақсаттарына жұмсалса да.

КЕҰ Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасына сәйкес олардың кәсіпкерлік қызметпен айналысуға құқығы бар екенін есте ұстауы керек, өйткені бұл олардың жарғыда белгіленген мақсаттарына сәйкес келеді. Мысалы, егер ұйымның жарғылық мақсаты тұтынушылардың құқықтарын қорғау болса, онда мұндай ұйым тұтынушылар ретінде құқықтары бұзылған азаматтардың өкілдігін соттарда ақылы негізде жүзеге асыруға құқылы. Бірақ сол ұйым салық органдарының шешімдеріне шағымдану немесе, мысалы, дәрі-дәрмектермен сауда қызметін жүргізу үшін кез-келген заңды тұлғаның мүдделерін ақылы түрде ұсынуға құқылы емес.

КЕҰ КТС салудан босатылатын табыстар және жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салуға жататын табыстар бойынша бөлек есеп жүргізуге міндетті (СК 134-б.4-т.). Кірістер бойынша бөлек есеп дегеніміз:

1) жылдық жиынтық табыс туралы екі декларацияны жасау және салық органдарына тапсыру қажеттілігі: өтеусіз алынған табыстар бойынша-130.00 нысанды декларация және кәсіпкерлік қызметтен түскен табыстар бойынша-100.00 нысанды декларация;

2) бухгалтерлік есепте кәсіпкерлік қызметтен түсетін кірістерді және әртүрлі шоттардағы өтеусіз түсімдерден түсетін кірістерді көрсету болып табылады.

Жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салуға жататын кірістерді алу кезінде шегерімге жатқызылуы тиіс КЕҰ шығыстарының сомасы салық төлеушінің таңдауы бойынша бара-бар немесе бөлек әдіс бойынша айқындалады.

Шығыстардың жалпы сомасындағы шегерімге жатқызылуы тиіс шығыстар сомасы пропорционалды әдіс бойынша кәсіпкерлік қызметтен түскен кірістердің үлес салмағына (банк депозиттері бойынша сыйақылардан, Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстан басқа), КЕҰ кірістерінің жалпы сомасына сүйене отырып айқындалады.

Бөлек әдіс бойынша салық төлеуші қайтарымсыз түсімдерден (грант және т.б.) түскен кірістерге жататын шығыстар және жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салуға жататын кірістерге жататын шығыстар бойынша бөлек есеп жүргізеді.

2012 жылғы 26 желтоқсанда ҚР Салық кодексінің 134-бабына 2013 жылғы 1 қаңтардан бастап күшіне енген мынадай түзету енгізілді.:

"Осы баптың ережелері (ЕСК: ҚР СК 134-бабы) коммерциялық емес ұйымдарға қолданылмайды:

1) осы Кодекстің 135-1 90-бабына сәйкес дербес білім беру ұйымдары жүзеге асырады;

2) осы Кодекстің 135-бабына сәйкес әлеуметтік саладағы қызметті жүзеге асыратын ұйымдар жүзеге асырады".

Қалған КЕҰ үшін шығындарды есепке алу әдісін таңдауға байыпты қарау керек: бөлек немесе пропорционалды. Әр түрлі әдістердің ерекшеліктерін қарастырыңыз.

5.1 Осы Кодекстің мақсаттары үшін дербес білім беру ұйымы:

1) Осы тармақтың 2) -5) тармақшаларында айқындалған дербес білім беру ұйымдарын қаржыландыруды қамтамасыз ету үшін Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің - Елбасының бастамасы бойынша құрылған, Жоғары Қамқоршылық кеңес оның жоғары басқару органы болып табылатын коммерциялық емес ұйым;

2) коммерциялық емес білім беру ұйымы бір мезгілде мынадай шарттарды сақтаған кезде:

- Қазақстан Республикасының Үкіметі құрған;
- Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес құрылған Жоғары Қамқоршылық кеңес жоғары басқару органы болып табылады;
- қызметтің бір немесе бірнеше түрін жүзеге асырады;
- қосымша білім беру;
- Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген білім берудің мынадай деңгейлері бойынша білім беру қызметі:
 - мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды қамтитын бастауыш мектеп;
 - негізгі мектеп;
 - жоғары мектеп;
 - орта білімнен кейінгі білім беру;
 - жоғары білім;
 - жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру

5.1.1 Шығыстарды есепке алудың пропорционалды әдісі

Пропорционалды әдісті қолданған кезде ұйым шегеруге құқылы шығыстардың алынған сомасы кәсіпкерлік қызмет бойынша нақты жұмсалған шығыстардан аз болуы мүмкін.

Есепке алудың барабар әдісі бойынша кәсіпкерлік қызмет бойынша шегерімге жатқызылуға жататын шығыстарды айқындау алгоритмі:

1) барлық табысты анықтаймыз (кәсіпкерлік қызметтен түсетін кіріс + грант түріндегі өтеусіз түсімдерден түсетін кіріс және т. б.);

2) Кәсіпкерлік қызметтен түскен табыстардың үлес салмағын анықтаймыз: кәсіпкерлік қызметтен түскен табыс / барлық табысқа;

3) барлық шығыстарды анықтаймыз: кәсіпкерлік қызмет бойынша шығыстар + грант түріндегі өтеусіз түсімдер бойынша шығыстар және т. б.;

4) шегерімдер сомасын анықтаймыз: шығыстардың жалпы сомасын үлес салмағына көбейту.

Мысалдармен әртүрлі жағдайларды, соның ішінде ең қолайсыз жағдайларды қарастырыңыз (4-мысал).

5.1.2 Шығыстарды есепке алудың бөлек әдісі

КЕҰ-ның бөлек әдісі бойынша жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салуға жататын кәсіпкерлік қызметтен алынатын кірістерге жататын шығыстар және өтеусіз кірістерге (гранттарға және т.б.) жататын шығыстар бойынша бөлек есеп жүргізеді.

Бөлек салықтық есепке алу Салық кодексінің талаптарын сақтай отырып, есепке алу құжаттамасының негізінде жүргізіледі.

КЕҰ салық салу объектілерін және (немесе) салық салуға байланысты объектілерді бөлек салық есебін жүргізу бойынша СК талаптары белгіленген қызмет түрлері бойынша салық міндеттемелерін есептеу мақсатында біріктіре алмайды.

КЕҰ міндетті түрде салықтық есеп саясатында дербес белгілейді:

- бөлек салықтық есепке алуды жүргізу тәртібі;
- оның ішінде жалпы кірістер мен шығыстар түрлерінің тізбесі;
- салық салудың әртүрлі шарттары белгіленген қызмет түрлері арасында осындай кірістер мен шығыстарды бөлу әдістері.

Жалпы кірістер мен шығыстар деп есепті салық кезеңінің кірістері мен шығыстары, оның ішінде жекелеген қызмет түрін жүзеге асырумен тікелей себеп-салдарлық байланысы жоқ және салық салудың әртүрлі шарттары белгіленген қызмет түрлерінің ешқайсысына толық көлемде жатқызыла алмайтын жалпы тіркелген активтер бойынша кірістері мен шығыстары түсініледі. Мұндай шығындарға жалдау ақысы, коммуналдық қызметтер, байланыс қызметтері және т.б. кіруі мүмкін, олардың толық тізімі салықтық есеп саясатында көрсетілуі керек. Оларды салық салынбайтын КТС кірістеріне қатысты шығыстарға және салық салынатын КТС кірістеріне қатысты шығыстарға бөлу принциптерін әр түрлі тәсілдерді қолдана отырып анықтауға болады, мысалы, ең көп таралған әдіс - алынған кірістер бойынша пайыздық қатынаста (салық салынатын және салық салынбайтын КТС). Алайда КЕҰ басқа тәсілдерді қолдана алады. Ең бастысы, қолданылатын әдістер салықтық есеп саясатында нақты және нақты жазылған.

Егер КЕҰ өзінің салықтық есепке алу саясатында салықтық есепке алу әдісімен (барабар немесе бөлек) айқындалмаса, бөлек есепке алуды жүргізу тәртібін белгілемесе және т.б., онда салықтық тексеру кезінде салық органдары КЕҰ кірістері мен шығыстарына есепке алудың барабар әдісін қолдануға құқылы болады.

5.1.3 Қайырымдылық жасаушылар-занды тұлғалар үшін салық салынатын кірісті азайту

СК қайырымдылық немесе демеушілік көмекке шығыстар жасаған, сондай - ақ мүлікті өтеусіз берген, КЕҰ-ға жұмыстар немесе қызметтер көрсеткен жалпыға бірдей белгіленген салық режимінде жұмыс істейтін қайырымдылық жасаушылар-занды тұлғалар үшін салық салынатын кірісті азайтуды көздейді.

Салық төлеушінің салық салынатын кірісті салық салынатын кірістің 3 пайызынан аспайтын жалпы сома мөлшерінде шығыстардың мынадай түрлеріне азайтуға құқығы бар:

- СК 97-бабының 2-тармағында көзделген әлеуметтік сала объектілерін пайдалану кезінде алуға жататын (алынған) кірістерден нақты келтірілген шығыстардың асып кету сомасы;

- КЕҰ және әлеуметтік саладағы қызметті жүзеге асыратын ұйымдарға өтеусіз негізде берілген мүліктің құны. Өтеусіз орындалған жұмыстардың, көрсетілген қызметтердің құны осындай жұмыстарды орындауға, қызметтерді көрсетуге байланысты шеккен шығыстар мөлшерінде айқындалады. Өтеусіз берілген өзге де мүліктің құны аталған мүлікті қабылдау-беру актісінде көрсетілген берілген мүліктің баланстық құны мөлшерінде айқындалады;

- көмек алушы тұлғаның өтініші негізінде салық төлеушінің шешімі болған кезде демеушілік және қайырымдылық көмек.

Бұл жеңілдік коммерциялық және КЕҰ-ға да қатысты, егер олар жоғарыда аталған шығындарды кәсіпкерлік қызметтен түскен кірістерден жүзеге асырған болса. Бірақ іс жүзінде бұл артықшылық соншалықты аз, оны көбінесе ірі бизнес өкілдері ғана пайдалана алады.

Өтеусіз берілген мүлік бойынша салық салынатын табысты азайту түрінде жеңілдік алуға мүмкіндігі бар қайырымдылық жасаушылар және КЕҰ мен жеке тұлғалардың демеушілік көмегі жалпыға бірдей белгіленген салық режимінде жұмыс істейтін заңды тұлғалар болып табылады. Оңайлатылған декларация бойынша арнаулы салық режимінде жұмыс істейтін заңды тұлғалар, дара кәсіпкерлер, сондай-ақ жеке тұлғалар салық салынатын табысты азайтуға құқылы емес. Осы салық төлеушілер үшін салық заңнамасында қайырымдылық қызметті жүзеге асыру бойынша ешқандай жеңілдіктер көзделмеген.

5.2 Үкіметтік емес ұйымдардың салықтары

Жеке табыс салығы

ҚР Конституциясының 35-бабына сәйкес заңды түрде белгіленген салықтарды, алымдарды және өзге де міндетті төлемдерді төлеу әркімнің борышы әрі міндеті болып табылады. Жеке тұлғалар салық заңнамасында белгіленген жағдайларда ғана (тіркелген жеке кәсіпкерлер, нотариустар мен адвокаттар, ҚР шетелде табыс алатын жеке тұлғалар) салық декларациялайды және төлейді. Қалған жеке тұлғаларға қатысты жеке табыс салығы төлем көзінен ұсталады. Алайда КЕҰ Жеке тұлғаларға төлейтін төлемдердің бір бөлігі салық салудан босатылады.

КЕҰ үшін СК ұсынатын жеңілдіктер

СК 156-бабының 1-тармағына сәйкес КЕҰ-дан немесе әлеуметтік саладағы қызметті жүзеге асыратын ұйымнан алуы мүмкін жеке тұлғаның мынадай табыстарына жеке табыс салығы салынбайды:

1) гранттар қаражаты есебінен төленетін төлемдер (еңбекке ақы төлеу түріндегі төлемдерден басқа). Мысалы, іссапарда болған уақыты үшін төленетін тәуліктік төлемдер, оның ішінде Салық кодексінің 101-бабында көрсетілген нормалардан жоғары төлемдер;

2) Қазақстан Республикасындағы аз қамтылған азаматтарды қолдауға (көмек көрсетуге) бағытталған, Қазақстан Республикасы қатысушысы болып табылатын үкіметаралық келісім шеңберіндегі грант қаражаты есебінен жүргізілетін төлемдер. Яғни, кез келген төлемдер, соның ішінде еңбекақы;

3) гуманитарлық көмек;

4) қайырымдылық және демеушілік көмек;

5) қоғамдық жұмыстарды орындауға және кәсіптік оқуға байланысты бюджет және (немесе) Гранттар қаражаты есебінен жүзеге асырылатын, тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджет туралы заңда белгіленген жалақының ең төмен мөлшерінде төлемдер жатады. Яғни, егер мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған шарт бойынша бюджет қаражаты есебінен қоғамдық жұмыстарға ақы төленетін болса, онда ең төменгі жалақы мөлшерінде оған салық салынбайды.

Кәсіптік оқыту кәсіптік білім алуды көздейді. ҚР "Білім туралы" Заңының 21-бабының 3-тармағына сәйкес, кәсіптік білім беру:

1) кәсіптік бастауыш білім беру;

2) орта кәсіптік білім;

3) жоғары кәсіптік білім;

4) жоғары оқу орнының кәсіптік білімі;

5) қосымша кәсіптік білім беру.

Мақала авторының пікірінше, кәсіптік оқытуға байланысты төлемдер деп оқу орнына дейінгі жол жүру ақысын, оқу материалдарын және т. б. төлеу түріндегі шығыстар түсініледі.

Осылайша, КЕҰ жеке тұлғаға кәсіптік оқытуға байланысты шығыстарды төлеу көзделген грант немесе Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс алған жағдайда, ол осы төлемдерге жеке табыс салығын салмауға құқылы, бірақ ең төменгі жалақы мөлшерінде ғана. Егер осы шығыстар бір айда ең төменгі жалақы сомасынан асып кетсе, онда артық сомадан ЖТС өндіріп алып, оны бюджетке төлеу қажет болады.

Жеке табыс салығы бойынша СК нормаларын қолдану практикасында салық төлеушілер - КЕҰ және салық қызметі органдарының лауазымды тұлғалары СК 156-бабы 1-тармағының 11) тармақшасында белгіленген ережені әртүрлі түсінеді. КЕҰ-да грант қаражатын пайдалануға байланысты, ұйым қызметкерлері мен белгілі бір жұмысқа тартылған басқа адамдар үшін жеке табыс салығын есептеу және төлеу кезінде туындайтын даулы жағдайлардың нұсқаларын толығырақ қарастыру қажет деп санаймыз.

СК 156-бабы 1-тармағының 11-тармақшасына сәйкес жеке тұлғалардың гранттар қаражаты есебінен төлемдер түрінде (еңбекке ақы төлеу түріндегі төлемдерден басқа) алынған табыстарына жеке табыс салығы салынбайды. Көбінесе КЕҰ-да мұндай төлемдер екі жағдайда пайда болады.

Әлеуметтік салық

КЕҰ және әлеуметтік саладағы қызметті жүзеге асыратын ұйымдар үшін СК-ға берілетін жеңілдіктер.

СК 357-бабы 2-тармағы екінші бөлігінің 1) тармақшасына сәйкес гранттар қаражаты есебінен жүргізілетін төлемдер Әлеуметтік салық салу объектілері болып табылмайды. Бұл ретте төлемдер грант алушымен не грант алушы гранттың мақсаттарын (міндеттерін) жүзеге асыру үшін тағайындаған орындаушымен жасалған шартқа (келісімшартқа) сәйкес жүргізілуге тиіс (СК 357-Б.4-т.). Яғни, КЕҰ грант берушілерден грант алған жағдайда, мүмкін болатын грант берушілер тізіміне сәйкес (қараңыз. бөлім корпоративтік табыс салығы) грант шарты болған кезде және өз қызметкерлеріне жалақы түрінде кірістер төленген кезде КЕҰ осы төлемдер үшін әлеуметтік салық бойынша шығыстарды көтермейді.

Қосылған құн салығы (ҚҚС) СК берілетін жеңілдіктер

А. ҰК-ға сәйкес коммерциялық емес ұйымдардың қызметтерді өткізуі бойынша мынадай айналымдар ҚҚС төлеуден босатылады:

1) балаларды, қарттарды, соғыс және еңбек ардагерлерін, мүгедектерді қорғау және әлеуметтік қамсыздандыру бойынша қызметтер көрсету;

2) діни ұйымдардың жоралар мен рәсімдерді жүзеге асыруына, діни тиесілілік заттарды өткізуіне байланысты көрсетілетін қызметтер;

3) мүгедектер қоғамдық бірлестіктерінің, сондай-ақ өндірістік ұйымдардың тауарларды (жұмыстарды, көрсетілетін қызметтерді) (сауда-делдалдық қызметтен тауарларды (жұмыстарды, көрсетілетін қызметтерді) өткізу жөніндегі айналымдардан және акцизделетін тауарларды өндіру мен өткізу жөніндегі айналымдардан басқа), егер мұндай бірлестіктер мен ұйымдар мынадай шарттарға сәйкес келсе, өткізу жөніндегі айналымдары:

* мүгедектер осындай өндірістік ұйымдар қызметкерлерінің жалпы санының кемінде 51% - ын құрайды;

* мүгедектердің еңбегіне ақы төлеу жөніндегі шығыстар еңбекке ақы төлеу жөніндегі жалпы шығыстардың кемінде 51% - ын (есту, сөйлеу, көру қабілетінен айырылған мүгедектер жұмыс істейтін мамандандырылған ұйымдарда-кемінде 35% - ын) құрайды.

СК 255-бабының 1-тармағына сәйкес ҚҚС-тан босатылады:

1) мемлекеттер, мемлекеттер үкіметтері және халықаралық ұйымдар желісі бойынша берілген гранттар қаражаты есебінен жүзеге асырылатын тауарлар импорты;

2) Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын тәртіппен гуманитарлық көмек ретінде әкелінетін, акцизделетіндерін қоспағанда, тауарлар импорты;

3) акцизделетіндерін қоспағанда, техникалық жәрдем көрсетуді қоса алғанда, мемлекеттер, мемлекеттер үкіметтері, халықаралық ұйымдар желісі бойынша қайырымдылық мақсатында әкелінетін тауарлар импортына тыйым салынады.

Жоғарыда көрсетілген тауарлар импортын ҚҚС-тан босату тәртібін ҚР Үкіметі айқындайды.

С. СК 272-бабы салық төлеушілер үшін грант қаражаты есебінен сатып алынған тауарларды (жұмыстарды, көрсетілетін қызметтерді) берушілерге төленген ҚҚС қайтаруды көздейді. Алайда мұндай қайтару ҚР СК 275-бабына сәйкес заңды тұлғалардың екі санатына ғана мүмкін болады:

1) грант алушыға-ҚР грант беру туралы халықаралық шартқа сәйкес бенефициар болып табылатын және егер ҚР көрсетілген халықаралық шартында өзгеше көзделмесе, орындаушыны тағайындайтын мемлекеттік орган;

2) Орындаушы - гранталушы грантты іске асыру мақсаттары үшін тағайындаған тұлға (бұдан әрі - Орындаушы).

Осылайша, КЕҰ, егер оны халықаралық грантты алушы болып табылатын ҚР мемлекеттік органы - осындай грант бойынша орындаушы тағайындаса ғана, бюджеттен ҚҚС қайтаруға үміткер болуға құқылы. Бұл жағдай мүмкін болып табылатындықтан, бірақ тек жекелеген жағдайларда ғана біз грант қаражаты есебінен жеткізушілерге тауарлар, жұмыстар, қызметтер бағасында төленген ҚҚС-ты КЕҰ үшін жеңілдік ретінде бюджеттен қайтаруды қарастырмаймыз. Мемлекеттік органның грантын орындаушы болып табылмайтын қалған_КЕҰ үшін гранттар бойынша ҚҚС-ты қайтару ҚР заңнамасында қарастырылмаған.

Жер салығы

СК КЕҰ үшін олардың ұйымдық-құқықтық нысанына байланысты жер салығы бойынша жеңілдіктердің екі түрін қарастырады:

1) 373-баптың 3-тармағының 7) тармақшасына сәйкес діни ұйымдар жер салығын төлеуден толық босатылады. Алайда діни бірлестіктер өздері пайдалануға, сенімгерлік басқаруға немесе жалға берген жер учаскелері бойынша жер салығын төлеуден босатылмайды.

2) ТП сәйкес. 387-баптың 2-3-тармағында барлық қалған КЕҰ, сондай-ақ әлеуметтік салада (әлеуметтік қызмет түрлері бойынша) қызметті жүзеге асыратын ұйымдар жер салығын есептеу кезінде салық ставкаларына 0,1 коэффициентін қолданады. Яғни, КЕҰ үшін жер салығының ставкасы басқа салық төлеушілерге қарағанда 10 есе аз. Алайда жер учаскесін немесе оның бір бөлігін (ондағы ғимараттармен, құрылыстармен, құрылыстармен бірге не оларсыз) жалға, өзге де негіздерде пайдалануға беру кезінде немесе оларды коммерциялық мақсаттарда пайдалану кезінде КЕҰ салықты 0,1 коэффициентін қолданбай, жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен есептейді;

3) 387-баптың 3-тармағына сәйкес әлеуметтік салада қызметті жүзеге асыратын ұйымдар (мүгедектер саны және 135-баптың 3-тармағы бойынша еңбекақы төлеу арақатынасы бойынша талаптар сақталатын ұйымдар) және дербес білім беру ұйымдары жер салығын есептеу кезінде салық ставкаларына 0 коэффициентін қолданады. Яғни, мұндай КЕҰ үшін жер салығы іс жүзінде "0" - ге тең.

Мүлік салығы

СК КЕҰ үшін олардың ұйымдық-құқықтық нысанына қарай мүлік салығы бойынша жеңілдіктердің 2 түрін көздейді:

1) 394-баптың 4-тармағының 4-тармақшасына сәйкес діни ұйымдар мүлік салығын төлеушілер болып табылмайды. Бұл ретте діни бірлестіктер пайдалануға, сенімгерлік басқаруға немесе жалға берілген салық салу объектілері бойынша осы салықты төлеушілер болып табылады;

2) 398-баптың 3-тармағына сәйкес КЕҰ және әлеуметтік саладағы қызметті жүзеге асыратын ұйымдар мүлік салығын төлеушілер болып табылады, бірақ жеңілдікті мөлшерлемесі бар. КЕҰ мүлкіне салынатын салық ставкасы салық салу объектісінің орташа жылдық баланстық құнының 0,1% - ын құрайды. Орташа жылдық баланстық құны бухгалтерлік есеп деректері бойынша айқындалады.

Бұл ретте, ҚР СК 396-бабының 1-тармағына сәйкес, Техникалық реттеу саласындағы мемлекеттік уәкілетті орган белгілеген сыныптамаға сәйкес осыларға жататын және халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына және Қазақстан Республикасының бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы заңнамасының талаптарына сәйкес негізгі құралдардың немесе жылжымайтын мүлікке инвестициялардың құрамында ескерілетін ғимараттар, құрылыстар ғана салық салу объектілері болып табылады.

Техникалық реттеу саласындағы мемлекеттік уәкілетті орган белгілеген сыныптамаға сәйкес осындайларға жататын ғимараттар, сатып алу құқығымен ұзақ мерзімді жалдау шарттары бойынша жеке тұлғаларға берілген, Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына және Қазақстан Республикасының бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы заңнамасының талаптарына сәйкес ұзақ мерзімді дебиторлық берешек ретінде ескерілетін осындай ғимараттардың бөліктері.

КЕҰ және әлеуметтік саладағы қызметті жүзеге асыратын ұйымдар (ҚР СК 135 - бабы 3-тармағы бойынша мүгедектер ұйымдары), мүлік салығын салу объектілерін пайдалануға (оның ішінде өтеусіз), сенімгерлік басқаруға немесе жалға берген жағдайда, олар осы салықты әдеттегі мөлшерлеме бойынша-1,5% есептеуге және төлеуге міндетті (398-бабы 4-тармағы).

Мемлекеттік баж

СК 532-бабына сәйкес, мемлекеттік баж - Заңдық мәнді іс-әрекеттерді жасағаны және (немесе) оған уәкілеттігі бар мемлекеттік органдар немесе лауазымды адамдар құжаттар бергені үшін алынатын міндетті төлем.

КЕҰ мемлекет уәкілеттік берген органдарға немесе лауазымды тұлғаларға заңды маңызды әрекеттерді жасау және (немесе) құжаттарды беру туралы өтініш жасаған кезде мемлекеттік баж салығын төлеушілерге айналады.

Мемлекеттік баж бойынша КЕҰ жекелеген санаттары үшін жеңілдіктер қарастырылған:

1) есту, сөйлеу, сондай - ақ көру қабілетінен айырылған мүгедектердің кемінде 35 пайызы жұмыс істейтін мүгедектердің қоғамдық бірлестіктері және (немесе) олар құрған ұйымдар өз мүдделері үшін талап-арыз берген кезде соттарда мемлекеттік баж төлеуден босатылады;

2) нотариаттық іс - әрекеттер жасау кезінде мемлекеттік баж төлеуден: "Қазақстан мүгедектерінің ерікті қоғамы" одағы (ЖБҚД), Қазақ саңыраулар қоғамы (ҚҚД), Қазақ соқырлар қоғамы (КҚД), сондай-ақ олардың өндірістік кәсіпорындары-барлық нотариаттық іс-әрекеттер бойынша босатылады.

Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркегені үшін алынатын алым

КЕҰ келесі жағдайларда заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркегені үшін алым төлеушілер болып табылады:

1) заңды тұлғаларды құруды мемлекеттік тіркеу және олардың филиалдары мен өкілдіктерін есептік тіркеу кезінде;

2) заңды тұлғалар қызметінің тоқтатылуын мемлекеттік тіркеу және олардың филиалдары мен өкілдіктерінің қызметінің тоқтатылуын есептік тіркеу кезінде;

3) заңды тұлғаларды қайта тіркеу және олардың филиалдары мен өкілдіктерін есептік қайта тіркеу кезінде;

4) заңды тұлғалар, олардың филиалдары мен өкілдіктері мемлекеттік (есептік) тіркеу туралы куәліктің телнұсқасын алған кезде тоқтатылады.

КЕҰ резидент емес-шетел азаматтары көрсететін біржолғы қызметтерге салық салу

КЕҰ резидент емес болып табылатын және ҚР аумағында тұрақты мекемесі жоқ жақын немесе алыс шетелден шетелдік мамандарды (тренингтер, сараптамалар және т.б.) қызмет көрсету үшін тартатын жағдайлар туындайды. Олармен еңбек шартын жасасу мүмкін емес - белгілі бір жұмысты орындау үшін осындай бейрезидентті тартатын салық агентінде шетелдік жұмыс күшін тарту құқығына рұқсаттың болмауы себебінен. Қызметтер бойынша резидент емеспен тек азаматтық-құқықтық сипаттағы шарт жасасуға болады.

168 бап. Жеке тұлғаның салық агентінен түсетін кірісі

1. Жеке тұлғаның салық агентінен төлем көзінен салық салынатын табысы осы Кодекстің 156-бабында көзделген түзетулер ескеріле отырып, жеке тұлғаның салық агентінен салық салуға жататын табысы ретінде айқындалады.

Егер осы бапта өзгеше белгіленбесе, жеке тұлғаның салық агентінен салық салуға жататын табысы мыналар болып табылады:

1) Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес салық агентімен жасалған азаматтық-құқықтық сипаттағы шарттар бойынша жеке тұлғаның табысы;

2) жеке тұлғаға кіріс төлеу, оның ішінде:

Салық агентінің жеке тұлғаға немесе үшінші тұлғаларға жеке тұлға үшінші тұлғалардан алған тауарлардың, орындалған жұмыстардың, көрсетілген қызметтердің құнын төлеуі..

Бір реттік қызметтер үшін резидент еместерге салық салудың 2 нұсқасы бар. Олар Шарттың қалай жасалғанына байланысты: бейрезидент ұйымның атынан немесе жеке өзінің атынан қызмет көрсетеді және КЕҰ тиісті шарт болған жағдайда халықаралық шартты қолдануды шеше меших документов либо нет.

5.3 Коммерциялық емес ұйымның бухгалтерлік есебі Коммерциялық емес ұйымға салық салу

Салық кодексінің 289-бабының 2-тармағына сәйкес, коммерциялық емес ұйым мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған келісімшарт бойынша кірістерге, депозиттер бойынша сыйақы түрінде, оң бағамдық айырма сомасының депозитке орналастырылған ақшадан туындайтын теріс бағамдық айырма сомасынан асып түсуіне, соның ішінде олар үшін сыйақы, гранттар, кіру және мүшелік жарналар, кондоминиум қатысушыларының жарналары, қайырымдылық көмек, ақысыз негізде алынған мүлік, заңдастырылған қызметті жүзеге асыру мақсатында алынған және қатысушылар арасында бөлінбейтін шарттарды ескере отырып, өтеусіз негізде аударымдар мен қайырымдылықтарға КТС салудан босатылады.

Салық кодексінің 289 -бабының 2-тармағында көрсетілмеген кірістер жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салынуға жатады.

Бұл жағдайда коммерциялық емес ұйым осы бапқа сәйкес салық салудан босатылған табыстар мен жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салуға жататын кірістер бойынша бөлек есеп жүргізуге міндетті.

Жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салуға жататын кірісті алған кезде, шегерімге жатқызылатын коммерциялық емес ұйымның шығыстарының сомасы салық

төлеушінің таңдауы бойынша пропорционалды немесе бөлек әдісті қолдана отырып анықталады. Бұл ҮЕҰ салықтық есепке алу саясатында көрсетілуі керек.

Пропорционалды әдіс бойынша шығыстардың жалпы сомасындағы шегерімге жатқызылуы тиіс шығыстардың сомасы осы баптың 2-тармағында көрсетілмеген кірістердің үлес салмағы негізге алына отырып, коммерциялық емес ұйым кірістерінің жалпы сомасында айқындалады.

Бөлек әдіс бойынша салық төлеуші осы баптың 2-тармағында көрсетілген кірістерге жататын шығыстар және жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салуға жататын кірістерге жататын шығыстар бойынша бөлек есеп жүргізеді.

Қазақстан Республикасы Салық кодексінің 289-бабының ережелері мыналар деп танылған коммерциялық емес ұйымдарға қолданылмайды:

1) Қазақстан Республикасы Салық кодексінің 291-бабына сәйкес дербес білім беру ұйымдары;

2) Қазақстан Республикасының Салық кодексінің 290-бабына сәйкес әлеуметтік салада жұмыс істейтін ұйымдар.

Шығындарды бөлу әдісі субъектінің есеп саясатымен бекітілуі керек.

Екі әдісті қолдана отырып, салық салынатын кірісті есептеу тәртібінің мысалын қарастырайық:

Мысал

Коммерциялық емес ұйымның жылдық жиынтық табысы 50 200 мың теңгені құрайды. Коммерциялық емес ұйымның бір жылдағы жалпы шығындары 47 100 мың теңгені құрады. Салық салынатын қызметтен алынған кіріс 4 200 мың теңгені құрайды. Салық салынатын қызметке шығындар 3200 мың теңгені құрады.

Тікелей әдіс: Салық салынатын пайда мөлшері 1 400 мың теңгені құрайды (4200 - 3200,). $KTC\ мәні = 1000 \times 20\% = 200$ мың теңге.

Пропорционалды әдіс: Ұйым кірісінің жалпы сомасындағы салық салынатын қызметтің үлесі 8,366% құрайды ($4\ 200 / 50\ 200 \times 100\%$).

Салық салынатын пайданы анықтауға арналған шегерімдердің мөлшері 3 940,38 мың теңгені құрайды ($47\ 100,0 \times 8,366 / 100\%$). Салық салынатын пайданың мөлшері = $4,200 - 3,940,38 = 259,62$ мың теңгені құрайды. $KTC\ мәні = 259,62 \times 20\% = 51,92$ мың теңге.

Демек, салық төлеуден босатылған және салық салудан босатылмаған ҮЕҰ-ның барлық кірістері үшін 100.00 нысандағы корпоративтік табыс салығы бойынша Декларация түрінде салық есептілігін ұсыну қажет.

Салық кодексінің 315-бабының 1-тармағына сәйкес, КТС төлеушісі КТС декларациясын орналасқан жердегі салық органына есепті салық кезеңінен кейінгі жылдың 31 наурызынан кешіктірмей ұсынады.

КТС төлеушілер салық салынатын кіріске салықты 20 пайыз мөлшерлемесі бойынша есептейді. Салық төлеуші КТС төлемін салық кезеңінің нәтижелері бойынша декларацияны тапсыру мерзімі аяқталғаннан кейін күнтізбелік он күннен кешіктірмей, яғни 10 сәуірге дейін жүргізеді.

Салық есептілігін ажырату үшін қажет болатын салық тіркелімдерінің барлық нысандары, егер оларды уәкілетті орган жасамаған болса, өздерінің салық есептілігі саясатында әзірленуі және бекітілуі керек.

Салық тіркелімдерін толтыру үшін мәліметтер алғашқы есепке алу құжаттарының деректері болып табылады. Салық тіркелімдерінде салық есептілігінің әрбір жолының ажыратылуы туралы ақпарат көрсетілуі керек.

100.00 нысаны «Кірістер» бөлімінде (2018 жылғы 12 ақпандағы №166 ҚР ҚМ бұйрығымен бекітілген КТС бойынша СЕ (декларация) жасау қағидасы) салық төлеуші есепті кезеңде алған барлық кірістер түрлері туралы ақпаратты көрсетеді. Бұл мәліметтер

ұйымның шоттарының Жұмыс жоспарындағы 6-шы бөлімінің шоттарының кредитінде көрсетілген көрсеткіштерден алынған. «КІРІС» бөлімінің 100.00. СЕН жолдары үшін, Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің 2018 жылғы 19 наурыздағы №388 бұйрығымен салық тіркелімдерінің кейбір нысандары және оларды толтыру ережелері бекітілді, дегенмен, осы бөлімнің жолдары үшін, шетелдік жеке және заңды тұлғалардан тегін алатын ҮЕҰ-ды қоспағанда, (салық тіркелімінің нысаны және оны толтыру ережесі 16 - Қосымшаға сәйкес *«Жеке және заңды тұлғалардың және (немесе) заңды тұлғаның құрылымдық бөлімшелерінің шет мемлекеттерден, халықаралық және шетелдік ұйымдардан, шетелдіктерден, азаматтығы жоқ адамдардан ақша және (немесе) өзге де мүлік алуы туралы салық тіркелімінің нысаны»* бекітілген нысандар жоқ. Бұл ҮЕҰ кірістерінің салық тіркелімдерінің басқа нысандары оның салықтық есеп саясатымен бекітілуі керек дегенді білдіреді.

Барлық есептілік жолдары үшін сандық көрсеткіштер алдымен салық тіркелімі түрінде толтырылады, содан кейін мәліметтер 100.00 салық есептілігі нысанына көшіріледі.

Салық тіркелімінің кестелерінде есепті жылы ҮЕҰ кірістер алған заңды және жеке тұлғалардың толық ажыратылып беріледі. Алынған кірістер бойынша көрсеткіштер жеке жолдарда көрсетілген кіріс түрлеріне сәйкес топтастырылуы және салық тіркелімінде көрсетілуі керек (100.00.001 - 100.00.004 жолдары). Сонымен қатар, 100.00.004 жолында ҮЕҰ салық салу жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен жүзеге асырылатын кірістерді де (Қазақстан Республикасы Салық кодексінің 289-бабының 4-тармағына сәйкес), және, 289-баптың 1 және 2-тармақтарына сәйкес салық салудан босатылады. Есеп беру жылы ҮЕҰ алған кірісі 100.10 нысанында толығырақ көрсетілген.

100.00 нысаны «Шығыстар» бөлімінде ҮЕҰ жеке есеп жүргізу негізінде жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салынуға тиісті кірістер бойынша есепті кезең ішінде шығындардың барлық түрлері туралы ақпаратты көрсетеді. Қалған шығындар Декларацияның 100.10 нысанда көрсетілуі керек. ҮЕҰ шығындары туралы ақпаратты ұйымның Жұмыс шоттарының жоспарының 7 бөлімінің шоттарының дебетінде көрсетілген көрсеткіштерден алуға болады. ҚР Қаржы министрлігінің 2018 жылғы 19 наурыздағы №388 бұйрығымен осы бөлімге салық тіркелімдерінің келесі нысандары және оларды толтыру Ережесі бекітілді:

- тіркелген активтер топтарының (кіші топтарының) құндық теңгерімдерін айқындау және тіркелген активтер бойынша кейінгі шығыстар бойынша салық тіркелімінің нысаны тіркелген активтер топтарының (кіші топтарының) құндық теңгерімдерін және тіркелген активтер бойынша кейінгі шығыстарды айқындауға арналған (2 - Қосымша);

- жеке және заңды тұлғалардың және (немесе) заңды тұлғаның құрылымдық бөлімшелерінің шет мемлекеттерден, халықаралық және шетелдік ұйымдардан, шетелдіктерден, азаматтығы жоқ адамдардан алынған ақшаны және (немесе) өзге де мүлікті жұмсауы туралы салық тіркелімінің нысаны (егер ұйым осындай ақшаны алу бойынша салық тіркелімін толтырған болса). Нысан және оны толтыру жөніндегі Қағидалар бұйрыққа 18 - Қосымшада бекітілген).

ҮЕҰ өзінің салық есебі саясатында осы бөлім бойынша басқа салық тіркелімдерін бекітуі керек.

Қолданыстағы тәртіпке сәйкес ҮЕҰ ұйымды ұстауға жұмсалатын шығыстардың есебін жүргізуі тиіс, мысалы: электр энергиясына жұмсалатын шығыстардың сомасы; жылу энергиясына жұмсалатын шығыстардың сомасы; қаржылық қызметтерге жұмсалатын шығыстардың сомасы; жалдау ақысына жұмсалатын шығыстардың сомасы; көлік қызметтеріне жұмсалатын шығыстардың сомасы; Байланыс қызметтеріне жұмсалатын шығыстардың сомасы; аудиторлық (консультациялық) қызметтерге жұмсалатын шығыстардың сомасы; күзет қызметтеріне жұмсалатын шығыстардың сомасы; адвокаттық қызметтерге жұмсалатын шығыстардың сомасы; нотариаттық

қызметтерге жұмсалатын шығыстардың сомасы; негізгі құралдарды жөндеуге жұмсалатын шығыстардың сомасы; мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қорына аударымдар сомасы; айыппұлдар, өсімпұлдар, тұрақсыздық айыбы сомасы; сақтандыруға арналған шығыстар сомасы; өзге де шығыстар сомасы; қызметкерлердің еңбегіне ақы төлеуге және әлеуметтік төлемдер мен оқытуға арналған шығыстар, еңбекке ақы төлеуге арналған шығыстар сомасы; әлеуметтік төлемдерге арналған шығыстар сомасы; коммерциялық емес ұйымды ұстауға арналған, жоғарыда ескерілмеген барлық басқа да шығыстардың сомасы, іссапар шығыстарының жалпы сомасы.

Бухгалтерлік есепте шығыстарды есепке алу кезінде есепті кезең ішінде қызмет көрсеткен, жұмыстарды орындаған және т. б. контрагенттер бойынша деректерді енгізу міндетті. Егер бухгалтерлік есеп электронды түрде жүргізілсе (ІС бағдарламасы: Бухгалтерия), онда 7-бөлімнің "Шот бойынша айналымдық-қалдықтық тізімдеме (АҚТ)" есептерінің деректері салық тіркелімдерінің нысандарын толтыру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Салық тіркелімінің кестелерінде ҰЕҰ қызметінің шығыс бөлігі бойынша субъектілердің толық түсіндірмесі беріледі. Шығыстардың түрлері бойынша көрсеткіштер олардың сыныптамасына сәйкес жеке жолдар бойынша көрсетілетін салық тіркелімінде (салық тіркелімдерінде) топтастырылуы және көрсетілуі тиіс (**100.10 – нысан - Коммерциялық емес ұйымға салық салу**).

Ескертпе: Есепті жылдың соңында әртүрлі үлгілер мен мәліметтерге аз жұмыс уақыты кетуі үшін коммерциялық емес ұйымның шығындарын есепке алу тәртібін олардың есеп саясатында дұрыс көрсету қажет. Сондықтан, бухгалтерлік есеп шоттарының жұмыс жоспарының жобасын және ҰЕҰ қолданатын ІС:БУХГАЛТЕРИЯ бағдарламасының электрондық нұсқасының мүмкіндіктерін ескере отырып, есепті жыл ішінде КТС декларациясының жылдық нысанын жасау үшін жеке қажетті ақпаратты жинауға болатындай шығындар есебі мен олар бойынша субконто анықтамаларын қарастыру қажет. Бұл ұйымдағы шығындардың барлық түрлерін есепке алуға қатысты.

Егер есеп ақпараттық материалдарды дайындау және орналастыру бойынша шығыстарға жатқызылған сома бойынша жиынтық есепті қалыптастыруға болатындай құрылған болса, онда салық тіркелімі осы есептің негізінде жасалады. Егер шығындарды осындай бөлу ескерілмесе, онда кейіннен уақытты үнемдеу үшін салық тіркелімін ай сайын әрбір шығын түрі бойынша толтыру қажет.

ҰЕҰ салық есептілігінің тағы қандай нысандарын ұсынуы керек

Салық кодексінің 316 - бабының 1-тармағына сәйкес салық салу объектілері бар жеке тұлғалар жеке табыс салығын төлеушілер болып табылады. Қызметкерлерге кірістерді төлеу кезінде салық агенті осы кірістерден МЗЖ ұстап қалуға, әлеуметтік салықты, әлеуметтік аударымдарды және міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыруға аударылуға тиіс.

Салық кодексінің 490-бабының 1-тармағына сәйкес меншік құқығында салық салу объектілері бар жеке тұлғалар және меншік құқығында салық салу объектілері бар заңды тұлғалар, олардың құрылымдық бөлімшелері (бұдан әрі-заңды тұлғалар) көлік құралдарына салық төлеушілер болып табылады.

Салық кодексінің 517-бабының 1-тармағына сәйкес мүлік салығын төлеушілер:

1) Қазақстан Республикасының аумағында меншік, шаруашылық жүргізу немесе жедел басқару құқығында салық салу объектісі бар заңды тұлғалар;

2) Қазақстан Республикасының аумағында меншік құқығында салық салу объектісі бар дара кәсіпкерлер;

3) концессия шартына сәйкес концессия объектісі болып табылатын, иелену, пайдалану құқығында салық салу объектісі бар концессионер жатады.

Салық кодексінің 574-бабының 1-тармағына сәйкес Қазақстан Республикасының аумағында қызметін арнайы табиғат пайдалану тәртібімен жүзеге асыратын жеке және заңды тұлғалар қоршаған ортаға эмиссиялар үшін төлемақы төлеушілер болып табылады.

Жоғарыда баяндалғанның негізінде, КТС - 100.00 нысаны бойынша декларациядан басқа, коммерциялық емес ұйым салық есептілігі нысандарын ұсынады:

200.00.Н. "Жеке табыс салығы және әлеуметтік салық бойынша Декларация" салық төлеу орны бойынша салық органдарына есепті тоқсаннан кейінгі екінші айдың 15-інен кешіктірілмей табыс етіледі.

701.00.Н. "Көлік құралдары салығы бойынша ағымдағы төлемдердің есебі" Салық салу объектілерін тіркеу орны бойынша салық органдарына ағымдағы салық кезеңінің 5 шілдесінен кешіктірілмей ұсынылады,

701.01.Н. "жер салығы және мүлік салығы бойынша ағымдағы төлемдердің есебі", мүлік салығы бойынша ағымдағы төлемдер сомаларының есебі есепті салық кезеңінің 15 ақпанынан кешіктірілмей табыс етіледі.

700.00.Н. "Көлік құралдары салығы, жер салығы және мүлік салығы бойынша Декларация" салық салу объектілері орналасқан жердегі салық органдарына есепті салық кезеңінен кейінгі жылдың 31 наурызынан кешіктірілмей табыс етіледі.

870.00.Н. "Қоршаған ортаға эмиссиялар үшін төлемақы жөніндегі Декларация", декларацияны төлемақы төлеушілер тоқсан сайын есепті тоқсаннан кейінгі екінші айдың 15-күнінен кешіктірмей табыс етеді. 870.00 нысанына салық тіркелімі ҚМ 2018 жылғы 19 наурыздағы № 388 бұйрығымен бекітілгенін атап өту қажет 15-Қосымша)

Салық кодексінің 208-бабы 9-тармағына сәйкес салық салу объектілері болмаған кезде салық есептілігі тапсырылмайтынын атап өткен жөн:

- мүлік салығы;
- жер салығы;
- көлік құралдары салығы бойынша;
- бюджетке төленетін төлемдер.

Яғни, 100.00 және 200.00 нысандары бойынша салық есептілігі нөлдік көрсеткіштермен де ұсынылуы тиіс.

Декларацияларға, есептерге қосымшалар оларда көрсетілуге жататын деректер болмаған кезде ұсынылмайды

ЖИ ҚОЙЫЛАТЫН СҰРАҚТАР / Практикалық мысалдар:

Бухгалтерлік есеп ҮЕҰ қабылдаған есеп саясатына сәйкес жүзеге асырылады.

Мысал

Коммерциялық емес ұйым жарғылық мақсаттар шеңберінде іс-шараларды ұйымдастыруға және өткізуге демеушілік көмек алады. Сомаларды алу және есептен шығару арқылы қалай дұрыс рәсімдеу керек?

Назар аударыңыз! Демеушілік көмек алу үшін ҮЕҰ-ның демеуші ұйымға адрестік жүгінуі қажет. Демеушіден демеушілік көмек сомасын бөлу туралы шешім көрсетілген өтінішке жауап хат ұсынылады. Көрсетілген құжаттардың көшірмелерін алынған кірістердің талдамасы бойынша салық тіркеліміне қоса берген жөн.

Шоттардың ұсынылатын корреспонденциясы:

Дебет	Кредит	Жағдайдың сипаттамасы
1010 или 1030	3540 «Демеуші»	Демеушілік немесе қайырымдылық көмек алынды
3540 «Демеуші»	6280	Демеушілік немесе қайырымдылық көмекті табыс (салық салынбайтын) деп тану
7210	3310 «Жеткізуші»	Алынған демеушілік немесе қайырымдылық көмек есебінен жұмсалған шығыстар*

2410	3310 «Жеткізуші»	Алынған көмек есебінен НЖ сатып алынды*
7210	2420	НЖ-қа есептелген амортизация
1310	3310 «Жеткізуші»	Алынған көмек есебінен ТМҚ сатып алынды*
7210	1310	Пайдаланылған материалдарды есептен шығару
3310 «Жеткізуші»	1010 немесе 1030	Жеткізушіге алынған ТМҚ, қызметтер, жұмыстар үшін төленген
7210	3350	Іс - шара өткізумен айналысатын қызметкерлерге жалақы есептелді
3350	3220	Міндетті зейнетақы жарналары есептелетін табыстың 10 пайызы мөлшерінде міндетті зейнетақы жарналары ұсталып отыр
3350	3120	10% мөлшерінде ЖТС ұсталды
7210	3150	Әлеуметтік салық есептелетін табыстарға 9,5% мөлшерінде есептелген ӘС
7210	3210	Әлеуметтік аударымдар есептелетін табыстардың 3,5% мөлшерінде есептелген ӘТ
7210	3230	Салық салуға жататын есептелген табыстардың 1% мөлшерінде міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыруға аударымдар есептелді
3350	1010 немесе 1030	Төленген ЖА
6280	5610	Шоттарды жабу (5-бөлімнің шоттары пайдаланылады, өйткені коммерциялық емес ұйымдар үшін жеке әзірленген типтік шоттар жоспары жоқ)
5610	7210	Шоттарды жабу

* Түсініктемелерде қандай демеушінің есебінен кірістер немесе шығыстар алынғанын көрсету ұсынылады.

Демеушілік көмек бойынша қалдық іс жүзінде 1030 немесе 1010 шотта көрсетіледі.

ҮЕҰ қандай салықтардан босатылады және қандай есеп береді?

Біз Қазақстанда ҮЕҰ тіркеуіміз керек. Бұл қандай меншік нысаны, салық салу нысаны және ҮЕҰ бойынша қандай есептілік тапсырылуы тиіс?

Жауап:

ҮЕҰ белгілі бір дәрежеде мемлекет пен азаматтар арасындағы делдал болып табылады, әлеуметтік қайта құрулар мен қоғамдағы жұмыстардың кейбір функцияларын өзіне алады, әлеуметтік саланың түрлі проблемаларын шешуге өз үлесін қосады.

Сонымен қатар, көптеген ҮЕҰ азаматтық қоғамның белсенді институттары болып табылмайды. Мәселен, соңғы жылдары Қазақстанда үкіметтік емес сектор өз қызметінде практикалық шешімдер қабылдауға ықпал ету үшін тиісті мемлекеттік құрылымдарға белсенді түрде жүгінетін үрдіс байқалды

Осы Кодекстің мақсаттары үшін СК 289-бабы бойынша қызметін қоғамдық мүдделерде жүзеге асыратын және мынадай шарттарға сәйкес келетін, үй-жайлардың (пәтерлердің) меншік иелері кооперативтерінен, көппәтерлі тұрғын үй мүлкі меншік иелерінің бірлестіктерінен басқа, акционерлік қоғамдарды, мекемелер мен тұтыну кооперативтерін қоспағанда, коммерциялық емес ұйым үшін Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасында белгіленген нысанда тіркелген ұйым коммерциялық емес ұйым деп танылады:

1) мұндай ретінде табыс алу мақсаты жоқ;

2) алынған таза табысты немесе мүлікті қатысушылар арасында бөлмейді.

Осы баптың 1-тармағында көрсетілген шарттар сақталған кезде коммерциялық емес ұйымның мынадай кірістері жылдық жиынтық табыстан алып тасталуға тиіс: мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған шарт бойынша табыс; депозиттер бойынша сыйақылар; кіру және мүшелік жарналар;

депозитте орналастырылған ақша бойынша, оның ішінде олар бойынша сыйақылар бойынша туындаған оң бағамдық айырма сомасының теріс бағамдық айырма сомасынан асып кетуі;

осы Кодекстің 1-бабы 1-тармағының 13) тармақшасында көрсетілгенді қоса алғанда, өтеусіз алынған мүлік, оның ішінде қайырымдылық көмек, грант, демеушілік көмек, өтеусіз негізде алынған ақша және басқа да мүлік түріндегі табыс.

Коммерциялық емес ұйымның осы баптың 2-тармағында көрсетілмеген табыстарына жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салынуға тиіс.

Бұл ретте коммерциялық емес ұйымның шегерімге жатқызылуы тиіс шығыстарының сомасы мынадай тәсілдердің бірімен айқындалады:

осы баптың 2-тармағында көрсетілмеген табыстардың коммерциялық емес ұйым табыстарының жалпы сомасындағы үлес салмағын негізге ала отырып;

осы баптың 2-тармағында көрсетілген кірістер есебінен жүргізілген шығыстарды және басқа да кірістер есебінен жүргізілген шығыстарды бөлек есепке алуды көздейтін салықтық есепке алу деректерінің негізінде.

ҚОРЫТЫНДЫ:

Бұл жағдайда, егер коммерциялық емес ұйым ретінде Үкіметтік емес ұйым құруды білдіретін болсаңыз, мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған шарт бойынша табыстар; депозиттер бойынша сыйақылар; кіру және мүшелік жарналар, өтеусіз алынған мүлік, оның ішінде қайырымдылық көмек, грант, демеушілік көмек, ақша және өтеусіз негізде алынған басқа да мүлік түріндегі табыстар бойынша ЖТС-нан босатылады, ал басқа табыстар бойынша оларға ЖТС-на салық салынады. ҮЕҰ 100.00 нысанды, тоқсан сайын - 200.00 нысанды тапсырады.

ҮЕҰ-ға арналған азаматтық-құқықтық сипаттағы шарт бойынша ЖТС есептеу және оған салық салу

Бізде ЖОР-да ҮЕҰ (қоғамдық қор) бар. Азаматтық - құқықтық сипаттағы шартта қызметкерлер бар, қызмет-дизайн және визуалды контент. Бұл жұмыс орны негізгі емес. Олармен шарт бойынша есеп айырысу кезінде ҮЕҰ "төлем көзінен" ұстап қалуы тиіс: 1) ЖТС 10% мөлшерінде? Осы санаттағы қызметтер ЖТС-тен босатылмайды ма? 2) 5% мөлшерінде МЗЖ? Егер оларда негізгі жұмыс орны болса, онда біз МЗЖ-ны АҚС бойынша жалақы сомасынан ұстап қалмауға құқығымыз бар ма? 3) 1% мөлшерінде МӘМС жарналары? Егер осы қызметкер үшін мұндай төлем негізгі жұмыс орнында жүргізілсе, біз бұл соманы ұстап қалуға құқығымыз бар ма?

ҚР ҚМ Мемлекеттік кірістер комитеті Төрағасының 2020 жылғы 2 қазандағы 2020 жылғы 16 қыркүйектегі № 642010 сұрағына жауабы

Жеке тұлғаның жылдық табысына оның табыстарының барлық түрлері, оның ішінде тауарларды өткізуден, жұмыстарды орындаудан, қызметтерді көрсетуден түскен табыстар енгізіледі (Салық кодексінің 321- бабының 2) тармақшасы қолданысқа енгізу туралы Заңның редакциясында).

ҚР-дағы көздерден алынған дивидендтер түріндегі табыстарды қоспағанда, салық төлеушінің табыстарына 10% ставка бойынша ЖТС салынады (Салық кодексінің 320-бабының 1-тармағы).

Осылайша, төлем көзінен ЖТС салуға жататын табыстар бойынша ЖТС есептеуді салық агенті салық салуға жататын табысты есептеген кезде жүргізеді.

ЖТС сомасы осы бөлімге сәйкес айқындалатын төлем көзінен салық салынатын табыс сомасына салық кодексінің 320- бабында белгіленген мөлшерлемелерді қолдану арқылы есептеледі (Салық кодексінің 351- бабының 1-тармағы).

Баяндалғанға байланысты, нысанасы жұмыстарды орындау, қызметтерді көрсету болып табылатын азаматтық-құқықтық сипаттағы шарт бойынша жеке тұлғаға табыс төлейтін сіздің ұйымыңызда-салық агентінде осындай шарт бойынша ЖТС есептеу, ұстап қалу және аудару бойынша міндеттемелер туындайды.

Бұл ретте МЗЖ мен МӘМС ұстап қалу мәселелері бойынша Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау Министрлігіне және Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігіне жүгіну қажет, өйткені "Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және Ұлттық экономика министрліктерінің кейбір мәселелері туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 17 ақпандағы №71 қаулысына сәйкес денсаулық сақтау саласындағы, халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығы және қоғамдық денсаулық сақтау саласындағы мемлекеттік саясатты қалыптастыру және іске асыру, оның ішінде міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыруға жарналар мен аударымдарды есептеу және төлеу ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің құзыретіне жатады.

Өз кезегінде, "Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің кейбір мәселелері туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 18 ақпандағы № 81 қаулысына сәйкес еңбек, жұмыспен қамту, көші-қон және халықты әлеуметтік қорғау, әлеуметтік қамсыздандыру, оның ішінде зейнетақымен қамсыздандыру және міндетті әлеуметтік сақтандыру саласындағы мемлекеттік саясатты қалыптастыру ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің құзыретіне жатады.

ҮЕҰ-ның мүлікті қосалқы жалға беру кезіндегі салықтық міндеттемелері

Мысал

Егер қоғамдық бірлестік аумақтық комитеттен 49 жылға уақытша пайдалануға жалға алған болса, үй-жайды қосалқы жалға бере ала ма.

Салық кодексінің 289- бабының 1-тармағына сәйкес осы Кодекстің мақсаттары үшін қызметін қоғамдық мүдделерде жүзеге асыратын және мынадай шарттарға сәйкес келетін, пәтерлердің (үй-жайлардың) меншік иелері кооперативтерінен басқа, АҚ-ны, мекемелер мен тұтыну кооперативтерін қоспағанда, коммерциялық емес ұйым үшін Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасында белгіленген нысанда тіркелген ұйым коммерциялық емес ұйым деп танылады:

- 1) мұндай ретінде табыс алу мақсаты жоқ;
- 2) алынған таза табысты немесе мүлікті қатысушылар арасында бөлмейді.

Коммерциялық емес ұйымның депозиттер бойынша сыйақы, грант, кіру және мүшелік жарналар, кондоминиум қатысушыларының жарналары, қайырымдылық және демеушілік көмек, өтеусіз алынған мүлік, өтеусіз негізде аударымдар мен қайырмалдықтар түрінде мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруға арналған шарт бойынша кірісіне осы баптың 1-тармағында көрсетілген шарттар сақталған кезде салық салынуға жатпайды.

Осы баптың 2-тармағында көрсетілмеген табыстарға жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салынуға тиіс.

Бұл ретте коммерциялық емес ұйым осы бапқа сәйкес салық салудан босатылатын табыстар және жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салуға жататын табыстар бойынша бөлек есеп жүргізуге міндетті.

Жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салуға жататын кірістерді алу кезінде коммерциялық емес ұйымның шегерімге жатқызылуға жататын шығыстарының сомасы салық төлеушінің таңдауы бойынша бара-бар немесе бөлек әдіс бойынша айқындалады.

Шығыстардың жалпы сомасындағы шегерімге жатқызылуы тиіс шығыстар сомасы пропорционалды әдіс бойынша осы баптың 2-тармағында көрсетілмеген кірістердің үлес салмағы негізге алына отырып, коммерциялық емес ұйым кірістерінің жалпы сомасында айқындалады.

Бөлек әдіс бойынша салық төлеуші осы баптың 2-тармағында көрсетілген кірістерге жататын шығыстар және жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен салық салуға жататын кірістерге жататын шығыстар бойынша бөлек есеп жүргізеді.

Осылайша, коммерциялық емес ұйымға салық салудан босатылатындардан басқа, өзге де кірістерге ие болуға заң жүзінде тыйым салынбайды, бірақ бұл жағдайда Салық кодексінің 289- бабының 2-тармағына сәйкес салық салудан босатылатын кірістер бойынша коммерциялық емес ұйым салық салынатын кіріс сомасы және төленуге жататын КТС сомасы есептелетін КТС бойынша Декларацияны (100.00-нысан) табыс етеді.

Бұдан басқа, Салық кодексінің 521- бабы 4 -тармағының негізінде 1,5 пайыз мөлшерлемесі бойынша мүлік салығын төлеу бойынша міндеттеме туындайды. (Егер мүлік жалға берілмесе, онда ҚР СК 521-бабының 3-тармағына сәйкес коммерциялық емес ұйымдар үшін мүлік салығының мөлшерлемесі 0,1% - ды құрайды).

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы
2. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі
3. "Коммерциялық емес ұйымдар туралы" 2001 жылғы 16 қаңтардағы № 142-ІІ ҚР Заңы
4. "Қоғамдық бірлестіктер туралы" 1996 жылғы 31 мамырдағы № 3-І ҚР Заңы
5. "Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы" 2011 жылғы 11 қазандағы № 483-ІІІ ҚР Заңы
6. "Тұтыну кооперативі туралы" 2001 жылғы 8 мамырдағы № 197-ІІ ҚР Заңы
7. "Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс туралы" 2005 жылғы 12 сәуірдегі № 36-ІІІ ҚР Заңы
8. Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі
9. "Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу туралы" 1995 жылғы 17 сәуірдегі № 2198 ҚР Заңы
10. Гранттар беретін халықаралық және мемлекеттік ұйымдардың, шетелдік және қазақстандық үкіметтік емес қоғамдық ұйымдар мен қорлардың тізбесі
11. "Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы" Қазақстан Республикасының Кодексі
12. Қазақстан Республикасының "Әкімшілік құқық бұзушылық туралы" Кодексі
13. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі